

2017/4 • XXIV. évf. 4. szám

Ára: 600 Ft

FOLKMAGAZIN

A TARTALOMBÓL:

4. A magyar népzenei képzésről
Bolya Máttyás – Fügedi János
7. Az én Ördögösfüzesem
Horsa István
8. Gregorián és népénekesek mise
Juhász Katalin
10. A Felvidéktől a Balaton-felvidékig – II.
Vágó Józsefné Grozdits Olga
13. „Kettőt egy golyóval...”
Szávai József
14. Válasz Karácsony Zoltánnak
Sánta Gergő
16. Moldvában, anno
Simoncsics János
18. TALLÓZÓ
Emlékeim Kodályról
Martin György
21. SZÉKI TÖRTÉNETEK
Sötétedett, virradt
Kocsis Rózsi
JUHOS KISS SÁNDOR ROVATA
22. A török népzenei kutatója
Grozdits Károly
29. TÁNCBÉLYEK, FOLK-KLUBOK
32. Benedek Elek apó Szent Lászlója
Kóka Rozália összeállítás
33. Szent László Gyimesben
Halász Péter
34. MAGTÁR – Csórá statisztika...
Köntös-Szabó Zoltán
37. BUKOVINA, BUKOVINA – IV.
Utam végén visszaneztek
Kóka Rozália
43. ÉTELEK – HAGYOMÁNYOK
Izsevszki udmurt (votják) lakomák
Juhász Katalin
46. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

Állami kitüntetések és szakmai díjak 2017. augusztus 20. alkalmából

MAGYAR ARANY ÉRDEMKERESZT POLGÁRI TAGOZAT

BERECZ ISTVÁN táncos,
a Fonó Budai Zeneház népzenei művészeti vezetője
NAGY ZSOLT népzeneész,
a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszékének és
a Budafok-Tétényi Nádasdy Kálmán Alapfokú Művészeti Iskola és Általános Iskola
Népzenei tanszakának brácsatanára, a Dűvő Népzenei Együttes tagja
PÉNZES GÉZA népzeneész, zenei szerkesztő

MAGYAR EZÜST ÉRDEMKERESZT POLGÁRI TAGOZAT

BEDNAI NIKOLETT, a Duna Művészegyüttes táncos szólistája
JUHOS-KISS JÁNOS író, költő
MAJOR LEVENTE ISTVÁN népzeneész,
az Üsztürü Zenekar alapítója és primása, a Hagyományok Háza
Folklórdokumentációs Könyvtár és Archivum zenei könyvtárosa

MAGYAR BRONZ ÉRDEMKERESZT POLGÁRI TAGOZAT

VITÁNYI MÁRIA, a Magyar Állami Népi Együttes táncművésze

A NÉPMŰVÉSZET MESTERE

SZOLGA-GÉCZI JULIANNA révi fazekas
TANKÓ DEZSŐ furulyás
TAKÁCS PIROSKA énekes
GILYÉN MIKLÓS táncos
IFJ. KALLÓ FERENC táncos
KOVÁCS ZOLTÁN csont- és szarufaragó népi iparművész
LES GÁBOR fazekas
PARANAI JÓZSEFNÉ hímző
SZAKÁLL MIKLÓSNÉ énekes
SZILÁGYI ANNA népdalénekes és táncos

A NÉPMŰVÉSZET IFJÚ MESTERE

FARKAS ÁGNES és MÓRICZ BENCE néptáncosok
SÁNTA-BÍRÓ ANNA és SÁNTA GERGŐ néptáncosok
FARKAS FANNI RITA és KISS BALÁZS PÉTER néptáncosok
FARKAS GERGELY nemezkészítő
JÓZSA TAMÁS PÉTER néptáncos
PUSKO MÁRTON népzeneész, primás

Címlap: Anatóliai asszony énekel • Belső borító: Kirgiz bárd a feleségével (A lapunk 22. oldalán kezdődő, „A török népzenei kutatója” című cikkünkhöz kapcsolódó fotókat Csáki Éva és Sipos János készítették. A közölt képeket Berán István válogatta ki a sokezres fotótárból.)

Bolya Mátyás – Fügedi János: A magyar népzenei képzés szakterületi megújítása és a képzési szintek szerinti harmonizációja¹

Több mint három évtizede indult el a magyar népzene intézményes, zeneiskolai oktatása. Az alapfokú népzenei képzés kialakításának lehetőségét hamarosan követte a középfokú oktatás, majd a népzene főiskolai, végül egyetemi katedrát kapott.² Az oktatás három szintjén szerzett tapasztalatok alapján mára egyértelművé vált, hogy szükség van egy új, a három szintet egységben szemlélő szakmódszertani koncepció kidolgozására. E koncepció elkészítése érdekében a népzenei képzés egészét vizsgáltuk, figyelembe véve sajátosságait, problémáit és potenciáljait. [Szerzőink: Bolya Mátyás tudományos munkatárs, MTA BTK ZTI, LFZE oktató, doktandusz; Fügedi János PhD tudományos főmunkatárs, MTA BTK ZTI, egyetemi oktató, Magyar Táncművészeti Egyetem]

*

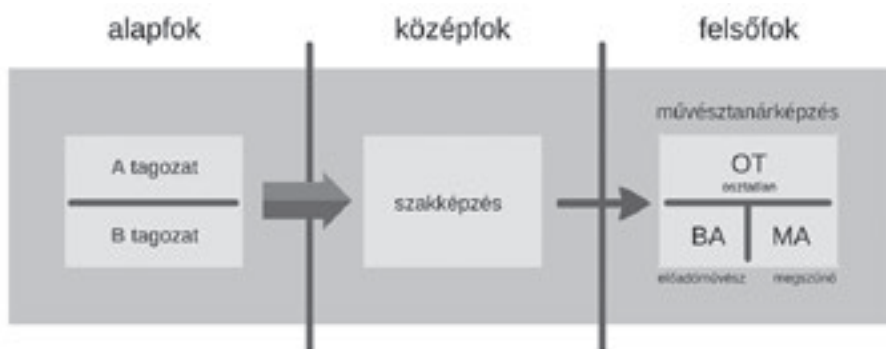
AZ OKTATÁSI HELYZET FELMÉRÉSE

Az oktatási helyzet felmérése során mintegy 150 iskolát, az ország szinte valamennyi népzenei szakirányt működtető intézményét felkerestük.³ A [...] legtöbb iskola Budapesten és környékén található, még jól ellátottnak tekinthető az észak-magyarországi térség. A többi körzetben⁴, megközelítőleg egyenletes eloszlásban, körülbelül feleannyi iskola működik. A kutatás során rögzítettük az iskolák népzene tanszakának általános leíró adatait: a tanszakvezetők és szakirányfelelősök végzettségét, a tanulók számának alakulását, valamint az infrastruktúrális adottságokat. Módszertani szempontból felmértük az általánosan használt és helyi gyakorlatot, az alkalmazott általános kerettantervet és helyi tantervet, tanáronként az adott szakirányhoz kapcsolódó, részletesebb adatokat. Végül, meghatározott szempontok alapján összefoglaltuk a tendenciákat, a hiányokat és előnyöket, figyelembe véve a tanulók előadási és versenylehetőségeit, valamint a tanártovábbképzés helyzetét.

*

ALAPFOK

A népzenei alapismeretek megszerzése mellett az alapfokú oktatás kiemelt funkciója a zenei élmény nyújtása és a közösségépítés. A problémák között jellemzően felmerült, hogy az alapfok lehetőséget biztosít ugyan a tehetség gondozására az A és B tagozat alkalmazásával, de ezzel a lehetőséggel kevés iskola él. A megfelelő óraszám megteremtése a zenetanárookra háruló feladat, akik minden évben jelentős erőfeszítéseket tesznek a

A képzési szintek

tanítványok toborzása terén. A délutáni kötelező tanítás és a növekvő óraszámok miatt az órarendek összeállítása egyre nehezebb. A pedagógusok és intézményvezetők elkötelezettsége mellett is az oktatásszervezési közegek kedvezőtlen volta, valamint a szülőkre háruló hangszerbeszerzés terhei miatt a tanulószámban negatív tendenciák várhatók. A helyi oktatáspolitikai oldaláról jellemzőek azok a szűk látókörű nézetek, amelyek szerint a művészetoktatás eredményei hasznelvűen nem mérhetők. Noha a művészetoktatás hasznosságának magától értődő evidenciának kell lennie, kognitív transzferhatását mégis többen, nagy energiákkal igyekeztek bizonyítani.

*

KÖZÉPFOK

A szakképzés középfokának kiemelt funkciója a hivatásra nevelés. A szakmai felsőfokú képzésre bejutás követelménye nagy terhet ró tanárra és diákra egyaránt, az elvárásoknak csak a közismereti tárgyak oktatási színvonalának engedménye árán tud megfelelni az iskolák nagyobb része. A középfokú képzőhelyek országos eloszlása egyenetlen, különösen aggasztó a nyugati országrész és a déli megyék alacsony ellátottsága.

*

FELSŐFOK

A közismereti tanárképzés keretében, énekzene–népzene szakpáron 1991-től a bolognai rendszer bevezetéséig lehetett főiskolai szinten tanári képesítést szerezni. A népzenei képzés a művészeti felsőoktatásban csak 2007-ben jelent meg, a klasszikuszene-oktatás gyakorlatát követve a képzést a kétszintű bolognai modellben kellett elhelyezni. A modell tanárképzésre való alkalmatlanságának felismerésével indulhatott el az osztatlan népzene-tanár-képzés.⁵ Az eddigi tapasztalatok alapján hívhatjuk fel a figyelmet ar-

ra, hogy jelenleg a felsőfokú képzés idejének jelentős hányadát kell olyan tudás pótlására fordítani, amely középfokon is megszerzhető lenne. A közép- és felsőfokú képzés jelenlegi összehangolatlansága itt mutatkozik meg erőteljesen.

*

TANTERVEK

A kutatás keretében összevetettük a népzenei képzés alap- és középfokú tanterveit. Alapfokon az 1999-es első tantervhez (Szűcsné Hobaj 1999) képest a 2011-es tanterv⁶ néhány témakört részletesebben fejt ki, másokat elhanyagol (mindkét jelenleg megfigyelhető például a főtárgyhoz kapcsolódó szolfézsismeretek vagy a játéktechnikai elemek leírásában), a szakmai tartalom azonban nem változott lényegesen.

A középfokú műhelyekben a *Népzenei szakképzés központi tantárgyi programja* című, 1998 óta változatlan általános kerettantervet alkalmazzák (Szüdi 1998). A felsőfokú oktatás tapasztalatai alapján úgy véljük, hogy a keretek túl merevek, az ismeretanyag túlméretezett és nem kellően strukturált. Javaslatunk szerint támogatni kell a tanár tudásán és tapasztalatán alapuló, a helyi zenei hagyományt is figyelembe vevő tantervek készítését, amelyek összessége lehet egy új kerettanterv alapanyaga. Középfokon mutatható ki, hogy az ismeretanyag három oktatási szinten átívelő arányos elosztása, egymásra épülő bővülése elengedhetetlen a szintek ki- és bemenetinek szinkronizálásához.

*

TANANYAGOK

A kutatás során megkezdjük a jelenleg általánosan használt oktatási anyagok elemzését. Az alábbi kiadványcsoportokat találtuk:

- Tematikus (egy régiót, előadói vagy kutatói személyiséget, hangszertípust vagy

A komáromi Ördögös NépzeneTanoda növendékei

programot bemutató) kiadványok, amelyekben a hozzáadott pedagógiai tartalom minimális. Tematikus anyagokból sok áll rendelkezésre (például Lajtha 1980, Richter 2012, Pávai 2015), viszont nem fedik le a teljes magyar nyelvterület zenei hagyományát.

b) Példatárak, ahol a pedagógiai cél megjelenik, de a didaktikai felépítés, a tanulást segítő eszköztár általában hiányzik – az elmúlt 30 évben közreadott művek nagy része ebbe a kategóriába sorolható (például Mohácsy 2004, Juhász 2010, Virágvölgyi 2014). Ennek ellenére példatárakból kevesebb van a szükségesnél, egyes hangszerek (például a cimbalom, tárogató, tambura) esetében példatár még nem készült.

c) A legjelentősebb hiányt a tankönyvek terén tapasztaltuk. Az elérhető kiadványokban koncepcionális hibák sora lelhető fel. A tanári kézikönyvek, a leendő tanároknak szóló, felsőfokon alkalmazható szakdidaktikai tankönyvek teljesen hiányoznak a palettáról. Biztató jelenség egyes új műhelyek korszerű tananyagainak megjelenése (például Fábri 2008, Szabó 2013, Bolya 2014). E tankönyvekben már fellelhető a didaktikai és módszertani koncepció, a célcsoport jól

körülhatárolt, az anyag elsajátítását segéd-eszközök támogatják, és a tankönyvekben utalnak a fenti két kategóriába tartozó kiadványokra.

A tananyagok terén jelentős problémát okoznak a kiadói gyakorlat körül kialakuló anomáliák. A viszonylag szűk rétegnek szánt népzenei kiadványok rendszerint kis példányszámban jelennek meg, a kiadványok megfelelő gondozása (a terjesztés, az utánnyomás) elmarad.

*

OKTATÁSSZERVEZÉS

A felmérés során hangsúlyosan merült fel az oktatásszervezés kérdése, amely a pedagógiai folyamatnak ugyancsak fontos eleme. A művészeti iskola helyszíne, valamint a tanítási időszáv stratégiai jelentőségű, gyakran az alapvető működés feltétele.

Az egész napos iskola koncepciójának bevezetése miatt számos iskolában csak szombati tanítással tudják az előírt óraszámot biztosítani. A KLIK-kel kapcsolatos panaszáradatból most csak egyre térünk ki. A megkérdezettek szerint a KLIK költséghatékonyasága egyet jelent a pénzügyi keretek szinte teljes befagyasztásával. Hangszerbeszerzésre általában a nem állami fenntartású iskoláknak van lehetőségük, a KLIK alá

tartozó kétharmadnak erre kerete nincs. A nehézségek ellenére, a vizsgált intézmények 60%-a – jellemzően a nagyobb zeneiskolák – bővítenék népzeneoktatásukat.

A intézmények működési stratégiáiban, innovációs lehetőségeiben a fenntartó típusától függően markáns eltérést tapasztalunk. Az állami szférába tartozó iskoláknál állandósultak a viták a fenntartóval, a KLIK szinte teljesen befagyasztotta a státuszokat, elzárta a beszerzési forrásokat.⁷ A megoldások érdekében az iskolák civil szervezeteknél keresnek kerüloútvonalakat a finanszírozás megoldására. A magániskolákat ezzel szemben a piaci szemlélet jellemzi, gyorsan reagálnak a kereslet-kínálat változására. A státuszokról maguk döntenek, az eszközbeszerzések, hangszerjavítások saját hatáskörben maradnak. Ennek következményeként felszereltségük jobb, azonban itt a térítési díj lényegesen magasabb. A törvényi háttér nem ad egyenlő esélyeket, inkább az állami intézményeket segíti, számos pályázatra csak az állami fenntartású intézmények jelentkezhetnek.

*

JAVASLATOK

Felmérésünk alapján egyértelműen jutottunk arra a következtetésre, hogy a népzene-

nészek alap- és középfokú képzésében új kevertantervekre van szükség, amelyeket egymással kommunikáló munkacsoportok készítsenek. A munkacsoportokban az adott oktatási szinten hosszabb ideje dolgozó tanárokon kívül vegyenek részt: a) más szinteken is tanító, így a ki- és bemenetek szakmai követelményeit értő szakemberek; b) az oktatás jogi szabályozását jól ismerő szakértők; c) oktatásméleti ismeretekkel és publikációs tapasztalattal rendelkező oktatók; d) a koordinációs feladatokat ellátó szervezők.

A tantervekben meg kell jelenjen az oktatás három szintjén átívelő, egymással kompatibilis, fokozatosan bővülő tananyag-konceptió, a szinkronizált ki- és bemeneti követelményrendszer, valamint az az elvárás, hogy a megszerzett ismeret tükrözze a magyar népzenei kultúra egészét. A tananyagoknak figyelembe kell venniük azt a lehetőséget is, hogy a zeneművészeti oktatásba különböző életkorban lépnek be tanulók.

A kutatás során feltárt szellemi műhelyek részvételével, egységes szemlélettel összeállított, jól körülhatárolt célcsoportok-

kal, egymásra épülő tananyagok megírására van szükség. Javasoljuk az online média használatát az Open Access szellemében, valamint az eszközfüggetlen tartalomszemléletet. Legsürgetőbb a népzenei szolfézs és összhangzattan tananyagainak kidolgozása, amelyek szinte teljesen megoldatlanok.

Jelentősen szélesíteni kell a szakirányú továbbképzések körét, amelybe az egyetemi műhelyeknek be kell kapcsolódnuk. Növelni javasoljuk a vidéki képzési helyszínek számát, előnyben részesítve a régiós központokat, illetve az alulról szerveződő, népzenevel foglalkozó műhelyeket.

Az iskolák finanszírozása terén normatív támogatásra van szükség az állandó költségek fedezésére, ezeket ki kell emelni a pályázati keretből. Az eszközbeszerzést azonban célzott pályázatok kiírásával szükséges biztosítani.

A kutatásban kimutatott népzenei tan-szakképzési igény országos jelenség. Érde- mes megvizsgálni a bővítés, a tankerületek közötti együttműködés, a státuszmegosztás lehetőségeit.

Az alap- és középfokú művészetoktatás – benne a népzene és néptánc szakterületével – folyamatosan kénytelen érvelni amellest, hogy működése a közismereti tárgyak tanításánál megszokott formáktól szükségszerűen tér el. Az egymást váltó városvezetőknek és oktatáspolitikusoknak újra és újra el kell magyarázni a művészetoktatás közösségte-remtő erejének, tartalmi elemeinek hatását a gyermekek szellemi-érzelmi fejlődésére, a csak lassan elérhető eredményekhez szükséges szakutad- és eszközigény indokoltságát. A felsőfokú képzésben még legalább egy évtizedre van szükség ahhoz, hogy megjelenjen az a tudományos fokozattal rendelkező réteg, amely önállóan képes lesz a terület érdekérvényesítésére, folyamatainak önálló irányítására.

Azt reméljük, a kutatás eredménye irány- tó lehet tantervek, pályázati programok készítésekor, segítséget nyújthat az oktatással foglalkozó szakpolitikuskoknak, hosszabb távon pedig orientálhatja az országos szintű szakmai párbeszédet.

JEGYZET

1. Az MTA BTK Zenetudományi Intézet kutatócsoportja az MTA 2014 végén meghirdetett Szakmódszertani Pályázatán a jelzett címen egyéves, 3,6 m Ft összegű támogatást kapott. A jelen szöveg – a felolvasás igényelte rövidítésekkel – a pályázat zárókonferenciáján, 2016. március 24-én, az MTA Székház Felolvasótermében hangzott el (http://videotorium.hu/hu/recordings/details/12836_A_magyar_nepzeneszkpezes_szakteruleti_meguujtasa_es_a_kepzesi_szintek_sze-rinti_harmonizacioja). Az eredmények alapján a kutatócsoport az MTA 2016-os, nagy összegű támogatást biztosító Kibővített szakmódszertani pályázat – 2016 elnevezésű pályázati kiírásra a népzeneoktatás teljes vertikumát érintő, új módszereket és infokommunikációs eszközöket az oktatásba integráló pályázatot adott be. A pályázatot az MTA pályázati bíráló bizottsága nem támogatta. [E témában időközben elkészült Bolya Máttyás terjedelmesebb tanulmánya A magyar népzenei képzés szakterületi megújítása címmel; lásd: https://issuu.com/mta-zti/docs/bolya_matyas--a_magyar_nepzeneszkpezes--a_szerk.]
2. Magyarországon – Európában szinte egyedülálló módon – a közoktatási törvény határozza meg az alapfokú művészetoktatási intézmény fogalmát, vagyis az 1990-ben elfogadott XXIII. törvény állami közoktatási intézménynek ismeri el azokat. A szakképzésről szóló – többször módosított – 1993. évi LXXVI. törvény pedig a középfokú művészetoktatást szabályozza. A népzeneoktatás felsőfokon először a közismereti tanárképzésben jelent meg. A nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola képzése a kilencvenes évek elejétől másfél évtizedig tartott, a képzésformának a bolognai folyamatnak nevezett, Magyarország által is elfogadott, Európai Unió irányelvével vetett véget, amelynek eredménye a kétszintű képzés lett. Ezt követően 2007-ben, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen elindult felsőfokú gyakorlati hangszeres és énekes népzenei-alapképzés, majd 2009-ben megalakult a Népzene Tanszék. 2010-ben a népzene-tanári mesterképzés, 2014-ben pedig – a tanárképzés átalakítását követően – osztatlan, kétszakos tanárképzés vette kezdetét.
3. A kutatási pontok kijelölése az Oktatási Hivataltól igényelt adatbázis elemzésével kezdődött. Az adatbázis azon alapfokú művészetoktatási intézményeket tartalmazta, ahol a 2014. szeptemberi állapot szerint népzene- és/vagy néptáncoktatás folyik. Felmérésünk során az adatokat a helyszínen pontosítottuk. Az Oktatási Hivatal Köznevelési Nyilvántartási Főosztálya folyamatosan publikálja azokat a közérdekű, nyilvános adatokat, amelyek az informatikai rendszerében megtalálhatóak, illetve az egyes közérdekű adatszolgáltatási igények kiszolgálásakor elkészülnek. A legfrissebb statisztika itt érhető el: <https://dari.oktatas.hu/index.php?id=kozerdeku>.
4. A körzetek a magyar postai rendszer kilenc körzetének felelnek meg. A megyéknél nagyobb körzetek használatával munkánkat hatékonyabban tudtuk koordinálni.
5. 2014-től osztatlan, kétszakos tanárképzés indult a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszékén.
6. E tantervek nem jelentek meg nyomtatásban, jelenleg a Magyar Zeneiskolák és Művészeti Iskolák Szövetségének honlapján található meg digitális formában: <http://www.mzmsz.hu/index.php/hu/tantervek>.
7. A Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (<http://klik.gov.hu/>) helyzete a kutatás lezárása után megváltozott. Rétvári Bence, az Emberi Erőforrások Minisztériumának parlamenti államtitkára 2016 márciusában bejelentette, hogy a KLIK megszűnik. Tájékoztatója szerint új szabályozást alakítanak ki, hogy 2016. szeptemberre kialakuljon a sokkal kevésbé központosított új rendszer.

IRODALOM

- Bolya Máttyás: Magyar citerás antológia. Online tananyag. Budapest, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszék: <http://mca.lfze.hu/>
- Fábrí Géza 2008. Koboziskola 1-2. Szeged, Mester Tanoda Alapítvány. DVD.
- Juhász Zoltán 2010. Székelyföldi furulyaiskola és dallamgyűjtemény. Budapest, Hagyományok Háza.
- Lajtha László 1980. Kőröspataki gyűjtés. 2. kiadás. Budapest, Editio Musica. (Népzenei monográfiák 3.)
- Mohácsy Albert 2004. Magyar népzenei dallamgyűjtemény: bőgőmelléklet. Budapest, Hagyományok Háza.
- Pávai István 2015. Magyarózd népzeneje: Horváth István gyűjtései tükrében. Budapest, MTA BTK Zenetudományi Intézet – Hagyományok Háza. DVD-ROM.
- Richter Pál, főszerk. 2012. Magyar Népzenei Antológia. Digitális összkiadás. Budapest, FolkEurópa. DVD-ROM.
- Szabó Adrién 2013. Népi hegedűiskola gyermekeknek. Budapest, Hagyományok Háza.
- Szűdi János, főszerk. 1998. Népzenei szakképzés központi tantárgyi programja a zeneművészeti szakközépiskolák számára. Mogyoród, ROMI-SULLI.
- Szűcsné Hobaj Tünde, szerkesztő. 1999. Az alapfokú művészetoktatás követelményei és tantervi programja. Népzene. Mogyoród, ROMI-SULLI.
- Virágölggyi Márta 2014. Széki népzene I. Dobos Károly dallamai. Budapest, Dialekton.

Az én Ördögösfüzesem

Ördögölő – Ördögösfüzesi magyar és román népzene (dupla CD)

Közreműködik: Hideg Anna, Havay Viktória, Jékely Gáspár „Pikó”, Horsa Banda

„Már önmagában a falu neve is mesebeli, csodás és nagyon sokat sejtető” – állított meg ezekkel a szavakkal az utcán egy ismerős, aki Hideg Anna néni könyvbemutatójáról látott összeállítását a Komáromi Tévében. Egy misztikus világba vezet el bennünket az Ördögösfüzes elnevezés eredetéhez kapcsolódó mese, amelyet „Füzes Ördögei” néven ismerhetünk már. (Hajdú-Farkas Zoltán: Füzes Ördögei – folkMAGazin 1999/4 35. oldal)

Szolnok-Doboka megye településeinek 1901-ben megjelent monográfiája alapján (Kádár József: Solnok-Doboka Vármegye Monográfiája, V. kötet) a falu nevét fűzfái után, ördögös nevét veszedelmes, lápos, mocsaras helyen való fekvéséről kapta. Annyi bizonyos, hogy a középkortól kezdve a falu maroknyi számú lakója darabontként adott katonai szolgálatot Szamosújváron. Tanulmányozva a monográfiát, évszámok garmadájjával találok magam szemben. Királyok, fejedelmek adták kézről-kézre, húséges vazallusaiknak Ördögösfüzeset, biztosan nem ok nélkül. Számomra azonban a monográfia nemrégiben fellelt legérdekesebb mondata mégis ez: „1659-ben Barscsay Ákos fejedelem füzesi Lakatos Jánosnak egy nemesi telket adott a faluban”. Annus néni, Hideg Istvánné, született Lakatos Anna, sokszor mesélt nekünk arról, hogy ősei nemesek lehettek, és egyesek szerint Székelyföldről, mások szerint Nagyvárad környékéről származtak. Nagymamája is sokat mesélt neki arról, hogy a templomban az első sorban ültek, ahova csak a nemesek ülhetnek. Ráadásul Annus néni számomra olyan, mint egy népmesébe illő csodás teremtmény, akinek ezek szerint családi múltját is körülengheti néhány legendás, mesébe illő történet a középkorból eredeztetve...

Ördögösfüzes nevével akkor találkoztam először, amikor harminc évvel ezelőtt meghallottam a Muzsikás együttes lemezéről a „Nem úgy van most, mint volt régen” című füzesi ritka magyart, zseniálisan feldolgozva. Azt hiszem, rengeteg ember szeretett bele a magyar népzenebe világszerte ezt a felvételt meghallva. Többek között én is, akit kisiskolás koromban semmiféle zene nem érdekelt. Aztán csoda történt, klasszikuszenei vesszőfutással felhagyva nem egészen egy hónap alatt örökre szerelembe estem a mezőszegi népzenevel. Az ördögösfüzesi hegedűjáték egyedi vonózási technikája, hangképzése, díszítései, a háromhúros kontra egyedülálló, tömör hangzása és a bélhúros gordon szívmengető, tüdőt megrezgető dübörgése testemnek, lelkemnek gyógyír lett.

Később sikerült eredeti felvételeken is meghallgatni az ördögösfüzesi zenekar hangzását. A Mezei család négy testvére muzsikált együtt a felvételeken, amelyeket Kallós Zoltán népzene gyűjtő az 1960-as években rögzített tőlük. Fantasztikusan összegyakorolt, robusztus, mégis érzéki zene. A falusiak emlékezetében máig él a kép, ahogyan a muzsikus cigányok a házuk közelében található „Pázsint”-nak nevezett dombos réten gyakorolnak saját örömeikre. Muzsikájuk tehát azért volt olyan tökéletes, mert utolsó részletig összegyakorolták zenéjüket. Tovább fokozta a minőségét, hogy állandó tagokkal működött ez a zenekar is, mint például a szomszédos falu zenekara, a széki Icsán banda. Ádám István „Icsán” a primás két fiával harminc éven keresztül muzsikált együtt.

A széki zene titkait mesterünknek, Csoóri Sándornak sikerült először megfejteni. Az Óbudai Népzenei Iskolában adta át

tanítványainak ezt a páratlan tudást az 1990-es évek elején. A Sanyitól átvett módszerekkel aztán Jékely Gáspár „Pikó” zenész barátommal próbáltuk a füzesi zenét hasonlóan élethűen megszólaltatni. Annyira belelkesültünk, hogy éveken át szinte csak az ördögösfüzesi zenét gyakoroltuk, amelynek akkori hangzását „Ördögösfüzesi zene” című lemezünk (Fonó Records, Budapest, 2000.) őrizte meg az utókornak. A Pikó és bandája által kiadott lemez két évtizeddel ezelőtt készült, és az ördögösfüzesi Hideg Anna néni énekelt a muzsikánkhoz.

Aztán teltek-múltak az évek, és rájöttünk arra, hogy Annus néni repertoárjának töredékét sem ismerjük. Sok éves munkával sikerült felgyűjteni egyedülálló, több mint 500 dalból álló énektudományát, amely Annus néni személyes monográfiájaként került kiadásra „Annus néni daloskönyve” címmel. (Őseink nyomában Alapítvány, Komárom, 2015.) Ráadásul kiderült, hogy a mezőszegi román népdalokból is kivételes a tudása: román népzene kutatók arra hívták fel a figyelmemet, hogy ő birtokolja nemcsak a térség magyar, de román népdalkincsének is a legrégebbi és legnagyobb anyagát. Ezeket a még kevésbé ismert magyar és román zenei különlegességeket vettük most dupla CD-re.

Mindezen személyes élmények, a dalok, a mesék, a csodálatos zene, a falu misztikus hiedelemvilága és a mesebeli falukép csodálatos elegyet alkotnak a fejemben. Az Ördögösfüzes szó pedig mindörökre egyet jelent számomra Hideg Anna nénivel és férjével, István bácsival. István bácsit is kivételes embernek ismerhettem meg, gyönyörű énekhangjával, óriási munkabíráásával és öreg koráig fennmaradó jó humorérzékevel. Farkasordító hidegben búcsúzott tőle a falu apraja-nagyja 2016 szeptember napján a régi világ rendje szerint, hihetetlen összefogásban és egységben, amely hűen kifejezte azt a tiszteletet, amely életében is körülvette őt. Muzsikánkkal mi is tisztelgünk Hideg István bácsi előtt, és kiadványunkat az ő emlékének ajánljuk!

Horsa István

Szent István tiszteletére, Halmos Béla emlékére

Gregorián és népekes mise, imaóra és zarándoklat

A Hagymányok Háza – együttműködve a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene és Egyházzene Tanszékeivel, valamint a budapesti Szent István Bazilika gregorián énekes iskolájával – a maga nemében egyedülálló, ünnepélyes misét szervezett 2017. május 30-án, a Szent Jobb megtalálásának ünnepnapján a Szent István Bazilikában. A rendezvény fővédnöke Dr. Barna Gábor néprajzkutató, egyetemi tanár, a Szent István Tudományos Akadémia főtitkára volt. A misét a szervezők Halmos Béla emlékének ajánlották. A rendezvénysorozat augusztus 14-én, az országfelajánlás napján, a székesfehérvári bazilikában folytatódott, ahol Spányi Antal megyéspüspök imaóráján, majd augusztus 20-án a Szent István sírjánál történt zarándoklat és tiszteletadás keretében szólaltak meg legszebb egyházi népekeink népzeneszek, népi énekesek és néptáncosok közreműködésével.

A „FOLKMISE” ELŐZMÉNYEI

Az 1960-as évek végétől a szocialista Magyarországon a nyugati ifjúsági társadalmi-kulturális mozgalmakhoz hasonlóan számos alternatív közösségi szórakozási-művelődési forma, szubkultúra jött létre. Az 1968. április 14-én, a budapesti Mátyás-templomban bemutatott húsvéti „beat-mise” nyomán országos spirituális ébredési hullám indult meg.

A magyar beat-kultúra elválaszthatatlanul és számos ponton összefonódott az 1972-től kibontakozó táncházmozgalommal is. Az „eredeti” hagyományhoz fordulás forradalmi gondolata a táncházásokon túl is tömegeket hódított meg. A „hangos” zenei mozgalmak és divatok mellett a Dobszay László és Szendrei Janka által 1969-ben alapított, világszerte nagy hírnévnek örvendő *Schola Hungarica* gregorián kórus egy „csendes”, de annál szívósabb, ugyancsak évszázados hagyományokat újraélesztő mozgalom kiindulópontja lett.

1983-ban, az emblemikus *István, a király* rockoperában összeállkozott a háromféle zenei stílus – a rock, a népzene és a grego-

rián. Bizonyára nem véletlen, hogy az 1980-as évek végére többekben felmerült az ötlet: ha egyszer beat-mise már létezik, miért ne lehetne „folkmise” is rendezni. Halmos Béla a Hagymányok Házában működő Táncház Archívum alapító vezetőjeként az 1990-es években barátaival – Juhász Zoltán népzeneésszel, Szomjas György filmrendezővel, Turcsik György katolikus pappal és e cikk szerzőjével mint archívumi munkatársával – együtt gondolkodva dolgozta ki a Szent István tiszteletére bemutatandó gregorián tételeket és az archív felvételek szerint énekelte egyházi népekeket tartalmazó „folkmise” vázlatos tervét. Megjegyezve, hogy „a forgatókönyv elkészítéséhez további alapos gyűjtő- és kutatómunkára van szükség”.

A misét később a 2000. év millenniumi rendezvényeinek sorába szerette volna illeszteni, ezért támogatásért a millenniumi kormánybiztoshoz nyújtott be pályázatot. Az „Ó, Szent István, dicséretessél!” *Millenniumi Folkmise Szent István király, Magyarország patrónusa tiszteletére* címmel, két helyszínrre (Bajna, augusztus 20., Budapest, december 26.), tv-felvétellel és élő lemezfelvétellel megálmodott ünnepi produkció akkor, támogatás híján nem valósult meg.

Amikor régi jegyzeteim között rábukkantam a „folkmise” eredeti tervezetére és a pályázati anyagra, Halmos Béla már az égiekhez költözött. Arra gondoltam, hogy éppen itt az ideje a régi álom megvalósításának. Annál is inkább, mert a mise énekes és zenei anyagának összeállítása az időközben megjelent kiváló munkák és a jól képzett egyházzenei és népzenei szakemberek gyümölcsöző együttműködése folytán korántsem olyan nehéz feladat, mint a kilencvenes években lett volna.

A „SZENT ISTVÁN GREGORIÁN ÉS NÉPENEKES MISE, IMAÓRA ÉS ZARÁNDOKLAT” MEGVALÓSÍTÁSA

Az egyházzenei képzés széles spektrumú megszervezését a Schola Hungaricában kiemelkedő jeles szakemberek már 1990-re, a zeneakadémiai egyházzene tanszak újraindításával sikerrel megalapozták. Az 1984-ben, Dobszay László kezdeményezésére kísérleti jelleggel beindított *Budapesti Énekes Iskola* sikeres példája nyomán az ezredfordulót követően sorra alakultak az énekes is-

kolák, ahol gyermekek százai a *Kodály módszer* és a középkori *Schola Cantorum* hagyomány ötvözésével, órarendbe építve sajátítják el a katedrális kóruséneklés alapjait. Napjainkban már a középfokú egyházzenei képzés is több művészeti iskolában elérhető.

Az UNESCO „jó gyakorlatok” listájára magyar részről elsőként, 2011-ben fölkerült *táncház módszer* létrehozóinak, illetve a mozgalom képviselőinek egyik nagy érdeme és a kezdeményezés életerejének bizonyítéka, hogy fennállásának több mint negyven éve során sikerült megteremtenie a népzeneoktatás intézményi hálózatát az alapfoktól a felsőfokig. [2016-ban a Kodály koncepció is fölkerült az UNESCO „jó gyakorlatok” listájára – a szerk.] Így idén ünnepelhetjük a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem népzene-sz-képzése elindulásának immár tízéves évfordulóját is.

Mind a népzene, mind az egyházzene művelőit jellemzi, hogy közönség előtti szereplésük előkészítését szakáguk kiterjedt kutatási eredményeire alapozzák. Mindkét szakirány háttérben kiváló zenetudósok, táncutatók álltak, akik nem az íróasztalfióknak vagy csupán a tudományos köröknek dolgoztak, hanem kutatásaikat – a templomi énekes és zenei szolgáltatótól kezdve a színpadi műsorokon keresztül egészen a táncházakig, sőt a tábortúzi közös éneklésig – a szélesebb közönség számára is elérhetővé, élvezhetővé és közérthetővé tudták tenni.

A Szent István, illetve a Szent Jobb tiszteletére énekelhető gregorián és egyházi népének-anyag már kiadásra került az *Énekek Szent István király tiszteletére* (Budapest, Magyar Napló, 2014.) című kötetben Kovács Andrea, Medgyesy S. Norbert és Vakler Anna szerkesztésében. A gyakorlati céllal készült műből nem volt nehéz a három alkalom énekes anyagának kiválogatása. Mindvégig ügyeltünk arra, hogy minél közelebb maradjunk az eredeti zenei hagyományhoz, hangzáshoz, tehát semmiképpen sem „feldolgozásokban” gondolkodtunk. A kutatásokból tudjuk, hogy duda és tekerő megszólalhatott korábban – főleg karácsonykor – az olyan falusi templomokban, ahol nem volt orgona, mivel ezek a hangszerek nagyon jól tudták helyettesíteni. Ezért szerepeltek az orgona mellett csupán burdon-hangszerek. A díszített gregorián dallamok pedig kíséret nélkül érvényesülnek igazán. Emellett a XIX. század végén modernizált, ősi magyar nádsípos hangszer, a tárogató is megszólalt, például a „*Boldogasszony Anyánk*” alatt, és a mise végén, amikor a Szent Jobb előtt tisztelegve együtt énekeltek az „*Ó, Szent István, di-*

csértesséll!” kezdetű népéneket, mivel ez a hangszer szépen harmonizál a burdon-hangzású tekerővel és dudával. Egyetlen kivételt tetünk – ez még teljesen belefér a liturgikus keretekbe – azzal, hogy a vonós zenekar az áldozás után egy rövid széki összeállítást játszott Halmos Béla emlékére.

A „folkmise” gyűjtőcím alatt futó rendezvénysorozat megvalósítása széles körű összefogással sikerült. A Hagymányok Háza (Kelen László igazgató és munkatársai) intézményi háttérrel biztosított. A szerkesztő- és szervezőtársak Medgyesy S. Norbert, Vakler Anna, Czifra Orsolya, Richter Pál, Dobszay Ágnes, a közreműködők a LFZE egyházzene és népzene szakos hallgatói és tanárai, a Szent István Énekes Iskola, a Magyar Tekerőzenekar tagjai, Juhász Zoltán, Szabó Zoltán és Bese Botond dudások, valamint Németh András és Cserta Balázs voltak. A budapesti misét Snell György püspök, a Szent Jobb öre, a székesfehérvári imaórát Spányi Antal megyéspüspök vezette. Maczkó Mária és Berecz András lektorként vettek részt a liturgiában. Az MTVA vallási főszerkesztője, Mucsányi János és munkatársai igazi jó csapatként, nagy alázattal, maximális szakmai igényességgel, velünk konstruktívan együtt gondolkodva készítettek elő és bonyolították le az élő közvetítést.

Köszönet mindazoknak, akik segítettek e közös ünnep megvalósítását és azoknak (köztük nagyobb csoportoknak, mint a Szent Angéla Iskola Budai Ferences Énekes Iskolája, a Biatorbágyi Énekes Iskola, a gödi Búzaszem, a Ward Mária Gimnázium, az Újbudai Babszem és a Cédus táncgyűttesek, a Hévízgyörki Asszonykórus, a dunaföldvári, bölcseki és angyalföldi zarándokcsoportok, a HH Baráti Kör), akik eljöttek! A három ünnepi alkalom összesen majd' háromezer résztvevője és az élő közvetítést hallgató-néző sok tízezer ember számára fantasztikusan felemelő érzés lehetett a népi és egyházi zenei hagyományt egyesítő közös éneklés, amely mindannyiunk számára valóságossá, átélhetővé tette és érezhetően megerősítette, elmélyítette közös történelmi gyökereinket, amelyek a nemzeti összetartozás, a megmaradás zálogai.

Sokan éreztük, „Béla bácsi” valahonnan fentről mosolyogva nyugtazza, hogy egykori álma megvalósult.

Juhász Katalin

(fotó: Bácskai Gergely és Dusa Gábor)

A Felvidéktől a Balaton-felvidékig – II.

A háború alatt apukánk egy ideig Semsén, légvédelmi figyelőállomáson teljesített szolgálatot. Ez egy dombon volt Semse és Hatkóc (ma Hodkovce) között, a semsei temetővel szemben. Később őt is bevonultatták. Nem tudunk róla, de az országon belül, a nyugati határnál került orosz fogságba. A szegedi fogolytáborban találkozott a testvérével, Tóni bácsival. Gondolhatjátok, mennyire megőrültek egymásnak. Azt mesélték, attól féltek, hogy kiviszik őket Szibériába. Tóni bácsi a sebesültek gondozásánál dolgozott, ha meleg ruhához, cipőhöz jutott, hozott apunak is, mondván, jó lesz „odakint”. Szerencsére erre nem került sor, megúszták, elengedték őket.

Nálunk otthon, két szobában német katonákat szállásoltak el: Manyi néninél, a postán is egy szobában, nagymamánál is. Akkor már Giza néniék is, Mártával és Gyurival ide kerültek Balmazújvárosról. A kastélyban is németek voltak. De ezek még nem SS-ek voltak! Volt velük egy kisfiú, olyan velünk egykorú lehetett, német katonai egyenruhában, ő hordta kannában a teát, kávéhozánk is a katonáknak. Nagymama, aki tudott németül, megkérdezte, hogyan került a gyerek ilyen kicsinek közéjük. Elmondták, hogy egy szétlőtt házban, egy halott idős asszony (valószínűleg a gyerek nagymamája) mellett találtak rá a síró kisfiúra; magukkal vitték. Azóta velük van, és az egyik társuk a háború után mint saját fiát fogja felnevelni. Mi gyerekek csak azt tudtuk, hogy Alexnak hívják. Néha, amikor kint játszottunk a hóban, ő is odajött. Csak németül beszélt. Mi próbáltunk vele magyar szavakat mondatni, és jókat nevettünk azon, ahogy azokat kiejtette. Aztán egyszer elköszönni jött, mert az alakulatuk továbbment. Nem tudjuk, mi lett vele.

A háborús idők kapcsán még nem írtam a kutyánkról, „Gonoszról”. Emberi fül még nem hallotta a távoli repülőgépek bűgását, de a kutyánk már fölfutott a verandára és nyüszítve kaparta az ajtót, hogy engedjük be. Utána nemsokára jöttek a repülő, hallottuk mi is őket. Mivel ez sokszor megisméltődött, a nálunk lakó katonák is megállapították, hogy jobban érzékeli a veszélyt, mint a légvédelem.

Akkor már nem én jártam nagymamához aludni, hanem nagymama, Gizi néni, Mártuska és Gyuri is hozzánk jöttek. Heten aludtunk egy szobában, és a háborús karácsonyt is így töltöttük, de karácsonyfánk akkor is volt az ablak előtt, az asztalon.

Ekkor történt a következő eset. Gyönyörű, holdvilágos este volt és nagyon hideg, kőkeményre fagyott kint minden. Károlyka, az öcsém és Gyurika, az unokatestvérünk átkérezkedtek Manyi nénihez, de mielőtt bementek volna, a postaládán lévő fazék tartalmát – a német katonák az ünnepi pudingot tették oda kihűlni – a lépcsőre borították. A fazekat a közeli bokros útra dobták és jó messzire elrugdosták. Aztán bementek Manyi nénihez, és azt mondták, hogy valaki a lépcsőre hányt. Manyi néni nemigen tudott németül, de amikor ezt meglátta, a nála lakó német katonákkal kezdett veszekedni, hogy micsoda dolog ez, takarítsák el azonnal stb, stb. Amikor a konyhából kijött, aki főzte, és meglátta, hogy nincs a postaládán a puding, azonnal megállapították, hogy a lépcsőn az nem hányás, hanem az ő pudingjuk. Akkor már nem is a pudingot sajnálták, hanem a fazekat kezdték el keresni, az ugyanis Manyi nénié volt. Még a kinti budiban is kotorásztak egy karóval, de sehol nem találták. Faggatták a két gyereket is, de ők mindent tagadtak. Otthon kértük őket, mondják meg, hogy ők tették, és hogy hol a fazék, de hiába. Szenteste lévén sokáig fennmaradtunk. Nagy sokára – már majdnem elaludtunk – Károlyka anyukánk fülébe súgta, hogy ő tudja, hol a fazék. Aztán elmondta az egészet. Gyurika úgy tett, mintha aludna már. Gizi néni, az anyukája felrázta, de ő még

akkor is hallgatott, amiért anyukája alaposan elverte. Hát, ilyen szomorúan ért véget az a szenteste. Másnap megkeresték a fazekat, amit már nem lehetett használni, és bocsánatot kellett kérniük először is Manyi nénitől, aztán a német katonáktól is.

Azokban a vészes hónapokban a második osztályba már nem Kassára jártunk, hanem egy tanárnőhöz, aki – a bombázástól tartva – a családjával kiköltözött Semsére. Egy módos parasztcsalád kiadta nekik az első szobát, a konyhát. Bolgáréknak hívták a tanárnőket, tanított az orsolyáknál is. Két gyerekek voltak, a nagyobbik, Zsolti, az öcsémmel nagyjából egyidős. Az egyik keze csonka volt, úgy született. Velük is barátkoztunk. Amikor a békés német alakulat elvonult a vidékről, ők is elmentek Németországba. Minket is próbáltak rábeszélteni, de mi hallani sem akartunk arról, hogy elhagyjuk az otthonunkat, a hazánkat. Azt mondtuk, ha Róza néni német létére nem ment velük, akkor mi miért mennénk. A Bolgár családról még annyit megtudtunk, hogy átvészelték a háborút Németországban és visszajöttek. (Ezt egy fiatal szlovák lány mesélte, aki a gyerekekre vigyázott náluk.) Azt is tudtuk, hogy a Balaton déli partján volt nyaralójuk a háború előtt, de hogy ott hol, azt nem, így aztán örökre elvesztettük őket.

Nem meséltem még arról sem, hogy a nagymamának volt két állandó „kosztosa”, akik nála étkeztek. Az egyik Róza néni volt. A reggelit a konyhában fogyasztotta el. Egy megterített tálcán volt kancsóban a tej vagy a tejeskávé, kenyér, vaj, méz, lekvár. Erre jól emlékszem, mert amikor nagymamánál aludtam, nekem is így volt előkészítve a reggeli. Az ebédet nagymamánál, a szobában, szépen terített asztalnál ették, a vacsora megint a konyhában volt.

A másik „kosztos” Glingó volt, akinek a rendes cseh neve József volt, de mindenki csak Glingónak hívta. Ő együgyű, azt mondták, „féleszü” ember volt. Semmije nem volt, így az „uraság”, a grófék gondoskodtak róla. Az istálló és kocsiszín épületében lakott. Volt ott egy szoba, ahol az „ügyeletes” kocsis vagy a lovas az éjszakát töltötte. Többen váltották egymást, de Glingónak az volt az állandó lakhelye.

Az istállóban névvel ellátott bokszkokban álltak a lovak. Mirára és Mokányra emlékszem, mert ha Kassára mentünk hintóval, akkor a leggyakrabban őket fogták be. Glingónak egy Pali nevű pónilova volt, hozzá való kis szekérral. Ő azzal járt, ő gondozta, ő etette-itatta. Fát, fűvet, gazt, szénát – mikor mit – „fuvarozott”. Mi, gyerekek sokszor felkéreztünk mellé, és ha megengedte, hajtottuk a pónit. A nagymamánál az előszobában étkezett. Ennek fejében fűrészelte, vágta a fát, és be is hordta a konyhába, a fásládába. A faskamrát rendben tartotta, takarította az udvart. Róza néninek is vágta a fát, és ő rakta a folyosón lévő fatartóba is.

Beszéde meglehetősen nehézkes volt, a szlovákokot keverte a magyarral. Egyszer nagymama a főzelékre nem húst, hanem bundáskenyeret adott neki, mire ő megkérdezte: „jake to meso?”, magyarul: „milyen hús ez?”. Azóta, ha ilyet készítünk, azt „jaketo meszo”-nak hívjuk.

A kocsiszínben sok szép hintó, egy batár és egy aranyos kis hintó volt, abba befogták Palit, a pónit, minket, gyerekeket felültettek rá és lefényképeztek. Talán megtalálom valahol a fényképet.

A kocsiszín mellett volt egy helyiség, ahol gyönyörű lószerszámok, nyergek, ostorok, rókabundás-, birkabundás lábzsákok voltak, amiket akkor használtak, amikor télen, lovas szánon mentek valahová. Az utolsó német alakulatok a lovakat is mind elvitték. A legmeggrázóbb az volt, amikor Glingó pónija, Pali került sorra. Glingó letérdelt és sírva kérte, hogy hagyják itt, de hiába! Mi, gyerekek is megsirattuk Palit.

Na, de vissza még a békeidőkhöz!

Nagyon szerettem nagymamánál lenni, és ott aludni. Sokszor nézegettük a régi fényképeket, képeslapokat, mindenről tudott mesélni. Egyszerű asszony létére sokat olvasott, a Tolnai Világlap rejtvényeit fejtette meg sorra, még Világatlasza is volt, mert kellett a rejtvényfejtéshez. Kép- és betűrejtvényeket is szívesen fejtett, és engem is tanított rá. Nekem megrendelte a Gyermekújság című lapot. Volt rádiója is, pedig az a faluban csak öt-hat helyen akadt. Akkumulátor kellett hozzá, amit Kassára vittek mindig tölteni.

Nagymama, amikor a régi dolgokról mesélt, gyakran mondta: „Tudod, kislányom, akitől nincs messze az élet határa, nem előre szeret nézni, hanem hátra”. Ezt Petőfi Sándortól idézte, a Téli esték című versből. Volt neki Petőfi-verseskötete is.

Én már egészen kis koromban megtanultam a nagymamámtól, hogy mikor kezdődik a tavasz, a nyár, melyik a leghosszabb nap az évben, melyik a legrövidebb stb. Aztán nagyon sok szenténeket, imádságot is tanultam tőle. Nyári esteiken kívül ültünk a lépcsőn, néztük a csillagokat, ő mutatta meg, melyik az Esthajnalcillag vagy a Göncölszékér. Ilyenkor együtt énekeltünk az esti harangszókor, együtt imádkoztunk az Úrangyalát, aztán meg az ágyban az esti imát. Otthon is, az iskolában is vallásos nevelésben volt részem, így aztán nem sikerült belőlem ateistát csinálni még a legvadabb ötvenes években sem.

A semsei templom is egyedinek számított a környékbeliekhez képest, ugyanis a kastéllyal átjáró kötötte össze, és ott, körülbelül szöszéknnyi magasságban volt az oratórium, elhúzzható üvegablakokkal. A grófok ott hallgatták végig a miséket. Az én időmben már leginkább csak Róza néni ült ott. Engem ebben a templomban kereszteltek, itt voltam elsőáldozó és bérmeáldozó is.

Amikor az orsolyákhoz jártam, a vasárnapi szentmiséken való részvételt igazolni kellett, így mise után a sekrestyébe mentünk egy kis notesszel, és a plébános úrral aláírtuk. Ezt hétfőn be kellett mutatni az iskolában.

Bérma-keresztanyámtól, Tomásch Mariska nénitől, anyu nővérétől karórárt kaptam ajándékba, ami akkor nagy dolognak számított. Az ő lányának, Mártának meg az én anyukám volt a bérma-keresztanyja, akitől Márta ugyanilyen karórárt kapott. Az én régi órácskám még megvan, emlékként őrzöm. Egyébként nagyon sokáig, pályakezdőként és utána is kiszolgált engem, sőt, amikor már új órám lett, akkor anyukám is hordta.

Amikor már nagyon közel volt a front, és az ágyúdörgés is jól hallható volt, nem jártunk iskolába. A németek visszavonultak, a nálunk lakók azt javasolták, hogy ne maradjunk, mert úgy néz ki, hogy itt heves harcok lesznek. Menjünk inkább Jászóra, ott a barlang, az biztonságos hely. Így aztán Gizi néni Mártuskával, Gyurival, és mi, anyukánkkal Jászóra mentünk katonai autókkal. Mi lementünk a malomba, Motához, Gizi néni pedig a két gyerekkel Toporcsák Jenő bácsiékhoz, aki Gizi néni apja volt és jászói tanító. Ők ott, a pincében vészték át a harcokat. Mi előbb a malomnál lévő pincében voltunk, de aztán jött egy sérült asszony, és azt mondta, ne maradjunk itt. Úgy sérült meg, hogy a pincébe bedobtak egy kézigránatot, nem nézve, hogy kik vannak ott. Ő megúsza sérülésekkel, de sokan meghaltak. Ezt hallván mi is bementünk a barlangba, ami már tele volt menekültekkel. Sok-sok lépcsőn mentünk fel egy nagy „terembe”, a rokonság nagy része már ott volt. Ágyakon,

„A Grozdits család Semsén, kb. 1938.”

díványokon és egyéb fekhelyeken szorongtak az emberek, mi hárman egy fél díványon. Abban a teremben voltak a fehérruhás premontrai apácák is. Őket vitték el először az orosz katonák.

A barlangból akkor jöttünk ki, amikor vége lett a harcoknak. Akkor egy ideig még Motánál maradtunk a malomban, aztán hazamerészkedtünk Semsére. Szerencsére nagymama, Róza néni, Tomáschék is átvésztették ezt az időt, mert mégsem ott voltak a harcok.

Pár orosz katona nézte át a falut. Nálunk, abban a szobában, ahol a rádió volt, jól „átnézték” a terepet rádiózás címén, és elvitték nagymama kis ékszereit, amit zsebkendőbe kötve az ágyba, a matrac alá rejtett. Amikor elmentek, azt mondták, hogy oda nem szabad bemenni, és kulccsal bezárták a szobát. A kulcsot elvitték, és azt ígérték, hogy majd visszajönnek. A szobát körülbelül egy hét után lakatossal nyitattuk ki, és akkor derült ki, hogy mi tűnt el. Soha nem jöttek vissza, aminek mindenki örült, nagymama is megvolt az aranylánc, a gyűrű és az órácskája nélkül. A hibás fülbevalót nem vitték el, az nálam van most is.

A háború után a Felvidéknek ez a része visszakerült Csehszlovákiához. Magyar iskola nem volt, minden iskolában szlovák nyelvet oktatás folyt, így Semsén és Kassán is. Mivel az irodalmi szlovák nyelvel csak akkor ismerkedtem, nagyon sokat kellett tanulnom, és a tanév végéig megint Semsén jártunk az elemibe (Tomásch Márta is). A tanév végén mehettünk a kassai polgáriba vizsgázni, ahol eldöntötték, hogy harmadik, vagy újból a második osztályban folytathatjuk-e a tanulást. Én szerencsére jól vizsgáztam, és a III. B-ben folytathattam, de Tomásch Márta csak a másodikban, így ettől kezdve nem voltunk osztálytársak, csak iskolatársak.

A szlovák osztályban csak egy leány volt a régiek közül, a többiek mind újak. A tanárok közül csak a régi osztályfőnököm, máter Teréz volt ott, ő tanította a hittant. Tudni kell, hogy a háború után rögtön államosították az iskolákat, és csak a hittant és az orosz tanította két apáca. Az orosz máter Gyermeková, így tőle tanultam meg a cirill betűket írni-olvasni. Akkor még a tanítás előtt és utána is imádkoztunk. A tanítás utánit még most is tudom, a tanítás előttit egyáltalán nem. Valószínűleg azért, mert reggel tele voltam idegességgel a felelés miatt, a végén meg felszabadultam, hogy sikeres volt a nap. Leírom ezt az imát, hogy hiteles legyen:

„Ďakujem Bože za všetko dobré čo sme sa dnes naučili, daj aby to osožilo našej šťastnej a večnej blaženosti, ochraňuj nás aj našu drahú Československú Republiku, amen!”

„Köszönet Istenem, minden jóért, amit ma megtanultunk, add, hogy hasznunkra legyen a mi örök boldogságunk szempontjából,

védellezz minket és a mi drága Csehszlovák Köztársaságunkat, amen!”

Rengeteget magoltam, de azért elbaldogultam a szlovák iskolában is. A szlovák osztálytársaim nem is tudták, hogy magyar vagyok, csak akkor tudták meg, amikor elköszöntem tőlük májusban, hogy többet nem jövök, mert Magyarországra megyünk. Meg is kérdezték: „Te tudsz magyarul?”.

Na, persze máter Teréz is tudta, mert amikor már mindenki felelt többször is hittanból, és én még mindig nem, az egyik szünetben szóltam neki, és akkor ő azt mondta: „te kis butuska, én tudom, hogy neked mennyit kell a többi tantárgyat tanulnod, és azért hagytalak téged nyugton”. Na, de én ezt nem is sejtettem.

Közben azért értek megrázó dolgok is. Például az utcán megrángatták a Bocskai-kabátón lévő zsinórokat. Sírva mentem haza, és kértem anyukámat, hogy fejtse le őket, mert így nem veszem fel. Másnapra eltüntették a zsinórokat.

Vagy amikor kivezényeltek az iskolából az utcára tüntetni, és azt kiabálták, hogy „mad' arami von!”, ami azt jelenti, hogy „magyarok kifelé!”, én nem kiabáltam. Mire az egyik diák megkérdezte: „Te miért hallgatsz?”. Azt válaszoltam, hogy nagyon fáj a torkom, nem tudok kiabálni.

Ezekre a dolgokra nem szívesen emlékszem, de hát ilyen is volt a gyermekkoromban.

Mivel május közepéig ott jártam iskolába, a hiányzásaim száma nem volt nagy. Megkaptam a III. osztály elvégzéséről szóló szlovák bizonyítványt, és olyan rendesek voltak (nem tudom, kinek köszönhetően), hogy utánunk küldték Révfülöpre az ott készült kézimunkáimmal együtt. A bizonyítványt Budapesten, hivatalos fordítóval kellett magyarra fordíttatni. (Ez is megvan.)

Így aztán Tapolcán magántanulóként íratlak be a negyedik osztályba. Révfülöpön, a Kacsajtosban lakott egy polgári iskolai tanár nő a családjával, ő tanított, hozzá jártam délutánonként, mert délelőtt az iskolában tanított. Nagyon aranyos, kedves volt, kislányai voltak, szerettem oda járni. Ha jól emlékszem, Kovács Dezsőnének hívták. Ő készítette fel a vizgára, és el is jött velem Tapolcára. A vizsga sikerült, így fejeztem be a polgárit anélkül, hogy Révfülöpön jártam volna iskolába. Károlyka öcsikém viszont Révfülöpön végezte az általános iskolát, és Tapolcán a gimnáziumot. Neki nem voltak olyan komplikáltak az iskolái, mint nekem, mert nekem a középiskola sem ment simán. Tanítóképzőben szerettem volna továbbtanulni, és tudtuk, hogy ilyen Veszprémben van. Anyukám odautazott, hogy beírasson, de közölték vele, hogy első osztályt már nem indítanak. Anyu tanácstalan volt, hogy most hová: gimnáziumba vagy kereskedelmibe. Akkor egy kedves tanár nő azt tanácsolta neki, hogy kereskedelmibe inkább, mert akkor az érettségi után már kenyér is lesz a kezemben. Amikor beíratlak, még angol-kisasszonyok, apácák voltak az iskolában, de szeptemberre már állami intézmény lett. Kollégista lettem, akkor még internátusnak nevezték. Az internátusban együtt voltunk a tanítóképzősökkel, és a gimnazistákkal, ugyanis a tanítóképzés a második osztálytól ötödikig működött. Nagyon irigyeltem őket. Olyan tárgyakat tanulhattak, amiket én szerettem volna, és nem olyanokat, amiket nekem kell: statisztika, könyvelés, gyors- és gépirás stb.. Idegen nyelvként németet tanultunk, és volt hittan is. Rendszeresen jártunk a templomba, ami az iskola területén volt.

„Olga Grozditsová III. B. – A háború utáni szlovák igazolványom képe”

A bentlakók csak engedéllyel hagyhatták el az iskola területét, még akkor is, ha csak a szemben lévő postára igyekeztek. Minden vasárnap kettes sorokban, tanári kísérettel mentünk közösen sétálni a várba, a viaduktra, a Margit-templomhoz, vagy a vasútállomásig. Ezek voltak a leggyakoribb útvonalak. Nekünk ez természetes volt és jól éreztük magunkat. Haza csak a karácsonyi, a húsvéti szünetben és tanév végén mehettünk. Szombaton is volt tanítás, amit a mai gyerekek már el sem tudnak képzelni. Év végére összeszoktunk, lettek barátaink, és úgy búcsúztunk el, hogy szeptemberben találkozunk. Na, de nem így lett!

Amikor augusztus végén visszatértem, megkérdezték, hogy nem kaptam-e meg az értesítést arról, hogy az internátusban nem kapunk helyet és csak akkor járhatunk Veszprémben iskolába, ha albérletben lakunk. Minket, „keristákat”, egy szombathelyi kollégiumba irányítanak, oda mehettünk.

Szomorúan vonatoztam haza, és elmondtam, mi a helyzet. Most mitévők legyünk? Szombathely messze van Révfülöptől, a nyugati határnál, hát meggondolandó. Amikor erről beszéltünk, ott volt Orbán néni, és ő biztatott minket, hogy nyugodtan menjek oda, az ő egyik lánya ott orvos, Kneffeléknek hívják őket, három gyerekük van, majd ők rám néznek. Hát, így is lett.

Szombathelyre a régi osztálytársaim közül csak négyen-öten jöttek, így megint egy teljesen ismeretlen közegbe kerültem. Ez már nem olyan volt, mint a veszprémi, az iskola és a kollégium távol volt egymástól, hatos sorokban, mozgalmi dalokat énekelve vonultunk az iskolába. Vissza már külön-külön jöttünk, vasárnap sem volt közös séta, és kimenőre is egyedül mentünk. Aki büntetésben volt, például rossz osztályzat miatt, az nem kapott kimenőt. Révfülöpről Szombathelyre nehezebb volt az utazás, mint Veszprémbe, de ezt is megszoktam. Nagy öröm volt, amikor vasárnapra meghívtak, „kikértek” a kollégiumból Kneffelék, ott játszottam a gyerekekkel, és ott is ebédeltem. Gondolom, ennek köszönhetem, hogy amikor Nóra néni, a nevelőtanár nő kórházba ment taxival, én lehettem a kísérője, hiszen a Kneffel orvos-házaspár ott dolgozott.

Eltelt három év. Befejeztem a középiskolát, aminek akkor már „közgazdasági” volt a neve. Ott érettségiztem 1952-ben. A második vagy harmadik osztálytól már az orosz volt a kötelező nyelv. Akkor „menő” lettem, mert Kassán, a szlovák iskolában – ahogy már említettem – oroszot tanultam. Ismertem a cirill betűket, írni-olvasni tudtam őket. A tanár nő, aki csak akkor tanulta, volt, amikor tőlem kérdezte: „Jól mondom, Olga?”. Mire én: „Nagyon jól!”. A gyerekeként megismert szlovák nyelv is nagy segítséget jelentett a további orosz-tanulásnál. Buta voltam, hogy a szlovákot nem gyakoroltam, de harag volt bennem, mert el kellett hagyni a megszokott, régi otthonunkat, a rokonokat, a barátokat, szóval mindent.

Azt nem is említettem, hogy még ott laktunk, de már kiutalták a házunkat egy szlovák erdőmérnöknek, aki az anyjával oda is költözött. A legnagyobb szoba lett az övék, a két kisebb a mienk, és a konyha közös volt. Nem emlékszem, meddig éltünk így együtt. Reményik volt a nevük. A kutyánktól, Gonosztól is elbúcsúztunk (mi, gyerekek sírva). Akkor azt ígérték, hogy ők továbbra is gondját viselik. Mani nénitől megtudtuk, hogy hamarosan cirkuszosoknak adták, de onnan visszazökött, és akkor lelőtték.

Vágó Józsefné Grozdits Olga

„Kettőt egy golyóval...”

– Két vaddisznót lőtt egy golyóval – mondja ekkor Kalló Feri, a fiatalabb.

Történetmesélés közben vagyunk, valamikor a nyolcvanas évek végén, a Kisperjésben. A Kisperjés Inaktelke határában van. Inaktelke Kalotaszeg egyik faluja.

Az, hogy itt vagyunk, nem magától értetődő (ezt csak a maiaknak írom). Volt, hogy a szentestét is a határon töltöttük, az autóban, volt, hogy visszafordítottak bennünket, de hogy órákat várazkodtattak, az biztos. „Szeku, Csau, Románia.” Nekünk viszont Erdély, a földi paradicsom.

Az idősebb Kalló szép, tornácós házában vagyunk. Az idősebb Kallót, a sírkövest, többször próbáltuk megtáncoltatni, hiszen kiválóan tudta a „figurást”, a legényest. Nem sikerült, mert mindig rosszkor érkezünk, rokonát gyászolta, meg talán tartott a besúgóktól is. Molnár Istvánnak sikerült 1943-ban lefilmezni, de az már történelem.

Az idősebb Kalló (Feri bácsi, „Molnár”, „Malmi”) vendégei vagyunk, a mesélés vacsora közben, majd utána folyik. A nagy mesélő Kalló Márton, a híres inaktelki primás. A hallgatóság a család, nyolcéves forma legénykétől az asszonynépen át az idősebbekig. Meg mi, magyarországiak.

– Hogy volt akkor a disznókkal? – kérdezem. – Két golyóval egyet?

– Ez igaz volt – erősíti meg a férfinép –, ide hoztuk be, le is vót mérve. Ez már fel van jegyezve.

– Akkor kezdtem meg a herélést először – mondja az idősebb Kalló. – A vaddisznóval, hogy meg vót löve. Gondoltam, megpróbálom. Nem kellett lefogni. Nem harapott... A valóságba' így vót, a szekérbe nem fért bele, lógott egy kicsit előre.

– Na, hogy volt? – térek vissza a vadászatra.

– Letérdelek – mondja Marci. – Én akkor má' tudtam, hogy körülbelül mikor jó.

– Mózerral? – kérdez közbe a Hegyi Feri. (Marci a Mauser puskát hívja így.)

– Milyen Mózerral? – kérdez vissza Marci. – Nem azzal, vadászpuskával. Kétcsöveses. Az egyikbe serét, a másik csöbe bremek. Én csináltam a töltényeket. Meg vót az töltve magyarul. Én letérdeltem így, hallgatóztam, mind a két fülemmel, az erdőszélen. Ott vót a kukorica s én mindjárt láttam, hogy van malac is. A nyomát.

– Felfedezted azelőtt – erősít rá az idősebb Kalló.

– Persze, azelőtt – mondja Marci. – Nem látok semmit, hallom a törést. Hun jött ki mellettem, nem tudom. Egyszer csak hallom: rop-rop-rop! Én már akkor azt is tud-

Az inaktelki református templom kazettás mennyezete (Forrás: Wikimedia)

tam, hogy három nagy van. Aztán újra. Mikor harmadszor törte, én már tisztába' voltam. Disznó.

A mesélés közben ugat kint az udvaron Hektor, valaki jön. A fiatalabb Kalló föláll, nyitja az ajtót. Fekete műbőr kalapos férfi lép be, nyakában dobbal. János, a kisbíró. Köszön illendően, megszemléli Marcit, ahogy a konyha közepén féltérden disznóra vadászik.

– Vigyázz, mer' lelélek! – tréfálkozik Marci. – Most mondom a két disznót, amit lőttem.

Jánost helyel kínálják, leül, kap egy kis pohár pálinkát. Marci folytatja a mesélést.

– Én akkor felköttem a puskával, mer' nem jó helybe vagyok, szépen lehúztam a bakancsot, mezítláb előre, a bokrok mellett. Csendben, mert nagy füle van s nagy ormánya. Nagy az orra. Mentem előre. Megint hallgatóztam, megint töri. Egyszer hallom, hogy megáll a törés. Észrevette, vagy az orrából, vagy a füléből. Elindultam, azt is észrevette.

– Akkor fú a disznó – vetik közbe.

– Nem fútt, csak valami úgy gyanús vót neki. Mer' ha fú, akkor megindul, s megy, mint a rapid. Na, akkor vöttem a puskát, rátettem célra és meggyújtottam a lámpát. Hát látom, hogy egy elöl megy, szájában a tengeri, menyen a másik, a harmadik. Én a harmadikra vótam készülve, bécéloztam, puff! Olyat döngött, olyat nyívtott! De nem úgy nyívtott, hogy hörr, hanem úgy hí! Hát, Öreg Isten, hogy nyívtott az olyat, olyan vékonyat, hogy hí? Na, hallgasd csak meg! Hát menek oda. Hát, amikor menek oda, olyan disznó van, uram, hogy nem láttam még olyan disznót. Elmenek haza. Felkötöm a Gyurit, a szomszédot. Na, mondom, fogd be a szekeret. Jött még az apja is. Nagy szekerük van, rátettük, hazahoztuk. Na, megvirradt vasárnap reggel. Feljött a Nap. Na, mondom, fiúk, menjünk, nézzük, hol

lőttem meg. Há', mikor menünk, hogy mutassam, hol lőttem meg, ahogy megyünk a réten, attól a távolságtól húsz méterre le van esve egy disznó. Én azt gondoltam, aluszik. Nem is jutott eszembe, hogy én lőttem azt. Odamenek, reáteszem a kezem, hideg. Azt látom a vérfoltot. Én lőttem azt, a kicsit. Egy golyóval kettőt. Így vót. Ne menjek ki innen, ha nem!

A társaság tagjai nagy figyelemmel hallgatták eddig Marcit, bár biztos hallották már százszor a történetet. Most János, a kisbíró föláll, menni készül. Én, a magyarországi, aki pár napra Erdélybe, Tünderországba és századok múltjába kerültem, megszólítom.

– Nem mutatná meg, hogy szokott dobolni? – kérdem.

Nem kell sokat kérlelni. János kihúzza magát, megüti a dobát a két dobverővel. Szép ritmusa van a dobolásnak, felkelti a figyelmet. Aztán elmondja a beszédet.

– Most fél hétkó' falugyűlés lesz a kultúrházba'. Minden háztó' egy személy feltétlenül ott legyen! Jön Kolozsvárról, a megyétől egy jogtanácsos, aki ismerteti a mezőgazdasági törvényeket és lehetőségeket. És még a választásról is ismerteti az úr.

Ismét pár rövid dobütés és befejezi a kiáltást. Elköszön, mi maradunk az élmény-nyel.

A beszélgetés, persze, tovább folyik. Szinte végig Marcié a szó és mindenki őszinte, mosolygós ámulattal hallgatja: amikor a csűr tetejéről leugrott esernyővel, mert ejtőernyős akart lenni; amikor 1941-ben Budapesten, a térmérés bemutatása közben egy barátja megbökte a szamarat, amin ült és kifolyt a tej; amikor Kolozsvárig lefutotta a lovakat; és amikor meglőtte vadászpuskával az egeret a szobában...

Mindezeket majd egy másik alkalommal mondom el.

Szávai József

Válasz Karácsony Zoltánnak

Reflektálás a „Gondolatok a Legényesverseny kapcsán” című írásra

Sánta Gergő vagyok, a Magyar Nemzeti Táncgyűttes szólistája, Junior Prima-díjas, Örökös Aranysarkantyús táncos, a Népművészet Ifjú Mestere, a Budapest Főváros Bartók Táncgyűttes művészeti vezetője és a „Tedd ki a pontot!” Nemzetközi Legényesverseny főszervezője. A folkMAGazin előző számában jelent meg Karácsony Zoltán „Gondolatok a Legényesverseny kapcsán” című cikke, s az abban leírt állításokra szeretnék reagálni, kiegészítve néhány olyan hiányzó információval, amelyek befolyásolták az ott részletezett és bírált eseményeket.

2017-ben érkeztünk el a „Tedd ki a pontot!” Nemzetközi Legényesverseny megszületésének 20. évfordulójához, amelynek szervezését és lebonyolítását a Budapest Főváros Bartók Táncgyűttes művészeti vezetőjeként „megörököltem”. Szintén az idei évre esett Martin György születésének 85. évfordulója, akinek gyűjtőmunkái a Legényesverseny létrehozásának alap gondolatát adták. Az ő munkássága tiszteletére *Virágzó Hagyomány* néven rendezvénysorozatot szerveztünk. Ennek első állomása egy kiállítás volt, amelyen azokat a kiemelkedő táncos egyéniségeket mutattuk be, akiknek táncai az elmúlt két évtized során a Legényesverseny kötelező anyagaiként szolgáltak. Ezt követte az *I. LegényEst* című kerekasztal-beszélgetés és gálaműsor, amely Martin Györgyhez közeli tanítványokkal való beszélgetésekből és táncos-zenes produkciókból állt. A sikeres rendezvény megismétlésének – *II. LegényEst* néven – az idei Táncháztalálkozó adott otthont. A sorozat utolsó állomásaként rendeztük meg a „Tedd ki a pontot!” *XX. Nemzetközi Legényesversenyt*, valamint ehhez kapcsolódóan a „Fordulj egyet előttem!” *I. Nemzetközi Párostánc Versenyt*. A rendezvények sikeresen zárultak, rengetek pozitív, építő jellegű szakmai visszajelzést kaptunk. A *Virágzó Hagyomány* programsorozat folyamán mindvégig megtiszteltük Karácsony Zoltánt, az MTA Zenetudományi Intézet tudományos munkatársát is azzal, hogy a *LegényEst* rendezvényeinkre előadóként, majd a legényes- és párostánc versenyre zsűritagként meghívtuk.

A 2017-es Legényesverseny és Párostánc Verseny kötelező anyagáról, az adatközlők személyéről való döntés – szakmai konzultációkkal és a ZTI munkatársainak tudtával – már 2016 végén megszületett. A ZTI a filmtekercsek állapota és roncsolódása miatt ugyan az idei évben szüneteltette a filmek kiadását, de a Legényesverseny archív anyagával kivételt tettek. Azonban a kért filmmennyiségnek csak a töredékét tudták a rendelkezésemre bocsátani. Így a birtokomban lévő „nem hivatalos”, közkézen forgó, olykor nem megfelelő technikai minőségű akadémiai filmrészletekből egészítettem ki a kötelező folyamatokat. Ezt az anyagot a 2017 januárjában közzétett versenyfelhívásban nyilvánossá és bárki számára elérhetővé tettem, majd a felkért zsűritagoknak (köztük Karácsony Zoltánnak) külön is, hivatalos levél kíséretében április 10-én elküldtem. Az április 29-30-án megrendezett verseny előtt és a lebonyolítás során senki nem jelezte, hogy bármilyen problémája lenne a kötelező folyamatokkal.

Ezen előzmények tükrében szeretnék tételesen is reflektálni a Karácsony Zoltán által írt cikke, az abban foglaltakra.

„Utólag derült csak ki, hogy a szervezők által kiírt kötelező legényes táncok egyike sem volt Feri bácsi teljes, minden hitelességi szempon-

tot kielégítő táncrögtönzése. Mondhatjuk azt is, hogy mindkettő hamisított volt.”

Egyrészt az *utólag* kifejezés nem helytálló egy januárban mindenki által elérhetővé tett videóanyagról, amelyet a zsűritagok április 10-én, a verseny előtt három héttel hivatalosan is megkaptak. Másrészt a „teljes, minden hitelességi szempontot kielégítő táncrögtönzés” valóban nehéz két kompakt kötelező táncfolyamat (versenyfolyamat) összeállításakor. Az archív filmeket szakmai hozzáértéssel vágtam össze, amelyet a legényes táncok ismerőjeként, több éves színpadi táncosi, táncpedagógusi, koreográfusi tapasztalat és személyes gyűjtőmunka segített. Ismerem a legényes tánc formai követelményeit, így vállalom azt a kijelentésemet, hogy

nem „hamisítottam meg” id. Kalló Ferenc legényes táncát. Azonban elismerem, hogy nem megfelelően jártam el akkor, amikor az összevágott felvételeket a vágás során nem szakszerűen jelöltem és neveztem meg a videóanyagban. Erre a jövőben külön figyelmet fordítok, hogy ezen formai követelményeknek is eleget tegyek.

„A verseny főszervezője és a kötelező táncok kiírója viszont a két táncrészletet felcserélte, s kihagyta az első snitt kezdő pontját. Hogy mi célból? Nem tudni.” Az említett kihagyott pontot mindkét táncrészletben eltávolítja id. Kalló Ferenc, ezért a kötelező folyamat összeállításakor a két folyamatot oly módon illesztettem össze, hogy ne legyen pontisméltés. (A ZTI munkatársai egyik táncrészletet sem tudták rendelkezésemre bocsátani.)

„A táncok mindegyikét sikerült teljes egészében rögzíteni: nem hiányzik a tánc kezdése és vége, nincsenek képugrások. Mégis – a verseny kiíró szerkesztő egyikkel sem volt elégedett.” Mint az előzőekben említettem, kérésem ellenére a ZTI különböző okok miatt, de nem tudta biztosítani a szükséges felvételeket. Így azok a cikkekben említett videóanyagok, amelyekre Karácsony Zoltán hivatkozik, nem álltak rendelkezésemre. Nyilvánvalóan nem kell tovább részleteznem, miért nem tudtam „megelégedni” és dolgozni a birtokomban sem levő felvételekből. Azok, akik ismerik munkámat, tudják rólam, milyen alázattal fordulok az adatközlőkhöz és az általuk táncolt táncokhoz. Évek óta külön figyelmet szentelek neki és motivál a kalotaszegi legényes tanulmányozása, elemzése és eltávolítása. A videóanyag megvágásának oka egy konkrét táncfolyamat összeállítása volt, a versenyzők segítése érdekében.

„... kötelező tánc manipulálása...” A kötelező anyagok archív filmekből való összevágása már több éve működő, bevált módszer a Legényesversenynél. A folyamatok összeállítását, vágását az előző szervezők is megtették, és ezek sosem egyszemélyes döntések, hanem szakmai konzultáció alapján történnek meg. Karácsony Zoltán a ZTI tudományos munkatársa, aki az évek során tíz alkalommal volt jelen zsűritagként a versenyen, mégis, saját elmondása sze-

rint idén először szembesült a kötelező anyagok megvágásával. Holott az elmúlt hat évben – amelyekből ő maga öt alkalommal benne volt a zsűriben – a versenyzők és zsűritagok már vágott formában kapták meg a kötelező folyamatokat.

Az idei év során a versenyzők és más zsűritagok mind pozitívan nyilatkoztak a folyamat összeállításáról. Véleményem szerint nem sérült, nem történt „hamisítás” az idén kiválasztott személyiség, id. Kalló Ferenc táncában, a két folyamat összefűzése által. A folyamatokban tudatosan két korszak felvételeit válogattam össze (a korszakokat nem összekeverve), hogy az adatközlő táncbéli változásait, különbségeit is elsajátítsák a versenyzők. A verseny célja ugyanis egy adott adatközlő stílusának, tánctechnikájának, motívumkészletének pontos elemzése és elsajátítása, amely a róla készült felvételek egymás után tételével nem változott.

A cikkben Karácsony Zoltán által írt és felsorakoztatott hasonlatok nem vonhatóak párhuzamba a Legényesverseny kötelező anyagával kapcsolatos eseményekkel. Záró gondolata sem helytálló: „Kár, hogy [Martin György] utódai, követői csak nevét tűzték zászlajukra, elveit, a vizsgált és megismerni kívánt csodálatos folklórkinccs iránti alázatát már nem.”

Az idei évben Martin György születése 85. évfordulójának tiszteletére két, LegényEst névre keresztelt, kerekasztal-beszélgetéssel egybekötött gálaműsort és kiállítást rendeztünk meg. A Legényesverseny jubileumi éve kapcsán úgy döntöttünk, hogy páros versenyen bővítjük a néptáncmozgalom egyik meghatározó szólótáncversenyét. Számos pályázattal és anyagi támogatással, jótékonyági műsorral (Magyar Nemzeti Táncgyűttes: Élő Martin-archívum – Kalotaszeg) támogatták az idei évben is rendezvényeinket. A LegényEsteken az eddigi évek győztesei, amatőr együttesek tagjai és többek között olyan előadók, mint Andrásfalvy Bertalan, Novák Ferenc, Borbély Jolán, Zsuráfszky Zoltán tiszteltek meg bennünket, akiknek jelenléte emelte az est színvonalát. Az általuk elmondott visszaemlékezések és történetek mind azt bizonyították, hogy Martin György nem csak kiváló szakember volt, hanem emberi tulajdonságait tekintve segítőkészen, nyitottan állt a nála fiatalabb generáció szakmai munkájához. Szerencsére ezt a segítő szándékot, építő jellegű kritikát mestereimtől megkapom és megfogadom. A programok során számtalan pozitív visszajelzés érkezett mind a résztvevők, mind a nézők felől. Az online élő közvetítésnek köszönhetően a verseny döntőjét és gálaműsorát közel tízezeren követték. Ifj. Kalló Ferenc tiszteletbeli zsűritagként büszke volt arra, hogy ilyen sok táncolni vágyó fiatal tanulta meg édesapja táncát. A Közszolgálat a Magyar Kultúraért Alapítvány támogatása lehetővé tette, hogy a rendezvényeket megörökítsük, és az utókor számára is fennmaradjanak egy összefoglaló kisfilm formájában, amelynek utómunkálatai már folyamatban vannak.

Richter Pál igazgató úrral és a Zenetudományi Intézet munkatársaival való egyeztetés alapján a jövőben is lesz együttműködés a két szervezet között, a Legényesverseny és a Páros Verseny megvalósítása érdekében. Az augusztus végi megbeszélésen olyan közös döntés született a kialakult helyzet megoldására, hogy a jövőben az általunk javasolt, előre egyeztetett folyamatokat a ZTI munkatársai rendelkezésünkre bocsátják, és a kiválasztott kötelező folyamatok a ZTI hivatalos publikálása során lesznek elérhetőek. Így még az idei évben előkészítjük a verseny kötelező anyagait, amelyek 2018-ban mezősségi falvak anyagából kerülnek kiválasztásra.

Úgy gondolom, az idei év folyamán általam és a Bartók Táncgyűttes által rendezett Virágzó Hagyomány rendezvénysorozattal méltó módon hozzájárultunk a magyar kultúra és néptáncok megőrzéséhez, továbbadásához és életben tartásához, amelyekhez a jövőben is hasonló alázatos munkával fordulunk.

Sánta Gergő

NEMZETI TÁNC SZÍNHÁZ

MŰPA - FESZTIVÁL SZÍNHÁZ

2017. október 3. 19:00
OktóberPest Tango-show – Budai László és vendégei

2017. október 4. 11:00
Csipkerózsika – Magyar Nemzeti Táncgyűttes

2017. október 4. 19:00
Szatmár – Kalotaszeg – Magyar Nemzeti Táncgyűttes

2017. október 26. 10:30; 15:00
Pinokkió – Bozsik Yvette Társulat

2017. október 27. 19:00
Kortárs Néptánc – Martin György Néptáncszövetség

2017. október 30. 19:00
Abszurdia – Szegedi Kortárs Balett

2017. október 31. 19:00
HIR-O – Frenák Pál Társulat

BETHLEN TÉRI SZÍNHÁZ

2017. október 9. és 10. 10:00
Horda2 – NTSZ-KET-Káva

MOM KULTURÁLIS KÖZPONT

2017. október 9. 19:00
Tánc és... (Tánc és Kreativitás) – Lakatos János

VÁRKERT BAZÁR

2017. október 25. 10:30; 15:00
Csizmás kandúr – Bozsik Yvette Társulat

2017. október 26. 10:30; 15:00
Álom, álom, kitaláalom – Duna Táncműhely

2017. október 28. 19:00
Szentivánéji álom – Kulcsár Noémi Tellabor, Gyulai Várszínház

2017. október 29. 19:00
Kármén – Dunaújvárosi Bartók Táncszínház

2017. október 30. 19:00
FlamenColores
FlamenCorazonArte Táncszínház és meghívott külföldi vendégművészei

2017. október 31. 19:00
Kodály dialógok – KET-Rohmann Ditta-Kruppa Bálint

www.nemzetitancszinhaz.hu

Zeneakadémia

Akusztikus, autentikus

2017. szeptember 26., 19.00

Solti Terem – Góbé Zenekar 10

Kiss B. Ádám (hegedű, brácsa); Vizeli Máté (hegedű, brácsák, gitár, koboz); Egervári Máttyás (cimbalom, dudák, furulyák, tambura, ütősök); Csasznyi Imre (tambura, brácsa); Timár Márton (nagybőgő), Czupi Áron (ütőhangszerek)

CAFe Budapest Kortárs Művészeti Fesztivál

2017. október 12., 19.30

Nagyterem – Oláh Kálmán: Kodály Impressions

Herczku Ágnes (ének), Klenyán Csaba (klarinét), Oláh Kálmán (zongora)
Oláh Kálmán Sextet: Oláh Kálmán (zongora), Borbély Mihály, Bacsó Kristóf (szaxofon), Schreck Ferenc (harsona), Barcza Horváth József (nagybőgő), Balázs Elemér (dob)

www.zeneakademia.hu

Moldvában, anno

Forrófalván, mise után, 1972-ben

Kallós Zoli bátyánk azt kérte, hogy Moldvába föltétlenül vigyünk annyi templomi énekeskönyvet, szentképet és olvasót, amennyit csak tudunk. Ott ugyanis a templomokban már csak románul miséznek, de ők (a csángók) szeretnének magyarul imádkozni, énekelni. Az a generáció, amely még magyar nyelvű iskolába járhatott, ekkortájt kezdett idősödni, a fiatalabbak meg már nem ismerték a magyar nyelvű szertartást.

Így aztán elindultam a szegedi templomokba misekönyvekért, olvasókért. Ha azt mondom, hogy mindenütt igen-igen tartózkodóan viselkedtek velem szemben, keveset mondok. Csak mostanában értettem meg, hogy akkoriban, egyházi berkekben mindenütt, mindenki félt a másiktól, hát még egy idegen fiatalembertől: mit lehet tudni nem provokátor-e. „Nincs, ne itt keresse, nekünk sincs, nem tudom, hol lehet hozzájutni. Ha van, akkor Budapesten, a Szent István Társulat boltjában, a Kossuth Lajos utcában keressen misekönyvet, kegytárgyat, ott bizonyára van.” Így is lett, ott jól „föltankoltam” eme kincsekből. Mint kiderült, ennél jobb „valuta” nem is kellett ahhoz, hogy Lészpeden és Klézsén boldoguljunk és barátokat szerezzünk.

Moldva mellbevágó élmény volt. Itthon viszonylag ismertük a vidéket, a falvak világát, láttuk, hogyan élnek az emberek. De ott, a Kárpátokon kívül egy egészen más világba csöppentünk. Időutazás volt: száz-kétszáz évvel korábbi viszonyok közé kerültünk. Az általunk ismert civilizációnak (vezetékes víz, gáz, autó, traktor, aszfalt stb.) alig volt nyoma. Nyár volt, mindenki mezítláb járt-kelt, cipőt csak a misén láttunk az asszonyokon. S a nyelv! Mintha a *Halotti beszédet* hallottuk volna. Alig értettük, pedig magyarul szóltak

Forrófalvai fiatalokkal (Középen Tátray Ádám, jobb szélén jómagam)

Szabadtéri mise a lészpedi templom oldalában

hozánk. Esküszöm, olyan érzésem volt, hogy én vagyok Julianus barát, aki rátalált a rokonokra Magna Hungariában.

Lészpeden Jánó Annaékhoz fogogtattunk be. Először ő is igen tartózkodó volt velünk, bár nem mi voltunk az első látogatói „Magyarból” – Budapestről már jártak itt igazi néprajzosok (Andrásfalvy Bertalan, Martin György, Erdélyi Zsuzsanna stb.) sőt, Anna nénénk Pesten magának Kodály Zoltánnak is énekelt –, mégis, „nem lehet tudni ki fia-borja ez a három idegen legény”. Azután a hozott ajándékok, a Kossuth Lajos utcában vett misekönyvek, olvasók, a szegedi örölt paprika meg a szappan, de legfőképpen „Kallós tanító bácsi” neve teljesen föloldotta természetes félelmét az idegenektől. Férje, Demeter Antal lassabban olvadt. Alábbi emlékem inkább róla szól, mint a feleségéről.

Amíg Anna nénémmel a magnófölvételek készültek a tisztasóban, addig én kinn, a tornácon Anti bátyámmal kezdtem beszélgetni. Elég nyögvenyelősen ment: én kérdezni nem tudtam jól, ő válaszolni. Arról próbáltam faggatni, hogy kik ők tulajdonképpen, milyen nemzettudatuk van stb.

- Mink csak csángók vagyunk – mondta.
- Nem moldvai magyarok? – macacszkodtam.
- Nem. Csángók.
- És a nyelvük?
- Az is csángó!
- De hiszen én csak magyarul tudok – mondtam – és ezen a nyelven is beszélgetünk most egymással. Akkor hogy van ez?
- Na, jól van, egyezzünk ki abban, hogy mi csángó-magyarok vagyunk – zárta le a témát szelíden, de határozottan. Látszott raj-

Jánó Anna (jobbra) és leánya (Lészped, 1972)

Hodorog Luca és Lőrinc György (Klészse, 1972)

ta, hogy erről a dolgról nem akar többet beszélni. Később jöttem rá, hogy ezt a kérdést nem kellett volna feszegetnem, ez fáj nekik a legjobban.

E beszélgetés után körülbelül harminc évvel járt a pápa Romániában. A moldvaiak áhíttal várták, remélve, hogy eljön hozzájuk is, meghallgatja régi kérésüket, hogy templomaikban magyar pap legyen, s hogy magyarul misézhessenek. Legyenek végre azok, akik mindig is szerettek volna lenni: katolikus csángó-magyarok. De a pápa nem jött el ide, sőt Erdélybe sem, helyette az ortodox egyházzal való megbékélésről tárgyalt Bukarestben.

Megértjük ezt is. De sajnáljuk, hogy a nagypolitika megint erősebb volt, mint egy kelet-európai kis népcsoport megmaradásának kérdése.

Klészén Lőrinc Györgyné Hodorog Lucát kerestük. Nem találtuk otthon, a szomszédok mondták, hogy lakodalomban van. Végül is nem volt nehéz megtalálni, mert mentünk a zeneszó után. A rezesbanda és a dob hangja elvezetett a lakodalmas házhoz. Amíg Barna bement keresni a násznép között Luca nénémet, addig én kint a Trabant mellett azonnal konfliktusba kerültem néhány már megittasult fiatalemberrel. Fenyegetően körbevettek, én meg csak kínosan vigyorogtam egy kerítéshez szorulva, nem érttem, mi történik. Mint később kiderült, valamiféle bukaresti városi ficsúrnak hittek, aki itt fitogtatja magát. Luca néném mentett ki az ázott fiatalok karmai közül, elmagyarázva nekik, hogy mi az ő barátai vagyunk „Magyarból”, pedig akkor még nem is ismert bennünket, én is csak a konfliktus után mutatkoztam be neki. Luca szeme villan-

tásával visszakozót parancsolt, s mielőtt megijedhettem volna, újra szabad lettem. „Akár meg is késelhették volna”, mondta utóbb.

„Ki lehet ez az asszony”, gondoltam magamban, „akinek egy apó intésére is így engedelmeskednek?” Hát, igen! Hodorog Luca Klészse nagyszonyja: a kollektívban brigádvezető, a faluban párttitkár volt, a templomban előénekes. A nekik vitt, főntebb már elsorolt „kincseinket” is csak ő oszthatta szét. Huncut szemű, fürgelábú, nagyhangú, derűs, jó humorú és intelligens asszony.

– Hogyan szólíthatjuk? Luca néninek, Luca nénémnek? – kérdeztük.

– Lucának – mondta egyszerűen –, nem vagyok még olyan öreg! Ekkor ötvenegy éves volt.

Este sokáig énekelt nekünk. Mint Lészpeden Demeter Antal, Lőrinc Gyurka bácsi, Luca férje is bizalmatlan volt velünk, csöndben, szinte komoran hallgatta felesége énekeit, tréfáit meg a mi kacagásunkat. De végül ő is föloldódott. Másnap délelőtt „bejelentkezett”, hogy ő is tud „találósokat” meg meséket, hallgassuk meg őt is. Úgy belelendült, alig tudta abbahagyni.

Harmadnapra végül nagy barátságban váltunk el tőlük. Lucától egy szép női bárányszőr mellényt, úgynevezett *kandargós kaptárt*, Gyurka bácsitól pedig egy *tarkavillásan* szőtt széles övet őrzök nagy szeretettel.

Azután megnehezültek, majd ellehetetlenültek a moldvai utazások. De körülbelül tíz évvel később, amikor egy másik társasággal eljutottam a csíksomlyói búcsúba, újra találkoztam Hodorog Lucával. A domboldalon várva a napkeltét, a nagy sokadalomban

itt-ott felhangzó egyházi énekek között egy ismerős, erőteljes, tiszta hangra lettem figyelmes. „Ez Luca!” – ugrottam föl izgatottan, s azonmód, ott, a sötét domboldalon elindultam a hang irányába. Meg is találtam hamarosan a tömegben. Ő is azonnal fölismert és bemutatott a körülötte ülő klészsei asszonyoknak: „Tudjátok, ő az, aki énekeskönyveket hozott nekünk.”

Én meg bemutatam nekik a velem lévő Lovász Irén népdalénekest, aki azonmód csatlakozott zarándok csoportjukhoz, s velük gyalogolt vissza haza, Klészére.

Simoncsics János

Poco rubato
♩ = 88 *poco rit.* ..... ♩ = 80

I Mi-kar Ger-gel le-gi-en nyó, Gá-p-ke-fé-ből(ül) bat-ja nyó,
lé-dés Ger-ge-lyém, Ked-ves Ger-ge-lyém.

Énekelte: Antal Antalné Kotyor Ilona, Forrófalva; gy.: Jagamas János
(Romániai magyar népdalok, Kriterion Könyvkiadó, 1974)

Emlékeim Kodályról

Írta: Martin György

Kodálynál éppen fél évszázaddal fiatalabb lévén, igen későn, csak életének utolsó évtizedében kerültem vele közvetlen kapcsolatba.

*

1956

A *Magyar Népzene Tára* III. B. kötetében jelent meg a mindmáig legnagyobb tudományos néptáncgyűjtemény, Lugossy Emma munkája. Az MTA I. Osztályának Közleményeiben Kodály recenziót kívánt megjelentetni a kötetéről, s ezen belül külön a tánc részről is. Vargyas Lajos útján üzent a Népművészeti Intézet Néprajzi Osztályára, hogy ismertessük, méltassuk a III. kötet tánc részét. Lányi Ágostonnal és Pesovár Ernővel hármásban nekifogtunk, hogy recenzeáljuk, megbíráljuk e kötetet. Mintegy féltizedes gyűjtő-, kutatómunkával, egyetemi végzettséggel, két könyvvel és néhány tanulmánnyal a hátunk mögött, akkortájt már nagyjából kialakult kutatási szemlélettel meg is írtuk ezt a recenziót, megengedve magunknak a nehezebb, kezdetlegesebb körülmények között dolgozó idősebb kutatóval szembeni kíméletlen, erősen elmarasztaló stílust, kritikai hangot. Nem vettük figyelembe, hogy az objektív körülmények (helyszíni lejegyzés magnetofon nélkül, kis teljesítményű rugós felevezőgépek) akkor még alig tették lehetővé Lugossy Emmának, hogy a – nekünk is még csak vágyálmainkban létező – korszerű kutatási, közlési szemléletet maradéktalanul megvalósítsa. Természetes, hogy csak kifogásolnivalót találtunk a régi, hiányos közléseket is újra közreadó munkában.

Elküldtük a mintegy másfélíves kéziratot Kodálynak. Kodály szerencsére – a *Népzene Tára* egyetemes ügyét nézve, féltve – nem engedte megjelenni; félretette, mondván, hogy elég támadás éri a még alig megkezdődött sorozatot zenei oldalról is, nem akar újabb ürügyet szolgáltatni

a megszüntetésére. Utólag bebizonyosodott, hogy igaza volt, a *Népzene Tára* későbbi köteteit, s munkáját annyi külső és belső támadás érte, ami igazolta, hogy Kodály idejében és joggal volt óvatos. Mégis alaposan megvizsgálta a „vádiratot”, s a hibákra magyarázatot kért a szerzőktől. Talán ez volt az a pillanat, amikor Kodály észrevett bennünket, bár ennek jó ideig semmi jelét nem mutatta. Mint ha elfelejtette volna az egészet.

*

1958

Mégis, talán ennek volt köszönhető, hogy két év múlva a Magyar Néprajzi Társaság egyik, a Bölcsészkar Múzeum körüli helyiségében tartott felolvasó ülésén – amelyeket ez időben már igen ritkán tisztelt meg részvételével – váratlanul megjelent Pesovár Ernővel tartott előadásunkon, amelyben első ízben számoltunk be a szabolcs-szatmári monografikus néptánckutató munka eredményeiről, tapasztalatairól.

„Lássuk, mit csinálnak az ifjú titánok!”

Bizonytalán Kodály érdeklődésének köszönhattük, hogy munkánkra ezután már a néprajzi szakma is kezdett odafigyelni.

*

1961–1964

A hatvanas évek elején egyre szorosabb személyi-szakmai együttműködés jött létre a népzene-kutatókkal, minthogy a Népművészeti Intézetben folyamatosan szűkültek gyűjtési, kutatási lehetőségeink. Régi kollégáink, barátaink, Sztanó Pál, Olsvai Imre, Halmos István, Borsai Ilona, Sárosi Bálint, Víg Rudolf, s mesterünk, Vargyas Lajos az MTA Népzene-kutató Csoport munkatársai lettek. Rajtuk keresztül szorosabb kapcsolat alakult ki a Csoporttal, s különösen a fiatalokra támaszkodó Járdányi Pállal.

Helyreigazítás és bocsánatkérés

Fuchs Líviának lapunk előző számában, a Tallózó rovatban megjelent visszaemlékezését Maác Lászlóra anélkül tettük közzé, hogy a szerzőtől előzetesen engedélyt kaptunk volna a másodközlésre. Ezért utólag elnézést kérünk. Fuchs Lívia nekünk írt levelében nem csak azt közölte, hogy az engedélyt természetesen megadta volna, ha azt – minden létező szabályt és az elemi udvariasságot betartva – kérjük tőle, hanem egy helyesbítést is eszközölt: a könyv „fülszövegében” közölt adattal ellentétben a „Táncművészet” folyóirat nem 1977-ben, hanem 1976-ban indult újra. Az elkövetett hibákért Fusch Líviától és olvasóinktól elnézést kérünk.

Andrásfalvy Bertalannal és Pesovár Ferencsel ekkoriban indultunk rendszeres erdélyi gyűjtőútjainkra, s a felvételekhez a Népzene Kutató Csoporttól kértünk gépi és szalaganyag-segítséget. Aktivitásunk ismét felkelthette Kodály figyelmét, mert mindig minden támogatást megkaptunk a munkához.

A magyarországi látogatásra érkező erdélyi vendégeket rendszerint bevittük a Népzene Kutató Csoportba, ahol Kodály ilyenkor mindig megjelent. Sőt, külön figyelmeztetett, hogy ha erdélyiek jönnek, azonnal értesítsük, mert – ha itthon van – feltétlenül találkozni akar velük.

Három ilyen emlékezetes találkozást idézek fel.

Elsőként mérai barátaink, Varga József, Tótszegi András – hatalmas, tagbaszakadt kalotaszegi férfiak – találkoztak Kodállal, aki a hangfelvételek elkészítése után így búcsúzott tőlük: „Őrizzék meg a nagyságukat!”. Máig emlékeznek erre.

Másodszor a lézpedi Jánó Anna és a feketelaki Baláné Szász Etus voltak a vendégeink, kiknek Kodály – mivel mindketten kítűnő énekesek voltak – különösen örült. Reprezentatív gyűjtések sora készült velük, amelyek néhány év múlva az új magyar népzenei felvételek díszévé váltak.

Budapesti utazásukra Kallós Zoltán ösztönzésére és anyagi támogatásával került sor. Anna még Erdélyben sem járt soha, s most rögtön Budapestre, Kodály Zoltán elé került. Etus kiműveltebb, Kolozsváron sokat megfordult parasztlány volt, de Budapest, Magyarország, és Kodály személye neki is életre szóló élménye maradt. Annától Kodály egy teljes moldvai csángó női öltözetet vett meg felesége részére (természetesen a valódi vételár többszöröséért).

Egy fénykép is őrzi az emlékezetes találkozást, amely annak idején az *Igaz Szóban* jelent meg. A képen Kodály a két asszony között ül. Tréfás megjegyzését az *Igaz Szó* megszépítve közölte, mert Kodály akkor ezt mondta: „Két szélén angyal, középebe' tyúksz...r”, mint ezt egy bukovi-nai gyermekjátékban szokták. Emlékszem, a szemérmes Anna nagyon szégyellte magát.

*

1963

A következő meglepetés az volt, amikor Pesovár Ernővel felszólítást kaptunk, hogy csatlakozzunk táncelőadásokkal a Gottwaldovban [*Csehszlovákia, mai nevén Zlín*] megrendezendő IFMC [*International Folk Music Council*] kongresszus előadói gárdájához. A küldöttségben Kodály, Lajtha, Ádám Jenő, Kiss Lajos, Vikár László, Sárosi Bálint, Vargyas Lajos, Pesovár Ernő és én vettem részt. Kodály kijelentette, hogy bármiről tarthatunk előadást, legyen film és táncírás, jó, de „ha nem táncolnak, nem jöhetnek velem”. Így mindketten kénytelenek voltunk úgy megtervezni előadásainkat (Pesovár a magyar néptánc kutatás helyzetéről és módszereiről, én a magyar tánc típusokról), hogy gyakorlatban illusztrálnunk is kellett. Az előadások után Kodály megjegyezte, hogy csizmában jobb lett volna. Lajtha viszont megszidott minket, mondván: „Gyerekek, nem így kell ezt csinálni. Ma, ha hazamegyünk, gyerekek el hozzám, s megmagyarázom. Mindenesetre annyit jegyezzetek meg már most, hogy egy magyar úr nem táncol az idegeneknek, mint egy majom!”. (Lajtha a magyar zászlót is előkelőbb helyre tűzette a gottwaldovi szálloda homlokzatán.) Ádám Jenő pedig az előadási modoromat,

stílusomat javítgatta, főleg hangerő és artikuláció tekintetében. Ennek eredményeként az erősítővel elhangzó „Ladies and Gentlemen!” aztán olyan hangosra sikerült, hogy majd' kiszaladtak a teremből.

Kodály nehezményezte, hogy előadásomat néma filmmel illusztráltam. Ekkor mondhattam el neki részletebben a hangosfilm-készítés számunkra egyelőre leküzdhetetlen technikai akadályait. Ennek is hamarosan meglett a következménye.

Még a Népművelési Intézet Táncosztályán voltam félnapos előadó, amikor egyszer csak csörgött a telefon, s a titkárnő Kodály Zoltán tanár urat jelezte. A kagylót majd' kiejtettem a kezemből. Kodály néhány szóval, nagy szünetekkel közölte, hogy külföldi magyarok táncjal kapcsolatos kéréseit kívánja velem mielőbb megbeszélni. Mondtam, hogy mondjon időpontot és helyet, s ott leszek. „Magának mikor jó?” – volt az újabb kérdés. „Bármikor, tanár úr.” Hosszú hallgatás után éreztem, hogy mindenképpen tőlem vár választ. Mondtam egy csütörtöki napot. „Lakásomon két órakor, jó lesz?” „Jó.” Amikor megérkeztem, délutáni pihenéséből kelt fel – nemrégiben szívinfarktuson esett át –, abbahagyta a görög szöveg olvasását, s egy levelet adott a kezembe. Egy ausztráliai magyar nő levele volt, aki a harmincas évek végén – még mint kislány – kórusban énekelt, s erre hivatkozva arra kérte Kodályt, hogy magyar tánckiadványokat és -filmeket küldjön neki, mint-hogy a magyar hivatalos szervekhez intézett korábbi levelei válasz, eredmény nélkül maradtak. Kodály, az angol követségen keresztül, mindenképpen segíteni akart. Tehát táncirodalomra és néhány filmre van szükség. „Mennyi pénz kellene ehhez?” Elmondtam az akkori filmmásolási árakat, a javasolt táncokat és azok méterszámát. (Molnár-koreográfiaikra és néhány erdélyi tánc másolatára gondoltam.) Ami a könyveket illeti, mivel akkoriban az eredeti anyagot és használható koreográfiát tartalmazó táncirodalom igen szerény volt, s ami volt, az is elfogyott, mondtam, hogy antikváriumokban kell utánanéznem – xerox még nem volt –, ehhez néhány hét időre van szükségem. „Mennyi pénz kell rá?” Nem tudom, mondtam, de olyan sok nem lehet, hogy előleg kellene. Bólintott, és azt mondta: „Ha megvan, szóljon oda a Népzene Kutató Csoport titkárságára!”. Beletelt néhány hónap, amíg a könyveket összeszedtem, a filmeket lemásoltattam, s a Népzene Kutató Csoportban Vikár Lászlónak leadtam. Telt-múlt az idő. Kodály Amerikában és Londonban járt átvenni díszdoktori kinevezéseit. Én pedig a Népművelési Intézetben félnaposként másfél havi fizetésemet költöttem Kodály illetve az ausztráliai magyar nő kérésének teljesítésére. Vikár László megígérte, mihelyt Kodály hazajön, szól neki. Néhány hét múlva Kodály személyesen jelentkezett.

Ez viszont egy újabb érdekes találkozásra adott alkalmat, melyet életem egyik legnagyobb megtiszteltetéseként tartok számon.

Ortutay Gyula megszervezte az I. Magyarországi Nemzetközi Néprajzi Kongresszust. A Magyar Tudományos Akadémián „*Europa et Hungaria*” címen a magyar néprajztudomány kiemelkedő egyéniségei és neves külföldi, keleti és nyugati tudósok tartottak előadásokat több szekcióban, három napon keresztül. Kodálynak kellett volna megnyitnia, de erre külföldi távolléte miatt nem került sor. A kongresszus harmadik napján, csütörtökön találkoztam Kodállal. (Találkozásaink valahogy mindig

csütörtökre estek.) A népzenei-néptánc előadások közül az utolsó volt az enyém. Az Akadémia második emeleti Kistermében kyszámú hallgatóság előtt makogtam el a „Magyar táncípusok kelet-európai kapcsolatai”-ról, képekkel, zenével, filmmel illusztrálva húszperces előadásomat. Neves külföldi professzorok előztek meg izgalmas régészeti és egyéb, nagy történelmi múltba visszanyúló témákkal. Kodály az előtérben várakozott, de az én előadásomra egyszerűen bejött és végighallgatott. Az első sorban ülve állandóan megjegyzéseket tett. Főként az ungariszka-dallam és proporciója összehasonlításakor, az alaphang alatti szekund értelmezésére, melyet én Szabolcsi Bence megfigyelése szerint zongoráztattam el. Azt mondta, hogy ez nincs a kottában, ez így kétséges.

Az előadás után aztán visszatért korábbi megállapításunkra, köszönettel nyugtázta az ausztráliai nőnek készített filmeket, könyveket, s megkérdezte, mivel tartozik. A mintegy 890 forintos számla kiegyenlítéséül 1500 forintot nyomott a markomba, s hiába tiltakoztam, pillanatok alatt eltűnt, s faképnél hagyott.

*

1965

Életem, munkám további folyamata szempontjából mégis a legjelentősebb változás tudományos munkakörbe, a Népzene kutató Csoportba való kerülésem volt, ahol végre a már régen áhított tudományos munkának nekifoghattam.

Az egyetem elvégzése után tíz évig – 1955 és 1965 – között hánykolódtam félnaposként a Népművészeti Intézet különböző osztályainál, mindig rövid időre meghosszabbított néhány hónapos megbízásokkal. Csak azért nem hagytam ott, mert mégiscsak itt volt az egyetlen lehetőség Magyarországon a néptánc kutatás munkájának folytatására, minthogy itt valami pénz is volt, s az akkori időnek megfelelő felszerelés is akadt hozzá. Munkánkat a néptáncmozgalom is igényelte. Az átszervezés gyorsan következő, egymásnak ellentmondó fázisaiban, a sűrűn változó szakértő, félszakértő és dilettáns politikus igazgatók között – egyik cinikusabb volt, mint a másik – két támpontom lehetett csak: Kodály Zoltán és Ortutay Gyula. Az utókor szembeállította őket, az én egyéni megítélésemben viszont szerepük összefonódott. Nekem mindkettőjük segített, ma sem tudom eldönteni, melyikük jobban.

Az átszervezés hírei Vargyas, Járdányi és Vass Lajos révén juthattak el Kodályhoz. Ortutay Gyula is megtudta valahonnan. Mindketten egyszerre kezdték meg a művelődési miniszternél a kilincselést, hogy engem akadémiai státusba emeljének. Kodály egy szombat délután kétórai időpontra rendelt magához, hogy pontosan tájékozdjak helyzetemről. Azt mondta, hogy a státus már rendben volna, megígérték, de szeretné tudni, hogy mennyit kerestem, s mit dolgoztam.

A randevúról elkéstem. Kodály nem tett szemrehányást, csak rámnézett kérdőn. Én – összefüggéstelenül, de bőbeszédűen – elkezdtem makogni neki. Türelmetlenül félbeszakított: „A lényegyet mondja!”. Közben egy vilamosjegyre jegyezte, hogy mit kell csinálnia, miben kell intézkednie. Firtató mondatai azonban elsősorban a fizetési, személyi problémákra irányultak. Ehhez hozzá kellett fűznöm, hogy az eddig összegyűlt hatalmas fénykép-, film-, táncírás- és fotóanyag fontosabb ezeknél. Azt kell biztos helyre átmenteni, mert az öntevékeny mozgalom

zúrzavarában – mint erre oly sok példát lehet idézni – ez az anyag menthetetlenül tönkremegy, elvész. Kodály feljegyezte a számszerű adatok sorát, s nemcsak rólam, hanem Lányi Ágoston Akadémiára való áthelyezéséről is gondoskodott.

Időközben Ortutay tudomást szerzett Kodály sátusz-szerző akciójáról, és a maga akkor alakuló intézetébe kívánta ezt az új, a kulturális minisztériumtól kapott státuszt besöpörni. Egy reggel fél hétkor felhívott a lakáson, s azt mondta: „Döntse el, hová akar kerülni: Kodályhoz vagy hozzám!”. Kértem, hallgasson meg személyesen. Elmondtam neki, hogy ennek a munkának a folytatásához jó technikai feltételek szükségesek, azok pedig a Népzene kutató Csoportban inkább biztosítva vannak, mint az alig néhány fős, helyiség és technikai eszközök nélküli Néprajzi Kutató Csoportban. Emberi nagyságára és józan ítélőképességére jellemző, hogy – bár dühös volt – a döntést rám bízta, igazamat belátta, s megvalósulásának útjába többé nem gördített akadályt.

Utána Kodállyal találkoztam ismét, s őszintén elmondtam neki dilemmámat: Ortutay tanítványa vagyok, sokat köszönhetek neki, tudom, ő is fáradozott érdekeimben. Kértem, döntsék el ők a sorsomat, ne nekem kelljen ilyen helyzetben döntenem. Kodály megkérdezte: „Akarja, hogy döntsem el én?”. „Igen, tanár úr” – válaszoltam. „Jó.”

A Népzene kutató Csoportba kerültem, de még néhány hónapba beletelt, míg megkaptam a kinevezésemet Kodály Zoltán aláírásával.

*

Ezt az időt Kodály úgy hidalta át, hogy elküldött Sárosi Bálinttal Etiópiába. Időközben az UNESCO-tól – sűrű levelezéssel – szerzett egy hangosfilm-felvevő gépet. Utunkra hivatkozva meggyorsította a levelezést, és néhány nappal indulásunk előtt meg is érkezett a csodagép. Sárosival mi mégis úgy határoztunk, hogy nem visszük magunkkal, hiszen ki sem tudtuk még próbálni; lelkiismeretlenség lett volna egy ilyen, Magyarországon létkérdést jelentő gépet az ismeretlen éghajlatú Afrikában, egy bizonytalan kimenetelű úton tönkretenni. A Magyar UNESCO Bizottság és a Kulturális Kapcsolatok Intézete viszont rövidlátó módon feltétlenül követelte a gép kivitelét. Ismét Kodály közbelépésére volt szükség. Elmondtuk neki a géppel kapcsolatos problémáinkat. Ő azonnal intézkedett, s a hangosfilmmező gép Etiópiába vitele szerencsére elmaradt. Később bebizonyosodott, hogy a még hibás, kipróbálatlan géppel úgysem tudtunk volna jó felvételeket készíteni, s így még utólagos szemrehányást sem tehattünk magunknak. Végül csak néma géppel dolgoztunk, de így is felbecsülhetetlen értékű anyagot sikerült első ízben rögzítenünk.

A hangosfilmmezés begyakorlásával viszont Kodály jóvoltából készíthettük el – sajnos már csak halála évében – az első magyar hangos néptáncfilmeket, amelyek megörökítették a század elején született nagy paraszttáncos nemzedék néhány kiváló képviselőjének utolsó táncos vilanásait.

In: *Zenetudományi Dolgozatok* 1984.

Közleveszi az MTA Zenetudományi Intézete, Budapest. 185-191. oldal

[A Martin György visszaemlékezéseinek kéz- és gépírási piszkozatán alapuló első kiadás szövegén minimális nyelvtani, stilisztikai és filológiai változtatásokat hajtottunk végre. – a szerk.]

Sötétedett, virradt

Könyökölök a tornác fáján, nézem az alkonyatot. Oly sötét-kék az ég, és csak lassan, lassan, lopkodva borul ránk az éj. Mind sötétebb és sötétebb lesz. Anyám szelíd hangját hallom: „Kész a vacsora!”.

Bemegyek, leülök. A sápadt lámpafény rám néz. Édesanyám is olyan sápadt, mint a lámpafény.

– Né, Rózsi, üljetek az asztal köré, én már ettem, jól laktam.

– Megint csak kása? Jaj, ez a kása nekem nem kell! – kiáltottam fel, de már meg is bántam. Anyám halvány arcát szomorúnak láttam. Eddegelek. – Elég jó ez a kása – mondogatom.

*Ne búsuljon, édesanyám!
Szebb lesz majd a holnap!
Szebb lesz a holnap...
De csak sötétedett, virradt...
Sötétedett, virradt.*

Reggelire sem volt terített asztal. Az asztalon a tálból újból ránk vigyorog a kása, és ez így megy napokig, hetekig.

Ezt már meg is szoktam. Cserélgeti az „étlapot”: martilapu s papsajt...

Édesanyámnak ezer ránc fiatal arcán. Dolgos keze, ha megsimogattott, boldog voltam.

*Édesanyám,
szebb lesz majd a holnap,
szebb lesz a holnap...
De csak sötétedett, virradt.
Sötétedett, virradt.*

Kora reggel tűzpattogásra ébredek. Mintha gordonáltak volna. (A rámán kifeszített vászon a gordon, a piros fejtő a húr rajta.) Szegény anyám varr.

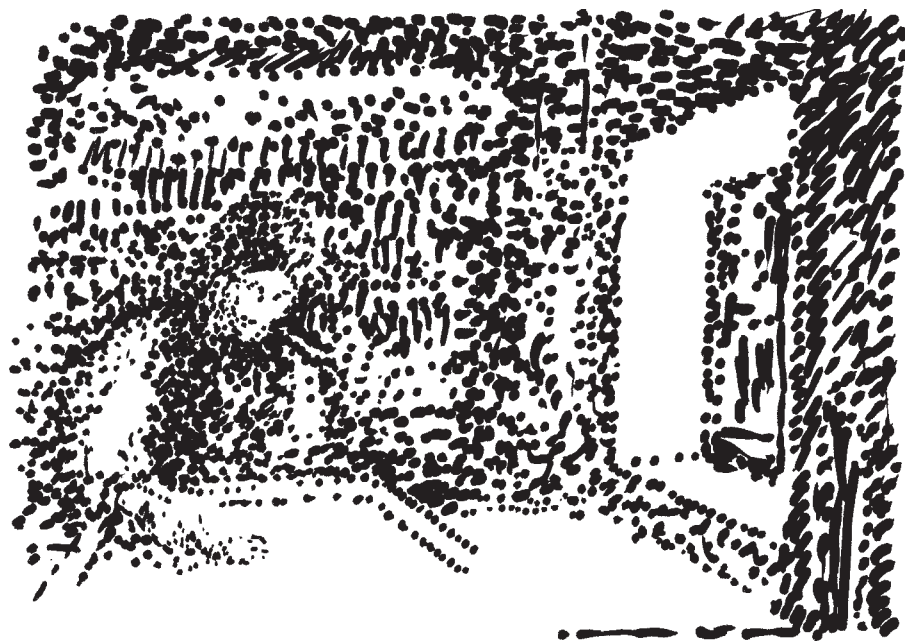
Valamelyik nap egy gazdaaszszony cipelt ide valamit.

– Tejet, krumplit, lisztet hoztam, Rózsi. Te majd rajzolsz, varrsz érte.

– Köszönöm, köszönöm kendnek! – lelkendezett anyám.

Másnap anyám felkiáltott:

– Gyertek, gyertek, egyetek! Né, meg kenyeret is sütöttem!

Két nap alatt felfaltunk mindent, anyám egy hétig varrdagált érte.

Ilyenkor szerettem volna valami szépet mondani neki, az ölébe ülni, ölelni, csókolni, de ő lerázott magáról.

– Gyermekem, sietnem kell, sok a dolgom.

*Édesanyám,
szebb lesz majd a holnap,
szebb lesz majd a holnap!
De csak sötétedett, virradt.
Sötétedett, virradt.*

Nekünk nem volt díványunk, csak ágyunk. Benne szalma, csepű, lepedő rajta, rongypokróccal letakarva. Édesanyám szőtt és varrogatott – semminél ez is több.

De főzni is kell, de sütni is kell a nincsenből. Szegény anyám, főzőn, amit lehet. Küldött játszani, ha kenyeret kértem. Pedig vizet is hoztam, tűzgyújtót is törtem. Nem értettem, mi az, hogy nincsen. Sírva elfutottam, a ház mögé bújtam. Csak azt vártam, mit hoz rám a holnap.

*Édesanyám,
szebb lesz majd a holnap!
Szebb lesz a holnap!
De csak sötétedett, virradt.
Sötétedett, virradt.*

Már cseperedni kezdtem, olyan kislány voltam, fejkendő is varrtam magamnak. Táncolni? Meztől-láb táncoltam, az anyám nagy csizmáját átkoztam, mert nem oda léptem, ahova akartam. Tánc közben a legényke – Miklós – jól a csizmámra tapatott, de én nem éreztem. Én tovább táncolni akartam, s a pad alá vágódtam. Még a fiút is magamra húztam. Miklós erősködik, hogy mi már jól tudunk táncolni, hanem ez a nagy csizma, ez a baj! Az átkozatos nagy csizmát sarokba lökve, mi járjuk a csárdást meztől-láb. A talpunk már nem csiklandózik, még a por-szemek sem szúrnak meg. Kemény életünknek vastag talpja lett. De ez az igazi bőrtalp!

Kacagva táncolunk, de még szaporábban húzza a cigány. Éhesen, rongyosan, de nem baj, csak a csárdást tudjam.

*Édesanyám,
így szebb lesz majd a holnap.
Így szebb lesz a holnap!
De csak sötétedett és virradt,
sötétedik és virradt...*

Kocsis Rózsi

Közreadja:
Juhos Kiss Sándor és Juhos-Kiss János
Grafika: Juhos Kiss Sándor

A TÖRÖK NÉPZENÉK KUTATÓJA

INTERJÚ SIPOS JÁNOSSEL

Az MTA BTK Zenetudományi Intézete, az OTKA (Országos Tudományos Kutatási Alap) és a Török Együttműködési és Koordinációs Ügynökség (TIKA) támogatásával 2017-ben létrehozott honlap Sipos János törökségi népzenei kutatásait mutatja be. Elérhető a ZTI honlapjáról (zti.hu/sipos_gyujtesek/) és Sipos János honlapjáról is (zti.hu/sipos). A példa nélküli, gazdag információforrás megjelenése jó apropó, hogy a folkMAGazin rendszeres szerzőjét, a ZTI tudományos főmunkatársát kifaggassuk életről, zenéről, kutatásról.

– *Visszapillantva, hol fonódott szorosra a kapcsolód a zenével?*

– Ahogyan a bátyám, Sipos Misi, én is zenei általánosba jártam. Azt hiszem, nagyjából ebben az életkorban dől el az ember viszonya a zenéhez, és a Lorántffy Zsuzsanna Zenei Általános Iskola nagyon jó körülményeket biztosított ehhez. Nem csak azzal, hogy minden nap volt énekóra, kórus, kötelező volt a hangszertanulás, de maga a közeg volt olyan, hogy a zenének igazi súlya lehetett benne. Kodály Zoltán rendszeresen megfordult az iskolában, ahogy eljött Pablo Casals, Yehudi Menuhin és sok más jelentős művész is. Persze, akkor nem értettük még, milyen nagy dolog ez. Itt kezdtem el a hegedűtanulást, és folytattam végig az általános iskola alatt, majd a gimnáziumi években. Utólag azt kell mondanom, hogy meglepően erős volt a képzés, amit a Lorántffy adott. A hangszeres zene mellett nagy biztonsággal megtanultuk a zenei írás-olvasást, a hangszerjátékot, a kóruséneklést, sőt a zenetörténet is komoly hangsúllyal szerepelt.

– *Mennyire lehetett ebben az oktatásban szerepe a népzeneének?*

– A népzene megjelent az oktatásban, de nem volt élményszerű, azzal együtt sem, hogy az iskolát Kodály Zoltán irányításával alapították. A népdaltanulás inkább a kötelező penzum részét képezte, nem volt benne erő, izzás. Eredeti népzenei felvételekkel vagy élő népzenevel – különösen hangszeres tánczenével – talán nem is találkoztunk.

– *A gimnáziumban – gondolom – még mindig nem a népzene volt a hangsúlyos.*

– A középiskolai tanulmányokat nagyobb váltás nélkül ugyanabban az épületben, a Móróc Zsigmond Gimnáziumban folytattam, francia tagozaton. Amit akkoriban mind megtapasztaltunk, „elkezdődött” a sok szempontból a táncház előzményének számítható beat-korszak. A bürokratikus és agyonszabályozott társadalommal való szembefordulás vágya már ott volt a levegőben. A gimnáziumban beat-zenekart alapítottam, később Hódmezővásárhelyen, a katonaság alatt is volt zenekarom, amivel felléptünk a Ki Mit Tud?-on. Azután Szegeden jártam egyetemre, matematika szakra, erről részletesebben talán egy másik alkalommal. Ide tartozik azonban, hogy Szegeden '73 körül bekapcsolódtam a táncházmozgalomba.

– *Azért ennek csak van valami előzménye!*

– Martin György családi barátunk számított nálunk, jól ismertük, később zenei lejegyzéseket is készítettünk neki. Így történt, hogy kaptam egy kazettát, amelyen Kozák Zsiga magyarpalatkai primás muzsikált, Kodoba Béla volt a kontrás. El lehet képzelni, micso-da zene volt! Engem szíven ütött és lenyűgözött. Olyan mértékben más volt, olyan erő sugárzott belőle, hogy azonnal beleszerettem. Ahogy az a felvétel megszólalt, abban – a hibákkal együtt is – volt valami korábban csak vágyott, de nem ismert hangzás és egyfajta tökéletesség.

Ennyire pontosan meghatározható a pillanat, amikor a népzene megfogott. Szegeden megalapítottam a Sipos Bandát, lett klubunk, táncházakat tartottunk, zenéltünk az ÉDOSZ és a JATE Táncegyütteseknek és a Pál István vezette Szegedi Egyetemi Színpadnak. Mindezzel egyetemistaként még pénzt is kerestünk, és Finnországtól Algériáig lehetőségünk volt utazgatni. Akkor – részben a

zene miatt – már tudtam, hogy bár el fogom végezni a matematika szakot, nem leszek matematikus. Egy évre ki is szálltam az egyetemről, hazajöttem Budapestre, és belesorogtam az itteni táncházmozgalomba, zenéltem a Bartók Táncegyüttesnek, meg táncházakban. Közben megszereztem a hivatásos előadóművészi engedélyt is. Aztán visszamentem befejezni az egyetemet, majd – most már „végleg” – visszatérve Budapestre, elindult a Kalamajka-korszak. A Molnár utcát megörököltük a Muzsikástól, és egy nagyon jó időszak kezdődött, sűrű volt és élményszerű, nem csak a zenészeknek, a táncosoknak is. A Balettintézetben is zenéltünk az oktatáshoz, és sok ottani hallgató lett rendszeres látogatónk, ami nagyon feldobta a helyet.

– *De ekkortól sem csak a zene...*

– Innentől dolgoztam mint matematikus, mint prímás, és lejegyzéseket készítettem a Zenetudományi Intézetnek. Ezekon a szálon haladt az életem egy ideig, nagyjából '78 és '87 között, amikor is zenészből végleg kutató lettem.

– *Az gondolnám, a zenészlét élményközpontú, a kutatás elvontabb, kevesebb szerep jut az érzelmeknek... Mi indokol egy ilyen váltást?*

– Édesapám költő volt, és az, ami az ő gondolkodásmódjából rám ragadt, ma is kamatozik, legyen szó zenélésről vagy kutatásról. Tőle tanultam azt is, hogy mindig kell egy vezérfonal az életben, egy szerelem, ami az embert boldoggá teszi. A zene után a török népzenei kutatás lett ez a szerelem. Persze a kezdet kezdetén nem hogy egy harminc évig tartó ázsiai gyűjtéssorozatnak, de a törökországi kutatásnak sem adott volna senki nagy esélyeket. Mégis belevágtam a munkába, és sokkal több minden sikerült, mint reméltem.

Azzal kezdődött, hogy '87-ben feleségemet, Csáki Éva turkológust meghívták lektornak az Ankarai Egyetemre. Én éppen ekkor mehettem volna Angliába nagyon jó pénzért szoftver-fejlesztőnek, de cserébe minden mással fel kellett volna hagynom. Ekkor kezdtük készíteni a Kalamajkával az első nagylemezt, és ott volt a táncház is. Anglia nem vonzott, és a táncháznak sem volt már meg az a hangulata, ami a korábbi években számomra olyan fontossá tette.

Tudtam Bartók 1936-os törökországi gyűjtéséről, és nagyon érdekelt a lehetőség: nézzük, mit lehet tenni Törökországban egy év alatt! Akkor még egy szót sem tudtam törökül. Hátrahagyva mindent fejest ugrottam a kalandba. Fél év alatt megtanultam annyira a nyelvet, hogy elkezdhettem órákat adni az egyetemen, majd alkalmaztak teljes állású tanárként is. Közben megkaptam a kutatási engedélyt, ami nagyon fontos volt, mert így biztonságban lehetett dolgozni. Engedély nélkül ugyanis akár ki is utasíthattak volna minket.

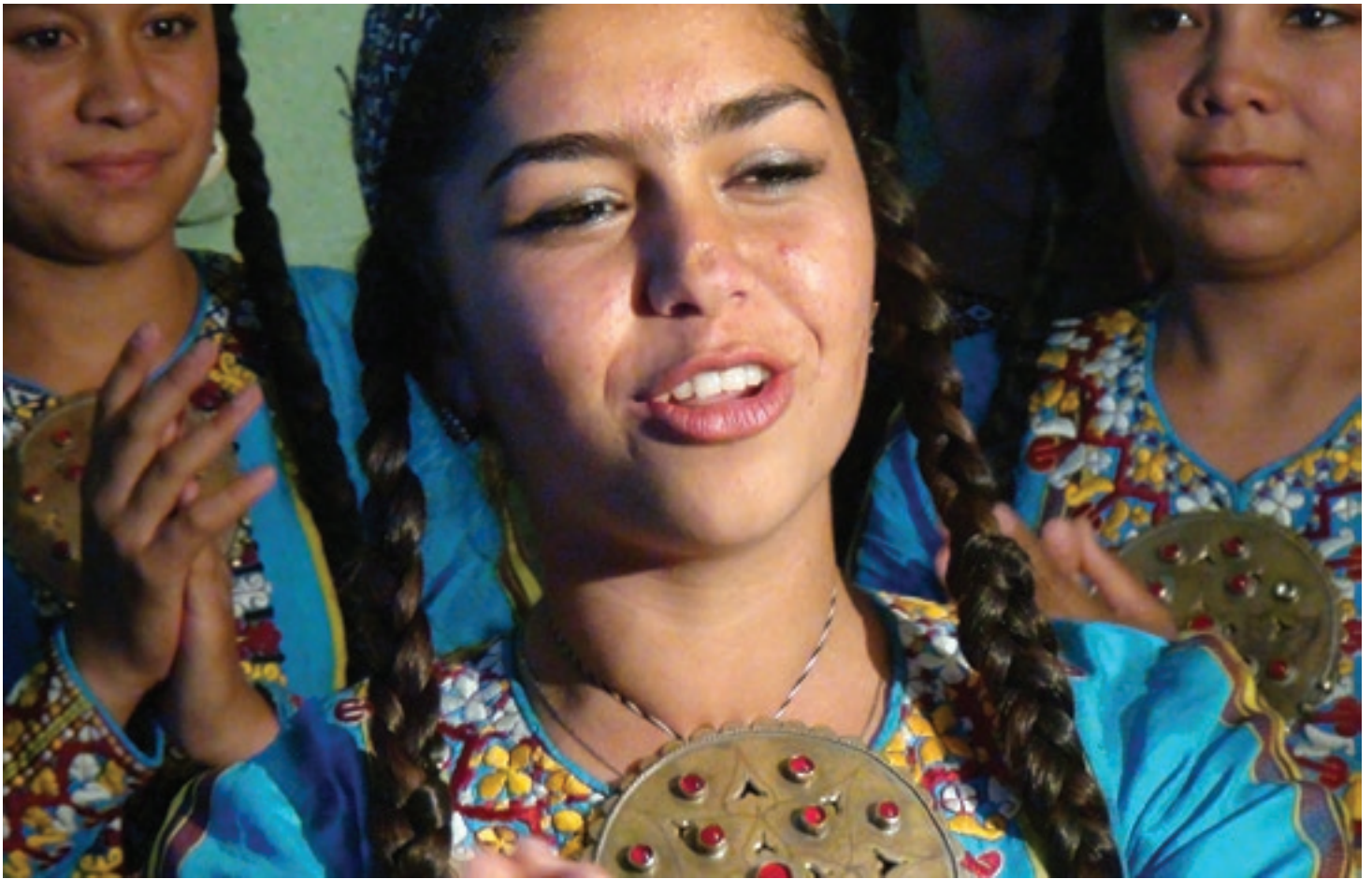
Az egyetemen megtartandó tizennégy órát besűrítettem egyetlen napba, ez elég húzós volt, de így fennmaradt heti hat nap a kutatásra. Tulajdonképpen megteremttem magamnak egy egész éven át tartó ösztöndíjat. Aztán úgy alakult, hogy az egy évből hat lett. Az a hat év életem legboldogabb periódusa, a teljes ismeretlenségből kinyílt előttem a nagyon-nagyon összetett és sokszínű török népzene világa, amiről két könyvet még Törökországban meg is írtam. Hat év után, amikor hazajöttünk, Szegeden elvégeztem egy összehasonlító turkológia PhD-iskolát, Budapesten pedig Vikár

Gyűjtés cigányzenésztől a rodostói Rákóczi házban

Szúfi iszlám szertartás zenészei Trákiában

Türkmen lány énekel egy lakodalomban, Türkmenisztán Balkanabat megyéjében

Készül az lakodalmi ebéd egy iráni határ menti türkmen faluban

Kazak jurta

Gyűjtés törökországi karacsájoktól

Ritka pillanat: sirató gyűjtés Kazakisztán Mangislak területén

Idős kazak bárd (akin) játszik dombrán, unokája figyel

Lászlótól és Olsvai Imrétől népzene tudományi órákat vettem. A doktori dolgozatom Bartók törökországi gyűjtéséről és annak általam való folytatásáról szól. Mai napig büszke vagyok, hogy a doktori iskola vezetője, Róna-Tas András akadémikus, témavezetőm Vikár László professzor, a bírálóbizottság egyik tagja pedig Somfai László akadémikus volt.

– *Hat év alatt sok minden megtanulható és összegyűjthető...*

– Hat év alatt hatalmas anyagot gyűjtöttem Anatóliában, és – ha belegondolok – ennek már majd’ harminc éve. Az akkor gyűjtött dallamokból mára nagyon sok nincs is meg a gyűjtés helyén – ezt azért tudom, mert gyakran visszajárok Törökországba.

Az anyaggyűjtés és a gyűjtött anyag digitalizálása, katalógizálása részét képezi a munkámnak, de önmagában ezeket nem számítom igazán tudományos produkciónak. Ami számomra fontos és izgalmas, az a dallamok lejegyzése, az összehasonlító elemzés, a tanulmányok és főleg az összefoglaló könyvek megírása. Magával ragad azoknak a monográfiáknak az elkészítése, amelyek egy-egy török nép zenéjét illetően az elsők. Ez a fajta munka nagyban emlékeztet a felfedezők tevékenységére. Sok-sok izgalommal, élménnyel, kalanddal jár nem csak a gyűjtés, de az asztal melletti feldolgozás is. Különösen, ha minden dallamhoz személyes élmények, arcok, emlékek társulnak.

Ki kell emelni, hogy rendkívüli, amit a magyar kutatásban az előttünk járók – Bartók, Kodály, Vargyas, Járdányi, Dobszay és mások – elvégeztek, nem is beszélve arról, hogy többségük komolyzeneusként is nagy formátumú művész volt. Ezeknek az óriásoknak a vállán állva nagy messziségekbe lehet látni. Megtiszteltetés, hogy benne lehetek egy ilyen folyamatban.

– *Amíg te a török muzsikát rögzítetted, addig megváltozott Magyarország.*

– Amikor visszaköltöztünk, kicsit képlékenynek tűnt, hogy mivel fogok itthon foglalkozni. Az volt a szerencsém, hogy nagy gyűjtött anyaggal, jó török tudással és – főként – két könyv kész kéziratával érkeztem. Ez tette lehetővé, hogy felvegyenek a Szegedi Egyetem Altajisztika szakának doktori iskolájába, és jelentősen megkönnyítették számomra a PhD-fokozat elérését. A doktori cím megszerzése után Dobszay László kiadta könyveimet, 2001-ben pedig felvettek az MTA Zenetudományi Intézetébe, rögtön tudományos főmunkatársnak. Azóta itt dolgozom. Az elmúlt években, inkább évtizedekben, folytattam a kutatást, számos török népnél jártam. Törökország után először Azerbajdzsánba mentem, aztán a kazakokhoz, a kirgizekhez, a kaukázusi és törökországi karacsájokhoz, majd a türkménekhez. Külön kaland volt az észak-amerikai dakoták és navahók közötti hosszú terepmunka. Ezekről a kutatásokról is születtek publikációk, szinte mindegyikről könyvek is, ezeket meg lehet tekinteni a ZTI weboldalán, (*zti.hu/sipos_gyujtesei*) a hang- és videófelvételekkel együtt.

– *És a muzsikálás?*

– A hegedű sokáig ott lógott mellettem a falon, éneklés helyett elő-előkaptam, de hivatásos módon már nem játszom. Ezt örömmel hagyom az új zenésznemzedék felkészült profizmusának. Hosszabb ideig a gitárhoz pártoltam, klasszikus gitárt tanultam J. S. Bach hegedűre írt szólószonátáinak és partitáinak gitár-átiratain. De persze a nagy szerelem a hegedű. Idén tavasszal, amikor Bakuban voltunk, éjszakánként nagyokat énekeltünk az előadások után. Kelemen Laci kontrázott, Pál István Szalonna hegedült, a táncosok táncoltak, és én is beálltam énekelni. Ez a friss, intenzív élmény újra megmozdított bennem valamit, előhozott sok szunnyadó érzést. Mostanában megint rengeteget hegedülök, rá kellett jönnöm, hogy már nagyon hiányzott. Nemrég Széken zenéltem Kallós Zoli bácsinak, és a zenekar is elfogadta, hogy velük zenéljek órákig. Persze a hegedülésem még nem a régi, de javulófélben van.

– *Térjünk vissza a törökökhöz!*

– Szerencsém volt, mert a török nyelvű népek lakta hatalmas terület igazi aranybánya. A sztyeppe népei közül sok eltörökösödött. Nyelvilag beolvadtak, de zeneileg sokfélék maradtak: ahány törökségi nép, annyi zene. Ennek a sokszínű zenei világnak a kutatása megunhatatlan felfedezés-sorozatot jelent. Tudom, milyen kivételes helyzet, hogy a törökségi népzene és azok magyar kapcsolatainak kutatását főállásban, Magyarországon egyedülként végezhettem. Ennek az állásnak a létrejöttéhez és megmaradásához persze az is kellett, hogy Bartók ’36-ban elkezdje a törökországi kutatást, majd Kodály Zoltán kiküldje Vikár Lászlót a Volga-Káma-Bjelaja vidékre, az ott élő finnugor, majd a török népek zenéjének tanulmányozására. Az ilyen előzmények nagy „védelmet” jelentenek egy olyan világban, ahol a törökségi kutatások minden oldalról kapnak hideget is, meleget is.

– *Sokan sokfélét állítanak a török-magyar kapcsolatokról, legyen szó a honfoglalás előtti időkről, vagy a későbbiekéről...*

– A honfoglaló magyarság beszélt magyarul és egy bolgár-török nyelven is. Ez nem csoda, mert előzőleg és utóbb is együtt élt és keveredett különböző török népekkel. A nyelv azután egységesült, de a népi kultúra egyes pontjain, különösen a népzeneben megmaradtak régi török, elsősorban pentaton dallamok. Nem szabad elfelejteni, hogy a nemzetállam csak néhány száz éves, új fogalom, a honfoglalás előtti időkben törzsek, etnikumok jöttek-mentek, csatlakoztak, leszakadtak, beolvadtak, kiváltak... A népek kialakulása, etnogenezise hallatlanul összetett folyamat, amit csak ritkán látunk tisztán.

– *Mennyire érzed azt, hogy zenészekre, de akár kutatókra hatással van a munkád?*

– Szerencsém van, hogy a népzene kutatás nemzetközi tudomány. Manapság ugyan az amerikaiak által dominált etnomuzikológia a „mainstream”, ami a zenével magával alig foglalkozik, inkább annak társadalmi, kulturális vonatkozásaival. A nagyjaink által művelt összehasonlító népzene kutatásnak talán kisebb a presztízse. Mégis, több nemzetközi társaságnak vagyok a tagja, ezek közül az egyik legjelentősebb az ICTM (The International Council for Traditional Music – A Hagyományos Zene Nemzetközi Tanácsa), ahol megalapítottam a „Török Nyelvű Népek Népzeneje Kutatócsoportot”. Nagy elismerésben van részem azoktól az országoktól is, amelyeknek népzenejéről összefoglaló köteteket készítettem.

Magyarországon a kutatás sok esetben részfeladatokra, régebbi munkák digitális kiadására – egyáltalán a digitalizálásra – koncentrált. Elődeink ugyanis sok mindent gyönyörűen megoldottak, a hangszeres népzene feltárásával kapcsolatban vannak nagyobb adósságaink. Ugyanakkor például az összehasonlító népzene kutatás kiterjesztése szükséges lenne, ehhez Bartókéknak sok esetben kevés adat állt rendelkezésére. A hazai tudományos körökben azonban kicsi az érdeklődés az újabb kutatások és eredmények iránt. Persze nem panaszkodom, egyrészt a külföldi elismerések miatt, de azért sem, mert kutatásomat ilyen sok külföldi-belföldi támogatással és eredménnyel végezhettem. Egy kutató helyzete alapján más, mint egy előadóművészé. A művésznek el és elő kell adnia produkcióját, e nélkül nem élhet. A kutató alkotása viszont – jó esetben – megmarad könyveiben, vagy egyre inkább az interneten; itt nem olyan fontos a pillanatnyi elismerés. Örömmel tölt el, hogy vannak régi tanítványaim, akik komolyabban fordulnak törökségi népzeneihez, és gyűjtéseimet is használják, közülük is kiemelném az igen tehetséges Guessous Majda Máriát (Mesit), akivel novemberben megyünk törökországi körútra.

Tudni kell, hogy az a törökségi kutatás, amit folytatok, nem velem indult, Bartók kezdte 1936-ban. Ezután Vikár László folytatta 1957-ben és 1988-ban, s miután ő abbahagyta, kilenc évre rá én

Sipos János gyűjt egy kiváló kazak bárdtól

vettem át a stafétabotot. Remélem a munka utánam is folytatódik majd. Egy érdekes, hosszú, koncepciózus folyamat ez, amely a magyar népzene keleti kapcsolatainak kutatásával kezdődött, a soknemzetiségű Volga-Káma-vidék vizsgálatával folytatódott, és mára egy óriási, Kínától Bulgáriáig húzódó terület török és más nyelvű népeinek összehasonlító zenei vizsgálatává szélesedett.

– *Térjünk rá az új honlapra! A felületes szemlélő is láthatja, hogy itt hatalmas anyagmennyiség – hang, videó, könyv, tanulmány, cikk stb. – található.*

– Ezen a háromnyelvű (magyar-angol-török) honlapon három évtized kutatásainak eredményei vannak fenn. Itt az archívum leírását, az életrajzomat, valamint a török népek kialakulásáról és a zenei folklórjukról szóló írásokat találják az érdeklődők. A magyar népzene keleti kapcsolatairól szóló tanulmányaim is itt olvashatók. A „keresés” lehetővé teszi, hogy kulcsszavak alapján keressünk a videó- és audiófelvételek között. Kidolgoztunk egy kulcsszavas keresőrendszert, ami segít annak, aki valami konkrétumra kíváncsi. Lehet böngészni gyűjtési hely, szövegkezdet, műfaj és más kulcsszavak szerint. Ez a keresőrendszer az oldal szíve.

Az e-book-fül alatt két könyvem található, ezekbe már beépül hanganyag is. A többi könyvem is fenn van, lapozható ISSUU és PDF formában is. Sok kötethez zenéket is kapcsolunk; ha például a kazak népzene érdekel, rákeresel a szövegre, és közben meghallgathatod a hangot. A legtöbb cikkem is felkerült, azok között is lehet tallózni. A gyűjtéseimet vágatlan hang- és videóanyagként is feltettem, valamint fotótárat is találsz az oldalon.

– *Be van fejezve a nagy mű? „A gép forog, az alkotó pihen”?*

– Az alapok készen vannak, de még sok finomítanivaló akad a weblapon. Nem dőlhetek hátra, de ez a weblap mindenképpen mérföldkő, ami jól mutatja, hogy hová sikerült eljutni.

– *Hogyan tovább?*

– Több tervem is van. Mindenesetre bővítem és pontosítom a honlapot, kiegészítve többek között türkmén kutatóútjaim dallamaival, a Bartók 1936-os anatóliai gyűjtéseinek helyszínén készített felvételeimmel és a misztikus iszlám közösségekben gyűjtött

dalokkal. Emellett dolgozom Bartók anatóliai gyűjtésének magyar nyelvű kiadásán, és türkmén kötetem angol nyelvű kiadásán is. Régi tervem, hogy társammal, Csáki Évával hónapokig éljünk egy török faluban, alaposan feltérképezve a teljes zenei életet és annak változását. Ezen belül elsősorban a törökországi szúfi csoportok érdekelnek, egyrészt sajátos életfelfogásuk miatt, másrészt, mert zenéjüket komolyabban még nem tanulmányozták. Egy nagy lélegzetű összefoglaló munkát is készítek a török nyelvű népek zenéjéről és magyar kapcsolatairól. Másrészt az MMA keretén belül szervezek egy kétnapos „Keleti hatások és motívumok a magyar művészetben” konferenciát és egy koncertet hasonló magyar és kínai pentaton kvintváltó dalokkal, valamint előkészítünk egy törökországi előadókörutat Mesiékkel, itt a magyar és az anatóliai népzene közös vonásait ismertetjük tudományosan és művészileg is.

– *Úgy alakult, hogy otthon nálunk mostanában az interneten keresztül sokat szólnak a török rádióadók. Azt vettem észre, hogy a populáris zenéjükben, legyen szó bármilyen műfajról is, megjelenik a hagyományos török zene. Néha dallamban, néha hangszerekben, de szinte mindig markánsan és felismerhetően. Nálunk az ilyesmi ritka, és ha van is, akkor – tisztelet a kivételeknek – legtöbbször kínos eredményre vezet. Mít csinálnak másképp?*

– Kicsit távolról kezdem a választ. A török törzsek 1071-ben kezdték elfoglalni a mai Törökország területét, az akkori Bizánci Birodalmat, és azóta mindig függetlenek voltak. Örömmel vállalják fel törökségüket, török kultúrájukat még akkor is, ha az anatóliai törökök ugyancsak összetett nép, és sokféle érezhető a bizánci időkből itt maradt, azóta eltörökösödött más etnikumok hatásának nyoma. A török, ha bekerül a nagyvárosba, akkor is számon tartja, hogy honnan jött. Még a fővárosi entellektüel is hazajár vidékre, akkor is, ha valami aprócska, eldugott faluból származik. Nem felejtik el a saját énekeiket, azok hozzájuk tartoznak. A rádióban, televízióban számtalan népzenei program van, és a modernebb irányzatokba is beleötvözik a hagyományosabb zenéket. Közelebb vannak a gyökereikhez, és benne élnek a saját kultúrájukban, amire büszkéek.

Grozdits Károly

TÁNCHÁZAK, TANFOLYAMOK, FOLK-KLUBOK

HÉTFŐ

„GREENFIELDS” ÍR ZENE ÉS TÁNC HÁZ
minden hétfőn 19.00-22.00
A zenekar repertoárja sokszínű. A hagyományos ír zene sokféleségét ismerhetjük meg, az egyszerű kocsmazene és a művészet sajátosan ötvöződik a programjukban. A táncban megismerkedhetünk az ír táncokkal, és az ír dallamokkal egyaránt. A daltanítás angol nyelven folyik, minden esetben a magyar fordításokkal együtt.
Belépőjegy: 700 Ft
TEMI Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 06-1-203-3868
fmh@fmhnet.hu; www.fmhnet.hu

NÉPTÁNC TANFOLYAM
hétfőnként 19.00-21.45 óráig
Bonchidai invertita tanítása
Oktatók: Bánhegyi Nikoletta és Bohus György
A tanfolyam díja:
- napijegy : 1300 Ft
- havi bérlet: 1000 Ft/alkalom
Aranytíz Kultúrház
1051 Budapest, Arany J. u. 10.
Tel.: 06-1-354-3400
otvos.gyorgyi@aranytiz.hu; www.aranytiz.hu

NÉPTÁNCOKTATÁS GYEREKEKNEK
Óvodás csoport: minden hétfőn 16.30-17.15
Általános iskolás csoport: minden hétfőn és szerdán 17.15-18.30
A Bartók Táncgyűttes 1958-ban alakult. Zene- és táncrepertoárja felöleli az egész Kárpát-medence folklórhagyományát. Az együttesben tudatos utánpótlás nevelőmunka folyik: rendszeresen óvodás- és gyermekcsoport valamint ifjúsági csoport dolgozik a felnőtt együttes mellett.
Tanítók: Pataki Brigitta, Aranyos Nándor
Tanfolyami díj: 5000 Ft/hó
Információ: 06-30-820-3487
www.bartoktancegyuttas.hu
Budavári Művelődési Ház
1011 Budapest, Bem rakpart 6.
Tel.: 06-1-201-0324
bem6@bem6.hu
www.bem6.hu

NÉPTÁNC TANFOLYAM
minden hétfőn este 18.00-tól
Vajdaszentiványi verbunk tanítása.
Oktató: Nyíri Gábor
VOKE Vörösmarty Mihály Művelődési Ház
3525 Miskolc, Lenke u. 14/a
Tel.: 06-20-230-1500; 06-46-508-909
varosszelibetyarok@gmail.com
www.varosszelibetyarok.blogspot.com

KEDD

NAGYECSEDI CIGÁNYTÁNC OKTATÁS
minden héten kedden 19.30-tól 21.00-ig
Táncoktatás kezdők és haladók részére.
Vezeti: Balogh Katesz
Tel.: 06-70-548-2578
kateszbalogh@gmail.com
Szüerri Tánciskola
1061 Budapest, Eötvös u. 50.

„MUZSIKÁS” GYERMEKTÁNC HÁZ
minden héten kedden 17.00-tól
A Kossuth- és Prima Primmissima-díjas Muzsikás

Együttes tradicionális tánc háza magyar néptáncok, népdalok, mondókák tanításával várja a kisgyerekes családokat.
Táncvezetők: Littner Anita és Bejczy Bálint
A tánc ház ideje alatt Gerencsér Valéria játszóház-vezető kézműves foglalkozással várja a gyerekeket, ahol kis vendégeink népi játékokat készíthetnek. Iskolás és óvodás csoportokat is szeretettel várunk, előzetes telefonos jelentkezés alapján.
Korosztály: 0-10 éves korig
Belépőjegy: 350 Ft
TEMI Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 06-1-203-3868
fmh@fmhnet.hu; www.fmhnet.hu

A DUNÁNÁL – DALOLÓKÖR LOVÁSZ IRÉNNEL
minden kedden 18.00-19.00
Gyógyító hangok – gyógyító hagyomány
A dalolás testi-lelki örömeért, egészségünk és harmóniánk fenntartásáért, az ősök hagyatékának megismeréséért, a hagyományainkban rejlő értékek és erők felfedezéséért, kincseink újra birtokbavételéért, népdalaink éneklésének lehetőségéért minden kedden összejövünk dalolni. A kör nyitott, új vendégeket is szívesen látunk közös daltanulásra, együtt éneklésre!
Vezeti: Lovász Irén népdalénekes, egyetemi docens
Belépő: 1000 Ft, bérlet: 3500 Ft/4 alkalom
Budavári Művelődési Ház
1011 Budapest, Bem rakpart 6.
Tel.: 06-1-201-0324
bem6@bem6.hu; www.bem6.hu
www.lovasziren.hu

KISTÜCSÖK
minden kedden 17.00-17.45
Gyermek néptánc 3-8 éveseknek
A foglalkozásokon a gyerekek megismerkednek a magyar nép hagyományával, táncaival, gyermekjátékaival és dalaival.
Vezeti: Szalatnyai Erika néptáncoktató, zenetanár
Részvételi díj: 4.400 Ft/hó
Információ: 06-20-436-68-89
szalatnyai@gmail.com
www.zongora-furulya.hu
Cserepesház – Zuglói Művelődési Ház
1144 Budapest, Vezér u. 28/b
Tel.: 06-1-363-2656, 06-1-383-1341
info@cserepeshaz.hu
www.cserepeshaz.hu

CSILLAGSZEMŰ
keddenként 16.00-17.00-ig
Magyar néptáncoktatás 3-7 éves korú gyermekeknek a „Timár-módszer” alapján.
Információ:
Timár Böske 06-30-950-9137
MOM Kulturális Központ
Budapest XII., Csörsz u. 18
www.momkult.hu

SZERDA

LINEDANCE COUNTRY TÁNC HÁZ
szerdánként 18.00-20.00
Tánc tanítás, gyakorlás, kikapcsolódás.
Információ:
Western Linedance – Seprődi Ildikó
e-mail: westernlinedancers@gmail.com
Tel.: 06-30-9306-921

Helyszín: TEMI Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 06-1-203-3868
fmh@fmhnet.hu; www.fmhnet.hu

FONÓ SZERDA TÁNC HÁZ
minden szerdán 18.30-tól
Táncanyag: kalotaszegi
Tanárok:
haladóknál: Fitos Dezső és Kocsis Enikő
kezdőknél: Hajdú Flórián és Tóth Melánia
Belépő:
18.30-tól: 1000 Ft
20.00-tól: 500 Ft
Fonó Budai Zeneház
1165 Budapest, Sztregova u 3.
Tel.: 06-1-260-5300; www.fono.hu

NÉPTÁNC TANFOLYAM
szerdánként 19.00-21.45 óráig
Buzai (Mezőség) táncok tanítása
Oktató: Bánhegyi Nikoletta és Benedek Attila
A tanfolyam díja:
- napijegy : 1300 Ft
- havi bérlet: 1000 Ft/alkalom
Aranytíz Kultúrház
1051 Budapest, Arany J. u. 10.
Tel.: 06-1-354-3400
otvos.gyorgyi@aranytiz.hu; www.aranytiz.hu

NÉPTÁNCOKTATÁS GYEREKEKNEK
Óvodás csoport: minden hétfőn 16.30-17.15
Általános iskolás csoport: minden hétfőn és szerdán 17.15-18.30
A Bartók Táncgyűttes 1958-ban alakult. Zene- és táncrepertoárja felöleli az egész Kárpát-medence folklórhagyományát. Az együttesben tudatos utánpótlás nevelőmunka folyik: rendszeresen óvodás- és gyermekcsoport valamint ifjúsági csoport dolgozik a felnőtt együttes mellett.
Tanítók: Pataki Brigitta, Aranyos Nándor
Tanfolyami díj: 5000 Ft/hó
Információ: 06-30-820-3487
www.bartoktancegyuttas.hu
Budavári Művelődési Ház
1011 Budapest, Bem rakpart 6.
Tel.: 06-1-201-0324
bem6@bem6.hu; www.bem6.hu

„KOLO” DÉLSZLÁV TÁNC HÁZ
minden szerdán 18.30-23.00 óráig
Délszláv (szerb, horvát, macedon, bolgár és görög) népzene és táncok.
Tánc tanítás: 18.30-tól
Tánc ház: 19.45-től
Belépődíj: 700 Ft
Információ: Halász László (06-20-9414-575)
Ferencvárosi Művelődési Központ
1096 Budapest, Haller u. 27.
Tel.: 06-1-216-1300, 06-1-476-3410
info@ferencvarosimuzokp.hu
www.ferencvarosimuzokp.hu

FÉRFITÁNC TANFOLYAM
szerdánként 20.00-tól 21.30-ig
Táncanyag: ördögösfüzési férfitáncok
Vezeti: Horányi Csaba
Jelentkezés előzetesen:
E-mail: horanyi.csaba@freemail.hu
Tel.: +36 30-308-7743
Marczibányi Téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/A
www.marci.hu; www.intenzivneptanc.hu

TÁNCHÁZAK, TANFOLYAMOK, FOLK-KLUBOK

Jegyárak: 500 Ft; 300 Ft (diákjegy)
MOM Kulturális Központ
Budapest XII., Csörsz u. 18
www.momkult.hu; www.zurgo.hu

TÁZLÓ KLUB

minden páratlan héten pénteken 19.00-tól
Az új évadban a Tázló klub programja 19.00 órától kezdődő tánctanítással bővül.
A Tázló együttes vendégei a házigazdával felváltva összesen egy szünettel húzzák a talpalávalót egész este.
A szünetben Enyedi Ágnes tanít éneket.
A Tázló klub házigazdája: Németh László
Jegyár: 800 Ft;
diák, nyugdíjas és terézvárosi: 400 Ft
Eötvös10 - Közösségi és Kulturális Szintér
1067 Budapest, Eötvös utca 10.
www.eotvos10.hu, www.tazlo.hu

APRÓK TÁNCA

minden pénteken 17.00-18.30 óráig
Szeretettel várjuk azokat a játszáni, táncolni, énekelni, kézműveskedni vágyó gyerekeket és szüleiket, akik szeretnék megismerkedni az éokörhöz tartozó ünnepeink és jeles napjaink szokásaival! Minden héten más hangszeren szól a talpalávaló: duda, tekerő, furulya, citera, hegedű, koboz, gardon.
Belépő: 500 Ft/fő (2 éves kor felett)
Információ: Legeza Márta
Tel.: 06-1-225-6086
Hagyományok Háza
Magyar Népi Iparművészeti Múzeum
Apor Péter utcai közösségi terem
1011 Budapest, Apor Péter utca 2-4.
legeza.marta@hagyományokhaza.hu
www.hagyományokhaza.hu

SZOMBAT

MAGYAR TÁNCHÁZ

minden szombaton 17.00-00.00
18.00 – 19.00: Aprók tánca Csatai László, Csidu vezetésével
19.00 – 20.00: Játsszóház Horti Zoltán vezetésével
20.00 – 20.20: Énektanítás Bánhegyi Nikolettával

2018.
ápr. 13–15.

20.30 – 21.30: Szucsági (Kalotaszeg) táncok tanítása – Bánhegyi Nikolettával és Bohus György
21.40 – 00.00: Táncrendek (változó zenekarokkal)
Gyermek táncház: a belépés a gyermekek számára ingyenes, a kísérőknek 500 Ft/fő
Felnőtt táncház: 700 Ft/fő
Aranytíz Kultúrház
1051 Budapest, Arany J. u. 10.
Tel.: 06-1-354-3400
otvos.gyorgyi@aranytiz.hu; www.aranytiz.hu

NÉPTÁNCANFOLYAM

szombatonként 17.15-18.45 óráig
Tánctanítás: kalotaszegi legényes
Oktató: Bohus György
A tanfolyam díja:
- napijegy: 600 Ft
- bérlet: 500 Ft / alkalom / hó
Aranytíz Kultúrház
1051 Budapest, Arany J. u. 10.
Tel.: 06-1-354-3400
otvos.gyorgyi@aranytiz.hu; www.aranytiz.hu

CSALÁDI TÁNC HÁZ A TÉKA EGYÜTTESSEL

havonta egy szombaton 10.30-12.00-ig
2017. szeptember 16., október 14., november 11., december 9., 2018. január 20., február 17., március 10., március 17., április 14.
Csili Művelődési Központ
1201 Budapest, Nagy György I. u. 4-6.
www.csili.hu

MOLDVAI CSÁNGÓ ÉS GYIMESI TÁNC HÁZ

kéthetente szombaton 19.00-24.00
A táncházban a Sültti zenekar, valamint a gyimesi népzenei táncos Pesti Csángók Baráti Társaság zenekar zenél. Az eredeti népzene mellett lesz tánctanítás kezdőknek és haladóknak, valamint közös éneklés és anekdotázás a csángó énekesekkel, Szilágyi Angelikával.
Belépő: 700 Ft
TEMI Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 06-1-203-3868
fmh@fmhnet.hu; www.fmhnet.hu

APRÓK TÁNCA

kéthetente szombaton 16.00-17.30-ig
Kézművesség, népi mondókák, népi énekes játékok tanulása
Belépődíj: 450 Ft/fő 1 éves kortól
Szorakatenusz Játékmúzeum és Műhely
Kecskemét, Gáspár A. u. 11.
Tel.: 06-76-481-469
muzeumsmuhely@szorakatenusz.hu
www.facebook.com/szorakatenuz
www.szorakatenusz.hu

VASÁRNAP

NÉPTÁNCANFOLYAMOK FELNŐTTEKNEK

vasárnapi tanfolyamok:
„A” tanfolyam: vajdaszentiványi páros táncok 16.45-18.45-ig
„B” tanfolyam: kalotaszegi magyar csárdások 19.00-21.00-ig
Fiatalos lendülettel olyan magyar néptáncokat oktatók, melyeket a mai táncházakban a leginkább kedvelnek, zenéjüket mindig húzzák. Bármely korosztály érdeklődését szívesen várjuk akár teljesen kezdők, akár olyanok, akik a néptánccal már korábban kapcsolatba kerültek, alapszintű tudással rendelkeznek.

Oktatók: Horányi Csaba és Horányi-Pirók Panka
Jelentkezés előzetesen:
Horányi Csaba: 06-30-308-7743, horanyi.csaba@freemail.hu
Horányi-Pirók Panka: 06-20-615-0404, pankapirok@gmail.com
Marczibányi Téti Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/A
www.marczi.hu; www.intenzioneptanc.hu

NÉPZENAI KURZUS – HANGSZER- ÉS ÉNEKOKTATÁS

szeptember 17., október 15., vasárnap 13.00-19.00
Bolya Dániel – furulya, kaval, tilinkó
Konkoly Csenge – ének
A kurzus egyedülálló lehetőség, hogy felnőttek és fiatalok zeneiskolai kereteken kívül foglalkozhassanak a népzenevel. Laikusokat és szakembereket, kezdőket és haladókat egyaránt várunk.
13.00-15.00 és 17.00-19.00 egyéni oktatás:
- furulya (moldvai, gyimesi, felcsiki, székelyföldi, alföldi, dél-dunántúli)
- ének (zoborvidéki, nyíradonyi, palóc, szlavóniai, mezőszegi, moldvai, gyimesi, felcsiki, udvarhelyi, küküllőmenti)
15.00-16.30 csoportos furulya oktatás (moldvai guzsalyos dallamok énektanulással kezdők és haladók részére egyaránt)
Részvételi díjak:
Egyéni oktatás: 3200 Ft
Csoportos oktatás: 2500 Ft
Az egyéni és csoportos oktatáson egyaránt részt vevők kedvezményes díja: 4500 Ft
A részvétel feltétele az előzetes jelentkezés és időpont egyeztetés.
Vörös Judit: 06 20 390-5775, voros.judit@marczi.hu
Marczibányi Téti Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.
www.marczi.hu

MAGYAR TÁNC HÁZ GYEREKEKNEK

vasárnaponként 11.00-12.00 óráig
Közreműködik a Mező Együttes és Kovács Zsuzsanna
A táncházat minden alkalommal 10.00-11.00 óráig kézműves foglalkozás előzi meg
Vezeti: Kiss Erzsébet kézműves
Belépő: 500 Ft/fő
Cserepes ház – Zuglói Művelődési Ház
1144 Budapest, Vezér u. 28/b
Tel.: 06-1-363-2656, 06-1-383-1341
info@cserepes haz.hu; www.cserepes haz.hu

KÖKÉTÁNC GYERMEKTÁNC HÁZ

minden vasárnap 10.00-12.00 óráig
Moldvai és gyimesi népzenevel, sok-sok játékkal, mondókával, kézműves foglalkozással, régi és új ünnepekkal várjuk a nagyérdemű aprónépet 1-7 éves korig.
Tánc és játék:
Sándor Ildikó, Prekler Kata, Gundyné Szerényi Andrea, Mályi Bori
Muzsika:
Kerényi Róbert (furulya), Horváth Gyula (koboz), Nyíri László (hegedű), Vellner Balázs (dob)
Kézművesség:
Csiki Virág, Makrai Krisztina, Kiss Blanka
Belépő: 600 Ft/fő;
Marczibányi Téti Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.
www.marczi.hu

BENEDEK ELEK APÓ SZENT LÁSZLÓJA

Szent László király csudálatos dolgairól regélek most, olvassátok, hallgassátok kegyeletes szívvel!

Sem azelőtt, sem azóta nem volt a magyaroknak királya, aki véle vetekedhetnék vitézségben. És tündökölt az ő lelkének tisztasága, nem volt azon mákszemnyi folt. Szent életéért szerette az Isten, s valahányszor nagy veszedelem fenyegette a kegyes szívu királyt és népeit, segedelmére küldé Isten az ő angyalait, s népeivel együtt csudálatos módon megmenekedék.

Egyetlenegyszer kényszerült megfutamodni a világhíres vitéz – László király – az elenség elől, mert egymagára maradt, a fűszál is feltámadt ellene, s amint körülnézett, látta, hogy szüksége van rá még a magyaroknak. Megsarkantyúzta hát kedves Szög paripáját, s nekivágatott a tordai hegyeknek.

– Utána! Utána! – ordították a kunok, hogy ég-föld zúgott az ordításuktól.

Ha Lászlót kézre keríthetik, övök lesz a magyar föld! Mind László után vetették hát magukat. Véres hab vert ki a paripáján, már-már utolérték a kunok. Még egy pillanat, s a magyarok aztán sirathatják Szent László királyt!

– Ó, Uram, segélj! – fohászzkodott föl László, szemét az égre emelvén.

S ím, abban a pillanatban kettéhasadt a tordai hegy, László háta mögött rettentő nagy hasadék tátongott. A kunok döbbenve állottak meg a hasadék partján. Tehetetlenül néztek erre, arra, hol kerülhetnének ismét László nyomába, de amerre néztek, nagy hosszúságban húzódott a hasadék. László meg csöndes, lassú léptekben mendegélt tovább, vissza az ő népéhez.

Többet aztán nem is történt, hogy László a kunok elől fusson. Mindig a kunok futottak előtte. Egyszer azonban a nagy diadalnak szinte szörnyű kudarc lett a vége. Eszük nélkül szaladtak a kunok hegyen-völgyön át, s talán kiszaladnak a világból, ha a kunok vezérének ördögös gondolata nem támad. Egyszerre csak – mit gondolt, mit nem – szörni kezdte tarsolyából a csengő aranyat, ezüstöt, s intett a vitézeinek is, hogy csak hányják el azok is, ami pénzük van, majd meglátják, mi nagy haszna lesz ennek. Na, az ármányos vezér jól számított, mert a magyarok egyszeriben félbehagyták az üldözést, s mohón szedték föl a pénzt.

– Hagyjátok! Hagyjátok! – csendült végig a magyarok sorain László hangja. – Ráértetek erre később is. Utánam! Hajtsuk a kunt, hajtsuk!

De hiába, a magyarok nem hallották László szavait. A pénzre gondoltak most mind. Hát nem is csoda, hogy eltántorította, különösen a szegényebb rendű vitézeket, hiszen csak úgy ragyogott, fénylett a föld a tenger aranytól, ezüsttől.

Hiszen csak ez kellett a kunoknak. Amint a magyarok a pénznek estek, megállapodtak a futásban, s visszafordultak, hogy rácsapjanak a pénzszedő magyarokra.

László szomorúan tekintett föl az égre: onnan várt segedelmet. Isten meghallgatta a szent életű király imádságát, s ím, halljatok csudát, azok a ragyogó sárga aranyok, azok a tejfehér ezüstök egytől egyig kővé változtak. Ez volt a magyarok szerencséje. Megértették Istennek csudás intését, lóra kaptak mind, s „haj, kun, haj!” kiáltással újra űzőbe fogták a kunokat, s meg sem is pihenhettek, míg az országból ki nem kergették őket.

Abauj vármegyében, Jászó-Döbröd határán van egy kút, Szent László kútja. A szent király életében fakadt ennek a kútnak forrása.

Napok óta bolyongott László az ő seregével a végtelen pusztaságon, sehol nem találtak forrást, seregéstől dőltek el a rettentő szomjúságtól eltikkadt vitézek. Sem eleség, sem ital... Éhínség, szomjúság gyötörte,

Szent László és a kun
(Forrás: Thuróczi-krónika)

pusztította a magyarok seregét. Mindnyájan elcsüggedtek, csak László nem. Ő bízott Istennek megmérhetetlen jóságában. Imára kulcsolta a kezét:

– Ó, égnek-földnek atyja, teremtője, ne hagyj el népemet nagy nyomorúságában, tekints le rá!

S ím, egyszerre mindenféle vadállatok húzódtak keresztül a pusztán nagy seregben. Az éhínségtől elgyötört vitézek lelkébe visszazállt a bizalom. Zúgott a levegő a vitézek nyilaitól, s rakásra hullottak a vadak. Nem kellett meghalniaok éhhalállal. Erőre kaptak, s továbbmentek. László pedig imádkozott újra:

– Ó, Uram, fakassz forrást is az én népemnek!

És fakadt forrás, tiszta, üdítő. S eloltoán szomjúságukat, lelkesülten követték Lászlót tűzbe-vízbe, mindenüvé.

Hanem Isten újabb csapást küldött a magyar seregére. Akkor küldötte rájuk, mikor szeretlen nagy volt az örömük, győzelmeskedvén az ellenségen. Halomban heverték a holttestek a csatamezőn, folyók, tavak piroslottak a vértől. Napokig, hetekig vigadoztak a magyarok,

de egyszerre csak vége szakadt a vigadozásnak: a holttestek rettentő szaga megrontotta a levegőt, s mindenféle förtelmes, ragadós betegségek támadtak, és pusztították a magyart. Siralom földje lett a magyarok földje. És zúgni-búgni kezdett a nép:

– Lássátok, büntet a magyarok Istene, mert elhagytuk igazi hitünket! Nem használ a szent király imádkozása.

És összeverődtek minden rendű és rangú emberek, mentek a király sátorába. A szent király imádkozott.

Mondta a szószóló:

– Hiába imádkozol, felséges király, úgysem hallgatja meg a magyarok Istene. Térjünk vissza mind a pogány hitre, meglásd, megszűnik a pestis!

A szent király megbotránkozással nézett a hitetlenekre, arca elborult, szeméből megeredt a könny, s mondá nekik:

– Eredjetez haza békességgel, megtévelyedettek! Ne zavarjatok imádkozásomban! Én hiszek az egy Istenben, mindenható Atyjamban. Meg-meglátogat, próbára tesz, de nem hagy el, s letörli könnyeinket.

A hitetlenek megzavarodva indultak kifelé, de e pillanatban, mintha földbe gyökerezett volna a lábuk, állottak, mint megannyi szobor. Hirtelen vakító világosság támadt a sátorban, és hallották a mennyei szót:

– Ne csüggedj, Szent László! Isten meghallgatta sűrű imádságaidat, s lekiüldött hozzád engem az angyalok seregéből, hogy megmondjam néked, mit tégy. Öltsd fel ruhádat, tedd fejedre koronádat, s kimenvén a sátorból, lödd el nyiladat a virágos réten! És menj a nyíl után! Ahol leesik, találsz egy füvet, amely meggyógyítja a te népedet.

Ezt mondván az angyal felszállott az égbe.

Akkor fölkel László, magára öltötte királyi ruháját, fejére tette a koronát, kezébe vette nyilát, s kilépett a sátorból, utána a hitetlenek csöndesen, levet kalappal. A szent király még egyszer fölnezzet az égre, aztán ellötte a nyilát. És ment abban az irányban, a nép meg a nyomában.

– Ihol a nyilvessző – kiáltott fel László. – Nézzetek ide!

Fölvette a nyilvesszőt, mely egy széles levelű növényben akadt meg, keresztülhasítván azt.

– Olyan, mint egy kereszt – mondták a népek, s térdre borultak.

És találtak ehhez a fűhöz hasonlatost még sokat a népek, s ennek csodaereje meggyógyítja őket.

Kóka Rozália összeállítása

Szent László Gyimesben

Kóka Rozália új könyve – Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2017

Az éppen kilencszáz esztendeje megkoronázott és nyolcszázhuszonöt esztendeje szentté avatott I. László király ugyancsak otthonos Gyimesben, ismeri őt szinte minden itt élő csángómagyar. „Szög” nevű lova – talán *szögsárga* lehetett a színe? – patkójának kőbe meredett nyoma, s az általa elnevezett folyók – *Szépvíz, Szeret* – neve emlékeztet a szent király itteni harcaira. Ismert kővé vált pénzeinek, minden betegséget gyógyító fűvének, a nevét hordozó virágoskertnek is az emléke, s hol máshol találkozhattak volna a Moldvából a somlyói búsúba igyekvő csángók a csíkiakkal, mint a pogányhavasi Szent László-kápolnánál? Amit – ezt minden gyermek tudja Gyimesben – maga Szent László király alapított, amikor a történelem előtti időkben, a mondák világában erre járva, lova lába és az ő szentséges feneke nyomot hagyott az akkor még lágy kőben. Bár az is igaz – miként Magyar Zoltán barátomnak 1997 nyarán a Ciherek patakában megsúgta egy idős csángó asszony –, hogy „*mostanában nem járt erre*”.

Vagy talán mégis...? Hiszen ez év májusában Kóka Rozália mesemondó és a Dani Gergely Általános Iskola igazgatója és tanárai által már sokadszorra megszervezett gyimesi mesemondó vetélkedőnek Szent László volt a fő témája. A több mint másfélszáz mesélő és éneklő gyermek egy része Szent László királyról szóló gyimesi mesével vett részt a vetélkedőn, de az ennél is számosabb hallgatóság „naprakészen” felújíthatta a szent királyra vonatkozó ismereteit. Különösen, mert kézhez kapták Kóka Rozália új, Szent Lászlóról szóló Gyimes-völgyi meséket, mondákat tartalmazó könyvét.

Meg is érdemlik a gyimesiek, és megérdemli a nagy király emléke is. Hiszen – bár Szent István vétette fel a magyarsággal a kereszténységet – Szent László volt az, aki a hitet megerősítette bennünk, aki a pogány kunok, besenyők – vagy miként a nép emlékezetében él: a tatárok – támadásaitól megvédte országunkat. Emlékét az egész Kárpát-medencében őrzik a korában épült templomok, bennük a falon freskóképek, amelyek azt ábrázolják, amint a kun vitéz elrabolja a magyar lányt, de László utána vágat, megküzd vele és legyőzi. Ezek a falképeken a jó és a rossz küzdelmét láthatjuk, ahol természetesen László képviseli a jót, a fényt, a világosságot, a kereszténységet. Ezek a templomok az egész Kárpát-me-

dencében megtalálhatók, szám szerint csaknem ötvenet ismerünk, de Erdélyben van a legtöbb, hiszen itt harcolt a keletről fenyegető kunok és besenyők ellen. Gyimesben Szent László idejében még nem telepedtek meg az emberek, hatalmas őserdők zúgtak itt a szélben, a Tatros völgye pedig csak alig háromszáz esztendeje kezdett bujdosó szélekkel benépesülni. Ők hozták magukkal a Szent Lászlóról szóló meséket, legendákat Felcsíkból, meg ahonnan még jöttek. Évszázadokon át őrizték ezeket a mondákat, apáról fiúra, anyáról leányára, nagyanyáról unokákra, dédunokákra adták tovább, míg aztán az utóbbi emberöltőben néprajzkutatók, folkloristák összegyűjtötték, magnezofonra vették, könyvekbe írták a gyimesi szájhagyományban élő történeteket. Ezekből szedte össze, dolgozta fel a legszebbeket Kóka Rozália ebben a könyvben. Nem idegen kézzel nyúlt hozzájuk, hiszen ő maga is székely: édesapja Bukovinából való, ugyanaz a történelmi tragédia lökte őseiket Moldvába, onnan Bukovinába, majd vissza Belső-Magyarországra, ami valamikor a gyimesi csángókat hajtotta ki Csíkból a Gyimesekbe. Példamutató, ahogyan az általuk őrzött és tőlük összegyűjtött folklórkalkitásokat gyermekeiken keresztül igyekszik visszajuttatni műveltségük gazdagítására, identitásuk erősítésére, amire olyan nagy szükségük van, mint egy falat kenyérre.

De nemcsak Szent Lászlóról szóló mondák vannak ebben a könyvben, hanem más

természetiek is. Olyanokat is találunk köztük, amelyek még Szent Lászlónál is régebbi időkről szólnak, s ha megtörténtek, annak már bizony, csaknem kétezer esztendeje. Akkorról valók, amikor Krisztus urunk ezen a földön járt, mégpedig Szent Péter társaságában, aki, ha utóbb szent is lett, azért a nép képzeletében Jézus Krisztushoz képest gyakran tökéletlenkedett. Mindig a saját feje után ment volna, s nem hallgatott Krisztusra, amíg egyszer-egyszer pörül nem járt.

Sokszor elgondolkoztam azon, hogy vajon igazak-e ezek a történetek? Hiszen olyan régen történtek, s annyi ember adta azóta szájról-szájra őket, ki tudja mennyit vettek el belőlük, toldottak hozzájuk... Bizony, lehet, hogy nem is úgy történtek, ahogy elmesélik, ahogy leírták. De mindegyik igazságot hordoz, igazságot mond. És ez az igazság mindig győzedelmeskedik a hamisság és a hazugság fölött.

Kedvencem az, amikor Jézus Krisztus és Szent Péter találtak egy lópatkót. „Vedd föl, Péter” – mondta az Úr –, „még jó lesz valamire!” De Péter bizony lusta volt lehajolni érte. Jézus azonban fölvette. Egy kovácsnál eladta, az árából cseresznyét vett, s mentében potyogtatta az útra. Péter pedig szedegette szorgalmasan. Végül megkérdezte Krisztus urunk: „Péter fiam, hányszor hajoltál le a cseresznyéért?” – „Nem tudom uram, de sokszor.” – „Látod-e? Én csak egyszer hajoltam le a patkóért, s az áráért vettem a cseresznyét.” Azóta mondják, hogy a rest többet fírad, a fősvény többet költ!

Lelki szemeimmel látom, amint a gyimesi csángó nagyanyók ebből az emlékezetüket frissítő könyvből olvasgatnak unokáiknak, vagy az unokák olvasnak föl – lehet, írástudatlan – nagyanyójuknak, a nagyobb testvér a kisebbeknek.

A könyvet Főcze Alpár szép illusztrációi díszítik. A képek azt a célt szolgálják, hogy a gyimesiek már gyermekkorukban megszeressék, s ne feledjék népük hagyományos kultúráját. Ezekről a meséktől ugyanis jobban nemesedik a lelkük, mintha a televízió előtt ülnek. Krisztus urunk, Szent László történetei, s a többi monda és legenda gyermekeink és a magunk javára szolgál. Erre pedig igen nagy szükségünk van, nemcsak Gyimesben, de az egész Kárpát-medencében, s szerzte a nagyvilágban is.

Halász Péter
Grafika: Főcze Alpár

KÖNTÖS-SZABÓ ZOLTÁN

CSÓRÓ STATISZTA A KALOTASZEGI MADONNÁBAN

Ott állt a placcon a majom piros mentében, fehér bagariacsizmában, fején sárga csákó volt, és a mentéje fölött ezüst csatos kacagányt viselt. Nem volt mindennapi látvány, kivált nekünk, zenesori purdéknak, kiknek elnyútt rongyra meg agyonstrapált bakancsra is alig futotta.

Pelikán Rémusz, a legöregebb cigányprímás szóhoz sem jutott a csudálkozástól. Nem a majom gúnyája bűvölte el, hanem az, hogy a majom – muzsikált.

Ez a számomra sorsdöntő találkozás a századfordulón zajlott le a Nagyküküllő partján, Erzsébetváros piacán. Ilyen mutatványt nem látott még az örmény főtemplom sem, pedig akkoriban érte meg fennállásának századik évfordulóját. Ötéves voltam, még hosszabb mondatokkal sem tudtam megbirkózni normálisan, a szívem szava ellenben megszólalt folyékonyan, s csattogott bennem a bizonyosság öröme, pont mint a csalogány, amikor pirulni kezd a hegyek taréja. Vigyen el a tükröskocsi, ha félrebeszélék. Látom, műkritikus kollégája nem hisz nekem, a pakompartos költő viszont ad némi hitelt a mesémnek, a szőjke kollégájuk viszont inkább a nőket dikheli. Ki ad nekem egy szivarat, mert anélkül maradtam? Ki a devlának van kidobó grandja BT trabukra? A vonaton viszont csak azt árultak. Jól van, műkritikus úr, ha akad egy hangolnivaló zongorája, csak szóljon tátának.

Mondom, nagy érzelmek kavalkádja volt, amely a muzsikáló majom láttán a szívembe férközött. Ehhez fogha-

tó, elszabadult, repeső madár-öröm csak akkor fészkelődött még a szívembe, amikor elváltam első feleségemtől. Pedig úgy startolt az életünk, hogy gerlepár leszünk, s véges-végig egymás mellett repülünk. De nem értette meg, hogy egy zenészlélek abban az időben nem lécelt le egy nyaralóhelyen vagy vendéglőben. Közénk repült egy bakgalamb meg egy tojó, s tudják, hogy van. A mostani feleségem is féltett éngem, aggódott értem, ezt teszi ezekben a percekben is, de mit tehetek arról, hogy itt rekedtem a segesvári állomáson, pusztán azért, mert az udvarhelyi döcögő nem várta be a szatmári rapidot. Várunk hat óráig, s akkor elkapjuk a távolsági buszjáratot.

Egy vállató-képű ember dirigálta a majmot, de erőszakot nem alkalmazott. Nem is volt miért, mert a majom kedvvel adta elő a produkciót. Vigyen el a tükröskocsi, ha bár egy falsot is fogott. Olyan volt a majmuca világra, mint egy kicsi muzsikus. Még a tartása is előírásos volt: bal váll és álla közé szorította a hangszert, bal kezét fel-alá mozgatta a hegedű nyakán, elmélyülten pislogott, csizmájával verte a taktust, és húzta a Rákóczi-indulót.

Akkor ez a szám nagy divatban volt. Mi is ezt húztuk a harmincas meg a negyvenes években, amikor végeztünk a báli vagy vendéglői szórakoztatással. Azok a régi bálók, azok a suhogó tafoták, azok a kikent-kifent madámok meg madmazolek, azok a decens összenézések, azok a kártyacsaták. Csak gyűttek elő az urak a zsugaszobából szobor-

Köntös-Szabó Zoltán (Tordaszentlászló, 1940) indulása látványos és reményteljes volt: sűrű egymásutánban jelentek meg izgalmas, színvonalas novellái az Utunkban, rövid idő alatt összegyűlt belőlük egy kötetnyi (Napos évszak, 1964). Az ifjúság elbeszélései voltak ezek minden vonatkozásban: a szerző friss tehetsége, lendülete érződött rajtuk, s a megformálás olykori egyenetlensége is Köntös-Szabó Zoltán életkorát jellemezte. Írásaiban kortársai is magukra ismerhettek, az ő leg-sajátosabb kérdéseikre kereste a választ első elbeszéléseiben. Fiu és leány hősei, ifjú házasai gyűlölnék minden képmutatást, alapérzésük a bizalom – egymás és a környező világ iránt –, s ha bizalmatlansággal találkoznak, megbántottságukat nem titkolják. Ennek a nyíltságnak, világra tárulkozásnak felel meg elbeszéléseinek legfontosabb formai jegye, a nyitottság, a befejezetlenség (Bodor Ádámnál találkozunk még e jelenséggel), amely írásait bizonyos fokig az amerikai Salinger prózájával rokonítja. (Forrás: A magyar irodalom története 1945–1975, IV. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982)

nyugalommal, s odamondták a kíváncsiskodóknak: elvesztettem az egész vagyonomat, kérlek alázattal. A zenekar meg húzta együttérzéssel a hallgatót. Magamban azt gondoltam: falvakat, birtokokat veszítenek el, s nem vonja senki felelősségre őket. De azért nem akarok háládatlan lenni... Egy-egy százast a mi homlokunkra is felcsappantottak. Nagy lóvé volt akkor egy százas, de amikor rászózt a homlokomra, mindig úgy éreztem, hogy egyúttal egy pofont is kaptam. Hát persze hogy elfogadtam, na halljunk oda.

Lenézett népség voltunk mi akkoriban, ma is rosszállóan sandítanak ránk egyesek meg kettősek. De nem állhatunk, s nem állhatunk oda eldicsekedni a származásunkkal, az őshazánkkal. Vannak komoly népdalaink, de ezeket csak az utóbbi évtizedekben kezdik előadni. Ha egy népnek van népdalkultúrája, akkor senki sem veheti le róla a keresztvizet. Üsmerik maguk a négysoros, általában hattagú sorokból álló dallamainkat? Na, ugye. Hát a balladás szövegeinket? Na ugye. Melyikük tudja, hogy mi a *flamenco*? Ezeket nem hegedű által, hanem lanttal pengettük, mint hajdanában Lantos Sebestyén. Na és a verbunkos? Azt a fajtam dobta be a köztudatba Bihari János cigányprímás által. A hallgatónak meg a csárdás? Az is roma találmány. Mégis ki akartak irtani bennünket, pedig az egész világon tudták, miként viszonyulunk a hegedű, bőgő, cimbalom és klarinét nevezetű műszereinkhez. Tudják aztat, hogy Haydn, Beethoven, Schubert vitt be minket a komoly műzenébe, később Liszt meg Brahms. A szabadságharc híres zenészei mind cigányok voltak: Borzó, Bunkó, Patikárius, Boka, Polturás és Fátyol. Viktória angol királynő jubilaris díszbédjén Berkes Béla húzta, Rudolf trónörökös döglött meg a zenénkért, Rác Pali Erzsébet királyné kedvenc prímása volt. Dankó Pistát nem is hozom szóba. A négereken és rajtunk kívül senki náció nem képes nívós rögtönzésekre. Kotta nélkül vitézkedni, hallás után, emlékezetből. Az az igazi zsuga, hiába bólogat olyan unottan a szőjke barátjuk...

Az elébb jól lekormoltam a kártyázó urakat. Nem szeretem az elfogult hapsikat. Imádom az önbírálati szelle-

met, mert az gyantázza a jellemet. Magamról is elmondhatom: elvesztettem minden vagyonomat, még akkor is, ha nem együttömben vertem a fenekére a lényegnek. Feléltem flottul, könnyedén. Második feleségem megértette a természetemet. A hazai együttesek között Halász Lajcsinál kerestem legtöbbet. Egyetlen esti básálásból kifutotta egy öltöny, originál milpoen szövevből. Úgy feszítetem örökké, mint akit most húztak ki a katulyából. Most meg hogy nézek ki? Rongyos nem vagyok, ami van, az a jó. Látják azt a villaféleséget ott fenn a dombon, vizavi a segesvári állomással? Na, egy olyan villám lehetne. De jó, hogy nincsen. Nekem ne tagadja senki, hogy nem az a miénk, amit megeszünk-megiszunk. Kire hagynám, ha vagyonom lenne? Gyermekeim nincsen. Egyetlen fájó pont az életemben. Dicsérem, magasztalom a régi életvitelemet, de azért élhettem volna okosabban is.

Visszatájélotódva a majomra, ahogy elmélyülten pislogott, és húzta a marsot. Meg kell mondjam: nem a gúnyját bámultam, hanem a játékát. Attól szólalt meg a szívem szava. Nem kellett megküzdenem a szüleim „előítéletével”. Apám városi alkalmazott volt, félholdakat separt a poros utcákra, vagy kutyákat hajkurászott hálóval meg hurokkal. Öten voltunk testvérek, úgy nőttünk fel, ahogy lehetett, iskolát csak a legnagyobbik bátyónk meg én látogattunk. És milyen az élet? Legkisebb öcsénk, aki még három osztályt sem végzett, zongorista lett Great-Fallsban Montana államban. Eisenhower hadseregével szállt partra Algírban negyvenkettő őszén, s elesett Oran ostrománál. Nem volt egészen negyvenéves, amikor búcsút mondott a zenész-életnek. Korán meghalt, de legalább látott egy kis világot. Én sem panaszkodhatom. Muzsikáltam Bécsben, Grácban, Triesztben, Pesten és Belgrádban. Akármilyen jól ment is a sorom ezekben a helységeken, mindegyre hazavágytam. A harmincas évek vége felé Bukarestben nyűttem a vonót egy hírhedt lokálban, ahol még veszélyességi pótlék is járt. Abban a mulatóban gyüledeztek Kelet-Európa és Balkán leghíresebb és leghírhedtebb kurucai és lókötoi, csempészei, de képviseltette magát a művészvilág, a finánc-arisztokrácia meg a politikai élet

egyik-másik főmuftija. Nekünk, zenészeknek egy jelszavunk volt ottan: hallgatni arany, beszélni halef. A göré öt darab tahonya gorillát tartott. Ha észrevette, hogy valami nem stimmel, csak odaszólt egyiküknek: azt a kunkori bajszost... Három perc múlva repült a bajszos, mint a rongy. Ott senki sem kért magyarázatot, senki sem magyarázkodott.

A pályámat Erzsébetvárosban kezdtem, Pelikán Rámusz keze alatt. Nem olyan volt a kezdet, ahogy elképzeltem. Se piros mente, se sárga csákó, se bagariacsizma. A nagybögőt hordoztam, legalább másfél évig szóhoz sem jutottam. Nem úgy volt a zsuga, mint ma, hogy eljátszol egy számot, máris ki vagy próbálva, s ha jól vetted az első kanyart, alkalmazva vagy.

Ezerkilencszázhuszonháromban behívtak katonának. Akkor már nős fiú voltam, zenesori leány volt a választottam. Leszerelés után Váradra szerződtem. Akkor még élt Vak Gyula, Ady Endre kedvenc primása. A költő nótaszöveget is írt Vak Gyula számára, s mindig elhúzatta, ha Váradra vetette sorsa. „Ha az utcán végigmegegyek, kacagnak az emberek. Kacagják a rongyos ruhám, meg a vézna kezemet. Van-e ember a világon, akit a sors így vert meg, hogy a híres nótás cigány, kiért bomlott asszony s leány, utcaszéli koldus lett...”

Én is húztam híres íróknak, hogy csak néhányat említek: Hunyady Sándor, Markovits Rodion, Kováts József, és Nyíró Józsefnek is húztam, amikor Kolozsvárra kerültem. Volt egy kocsmá a mai Cipariu téren. Járt oda egy kántor. Az volt a mániája, hogy csakis férjes asszony kellett neki. Bőkezű ember volt, akadt is minden alkalomra egy-egy kurucka. Behúzódtak egy szeparéba, ültek egymással szemközt. A kántor becézgette a kuruckát: édes kincsem, duplaszegfűm, majorannám, bimbós rózsaszálam... Addig hajtogatta a szép szavakat, mígnem sírva fakadt. A nagy rendhagyás nem ez volt az egészben, hanem az, amikor az egyik híres bárcás zokogva gyött ki a szeparéból, s éjszaka végzett magával veronállal...

A mesém alapján szinte úgy tűnik: csupa vigasságos évek voltak azok. Hát nem éppen. A kismember beérte a kevéssel és a folytonos reménykedéssel: eljön majd a Kánaán, amelyről akkoriban oly sokat beszéltek. Adjanak még egy szivarat, hadd füstöljem magam... Mit ér az egész, hogy hajdanában oly flottul éltem, ha most nem futja egy pakk BT-re. Kevés a nyugdíjam, mert csak jóval ötven után működtem állami kötelékben. Azt mondtam örökke: az a miénk, amit megburkolunk és megiszunk. Ötven százalékban igazam volt, ötvenben tévedtem.

Fiatal koromban csak akkor kezdtem félni az életet, amikor nem volt keletje a zenesónak. Sokszor volt úgy, sokszor lére mentünk. Egyszer megfogadtak bennünket egy falusi lagzira. Szamosújvártól Csomafájáig döcögünk szekéren. Zimankós, hideg idő volt, se cigár, se pia, se kaja. Csomafáján egy szál vénember fogadott. Széttárta

a karjait s azt mondta: sajnos. Későn gyöttünk. Az örömszülők összekaptak, szekerre pakolták a menyasszonyt, a lakodalmas nép eloszlott. Bevitt bennünket a kicifrázott csűrbe. Akkora verekedés volt, hogy porrá tettek mindent. De mi sem voltunk restek. Felszedeggettük a földön hányódó húsokat, az összetört demizsonokból kiszűrtük a bort. Mire jóllaktunk, kiderült: a fuvaros megpuccolt. Vissza Szamosújvárra, tiszta gyalog, bekávézva, szédelegve, mint akinek elcsapta a gyomrát a gálamártás.

Most meg csudálkozom, hogy van egy komoly angiómám (nyirokérdaganatom), angina pektorisszal kombinálva. Az egészségemmel hadilábon álltam régebben is. Először Toplicán vizsgáltattam meg magam egy Fenesán nevű orvos őrnaggyal, még a háború előtt. Reumát állapított meg és nyombélfekélyt. Ez volt a mázlim. Nem hittak be katonai szolgálatra.

Ha az egészségemmel hadilábon is álltam, a tisztességgel nem volt baj. Egy szezomban Toplicán muzsikáltam. Amikor előadás után hazafelé indultam, útközben egy bőrönd pénzt találtam. Egy vén báróné vesztette el, s mint a csendőrörsön kiderült, százharmincezer pénzt tartalmazott a bőrönd. A vénasszony – ird és mondd – tíz pénzzel szúrta ki a szemem, s volt orcája elvárni, hogy meg is háláljam a bőkezűségét. Azt hangoztatta: esz ety natyon kopoly juttalom. Tudják, mit kezdhettem volna azal a halom pénzzel...?

Nem bánok semmit, csak azt az egyet, hogy nincs egy szál gyermekem sem. Mi lesz a feleséggel, ha egyik percről a másikra hanyatt fordulok? Elfarsangoltam az életem, de most mit tegyek? Könnyű volna azt mondani, hogy mindent annak a cifra gúnyás majomnak köszönhetek... De a muzsikáló tehetség mindenképpen kitört volna belőlem... Mit tudok felmutatni, mi maradt meg az életemből maradandó? Akiknek húztam, elismeréssel lennének irányomban. De ők már nincsenek. S ha volnának is. Mulatás közben többnyire mátyó az ember. Majd éppen rám emlékeznének, amikor annyi nagy ember linkelt körülöttem... Elfarsangoltam az életem. Ezen a leutazott vonatjegyen meg egy árva huszonöt lejesen kívül nem tudok felmutatni semmit sem. Valahol egy filmarchívumban a Kalotaszegi Madonna néhány filmkockáján egy csóró, de jóvágású csávó statisztál. Toplicán forgatták a film egyik-másik jelenetét, úgy kerültem fel a maradandóságot jelentő szalagra...

Adjanak még egy szivarat, s adják ide a pénzt, hadd vegyek jegyet kerülőúton. Az asszony tönkremegy, ha estére nem leszek Udvarhelyen, szeretett anyósom betegágya mellett... Maguk író-olvasó találkozóra mennek? Így ápolják a kapcsolatot a tömeggel s az egyszerű emberekkel? És mondják meg tátnak, mert én ehhez nem értek: mekkora sikerrel?

In: Hova tűntek a hűségesek? avagy Száz úton csatangol az ember (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1977.)

BUKOVINA, BUKOVINA

Részletek Kóka Rozália készülő könyvéből - IV. rész

Utam végén visszaneztek

AZ ELSŐ JELMEZBÁL

1957 farsangján – az iskolánkban először – ifjú tanítóink jelmezbált rendeztek. Nagy volt az örömünk, felbolydult az egész iskola. Mindenki titkolózott, nem árultuk el egymásnak, hogy kinek mi lesz a jelmeze. Édesanyám a húgomat és az egyik kis osztálytársát bohócnak öltöztette, engem rokokó babának. Óriási, abruncsos szoknyámat a csipkefüggönyünkből varrta, csigákba bodorított műhajamat festett kenderből készítette. Rózsaszínű taft kalapomra lila bársonyból biggyesztett ibolyacsokrot. Volt selyem retikülöm és napernyőm is. Úgy gondoltuk, hogy biztosan én nyerem meg a jelmezes versenyt, én leszek a legszebb. Ahogy most, a megfakult kis fényképet nézegetem, valóban nagyon szép volt a jelmezem. Egy színházban is megállná a helyét.

A bálban közölték velünk, hogy szavazócédulákat kell vásárolni, és akinek a legtöbbet veszik, az lesz a jelmezes verseny győztese. Édesanyámat nagyon felháborította a nyilvánvaló nyereszkesedési szándék. Amíg öltöztetett, megbeszélte velem, hogy mi nem veszünk egyetlenegy szavazócédulát se. Megértettem és zokszó nélkül beleegyeztem, hogy nem szállunk be a versenybe. Az egyik törtető család pulykatojáskepű leánykája lett a „legszebb”. Nekem viszont három „szerelmes levelecskét” is hozott azon az estén a későbbi sógorom, mint „szívpostás”. Köztük volt a padomon elfenekelt „örök-szerelmem” cédulácskája is, „Imádom Önt!” szöveggel. Jancsi akkor már elvégezte az általános iskolát és a falunk boltjában inaskodott. Most ő is ott ácsorgott a nézők között. Az én fogadalmamról, hogy

*Iskolai néptáncgyűttesünk tagjai sárközi ruhában,
a Keszthelyi Helikon ünnepségen
(Kelemen Olgi, Kóka Rozália, Szállási Györgyi és húga)*

örökké fogom szeretni, természetesen semmit nem tudott, máig se tud, de ettől függetlenül nagyon tetszettünk egymásnak.

Néhány hónap volt már csak hátra az 1956–57-es tanévből, amikor értesítették az iskolát, hogy a következő tanévtől megszűnik a középfokú tanítóképző: attól kezdve előbb gimnáziumot kell végezni, és csak érettségi után lehet a felsőfokú tanítóképzőbe felvételizni. A hír végtelenül lesújtott. Édesanyám sokat betegeskedett. Édesapám valami végzetes tévedésből kiváltotta az iparendeléyt és magánvállalkozóként próbált valahogy eltartani bennünket. Kevés volt a munkája, mint mondta, csupa „csip-csup” dolgokat rendeltek tőle a falubeliek, amiből nem lehetett megélni. Megnyomorították az adóval is, örökösen hátralékban volt.

Egy alkalommal édesanyám éppen kórházban feküdt, apám se volt otthon, amikor megjelentek nálunk a végrehajtók. Amit elől-hátul találtak a házban, lefoglalták. Édesanyám varrógépére is cédulát ragasztottak. Sírva könyörögtem nekik, hogy a varrógépet ne foglalják le. Édesapám végül valahogy megfizette az adóhátralékot, nem vittek el semmit, de kitörölhetetlen, szörnyű emlékem ma is a végrehajtókkal való találkozás.

Amikor a szüleimnek bejelentettem, hogy nincs középfokú tanítóképző, előbb gimnáziumot kell végezni, akkor megszületett a családi döntés, hogy nem tanulhatok tovább. Értsem meg, nem tudnak taníttatni! Rengeteget sírtam, könyörögtem a szüleimnek, a tanítóim is győzködték őket, hogy nagy kár lenne értem, de ők hajthatatlanok voltak.

– Itthon maradsz szépen, én majd megtanítalak varrni – vigasztalt édesanyám.

Kétségbeestem. Sem tehetségem, sem kedvem nem volt a varráshoz, főleg az otthonmaradáshoz. El akartam menni a faluból, tanulni akartam, ki akartam törni a felnevelő közösségemből. Szabadulni akartam a megvetettség megnyomorító állapotából – és ami még kínzóbb volt számomra –, a bűnösség belénk sulykolt érzeté-

*Barátaimmal a felsőnánai halastónál, 1957 nyarán
(Csasznyi Marika, Illés Bernát, Kóka Rozália, Dárdai Jancsi)*

1957. január 14-én, Felsőánán

től. Nem volt elég, hogy mások gyaláztak bennünket, még mi is vádoltuk magunkat. Számtalanszor hallottam nanyótól is, másoktól is, ha valamilyen csapás érte őket: „Átkozottak vagyunk, vétekesek vagyunk, az Isten elhagyott bennünket, mert megszegtek a tizedik parancsolatot, belémentünk a máséba!”

Felsőánáról az idő tájt mindössze két székely fiú tanult gimnáziumban. Az egyik Kóka Albert unokabátyám volt, a másik Fazekas Márton. A falunkból egyetlenegy lány se járt középiskolába. A székelyek nem csak anyagi okok miatt nem adták felsőbb iskolákba a gyerekeiket, hanem azért se, mert a tanulásnak a köreinkben nem volt semmi becsülete. Különösen a lányok továbbtanulását tekintették Isten ellen való véteknek a bukovinai székelyek. A gyerekek, amint betöltötték a tizennegyedik életévüket, kimaradtak az iskolából, „akárhányadikosok” is voltak. A szülők nagy megkönnyebülésére azonnal elmentek egy kis pénzt keresni. Többnyire beszegődtek a Kistormási Állami Gazdaságba. Öt kilométert kellett gyalogniuk reggel és öt kilométert este. Szinte éhbéért dolgoztak, de az a kicsi jövedelem is nagy segítség volt a beszolgáltatásoktól kizsigerelt, a termelőszövetkezetekben tengődő családok számára.

Vészesen közeledett a gimnáziumba való beiratkozás határideje, a családjukban szinte állóharc alakult ki. Beleszóltak a tágabb rokonság tagjai is, a tanárain is. Nem tudom, hogy végül mi volt a döntő érv, de az utolsó pillanatban a szüleim mégis úgy döntöttek, hogy elengednek a szekszárdi gimnáziumba. Természetesen azzal a feltétellel, hogy továbbra is jól tanulok.

*

A KÖZÉPISKOLÁBAN

1957 őszén a szekszárdi Garay János Gimnáziumban kezdtem meg a középiskolai tanulmányaimat. Felvettek a kollégiumba is. Sajnos apám vállalkozása miatt „egyéb” származásúnak számítottam, ezért a kollégiumért rengeteget kellett fizetnünk.

Alighogy elkezdődött a tanév, édesanyám bélcavarodással kórházba került, azonnal meg kellett operálni. Egyik szekszárdi osztálytársam édesapja műtötte meg. Mivel nem volt betegbiztosítás, az orvosi költségeket ki kellett fizetnünk. A professzor úr hozzá-

Tizenhat éves vagyok, Felsőána, 1959.

járult, hogy a szüleim havi részletekben fizessenek. Már érettségire készültem, de mi még mindig azt a műtétet törlesztettük. Hála Istennek, édesanyám felépült!

A falusi általános iskola hiányosságait hamar leküzdöttem, és a matematika kivételével szinte minden tantárggyal jól boldogultam. Szép hangom volt, mindjárt az első énekórák egyikén beavagottam az énekkarba. Először Bartók *Négy szlovák népdal* című kórusművét tanultuk meg, azután a *Bolyongást*. Furcsa, idegen és nehéz volt számomra a mesterkelt, fejhargon való éneklés. Nem ismertem a kottát se. Igaz, a jó hallásom valahogy átsegített a nehézségeken, de soha nem okozott örömet a kórusban való éneklés. Még jónéhány falusi társam küszködött ugyanígy az énekkarban.

Már az első napokban jelentkeztem a gimnázium néptánc csoportjába. Andrásfalvy Bertalan, az ifjú muzeológus vezette. Hamarosan sárközi és rábaközi táncokat kezdtünk tanulni. Egyik próbán – hogy, hogy nem – szóba jöttek a bukovinai székely népdalok is. Andrásfalvy megemlítette, hogy Kodály szerint a bukovinai székely népdaljai a magyar népzene legszebb gyöngyszemei. Néhányat el is énekelt, amelyeket én otthon soha nem hallottam. Leírhatatlan volt az örömöm, életre szóló jelentősége lett számomra a szavaiknak. Szinte értetlenül, megkövülten hallgattam. Hát van valami a világon, ami bukovinai székely, és nem hitvány, nem utálni, lenézni való, hanem a legszebbek közé tartozik? Elmondta, hogy Kodály Zoltán 1914-ben járt Bukovinában és több mint háromszáz népdalt gyűjtött fonográffal. A legszebbeket belekomponálta a *Székely fonó* című daljátékába. Ezeket hallva lélekben kiegyenesedtem. Hát még akkor, amikor megtudtam, hogy egyik közeli rokonunk, a Kétyen élő Bíró Balázné is énekelt Kodálynak! Attól kezdve éberem figyeltem mindenre, ami Kodály Zoltánnal kapcsolatos volt. Későbbi életemben ő lett az egyik példaképem és vezérlő csillagom.

Az első tanév végén, 1958 májusában, táncgyűttesünkkel részt vettem a keszthelyi Helikon Ünnepeken. Az ünnepi megnyitón Kodály Zoltán vezényletével, a dunántúli középiskolák egyesített kórusával elénekeltük a mester Berzsenyi versére szerzett kórusművét, a *Magyarokhoz* címűt. Lehattunk vagy ezren. Kodály a próbán

Osztálytársaimmal Szekszárdon, 1959-ben

Húgommal, 1960-ban

nagyon elégedetlen volt velünk. Úgy emlékszem, hogy elég kemény szavakkal leteremtett bennünket, többször leállította a kórust. Végül összeszedtük magunkat és a szereplés nagyon jól sikerült.

Másodikos koromban az iskolai táncsoporton kívül beléptem a Sárközi Népi Együttesbe is. Heti négy-öt próbánk volt a két együttesben, időnként szereplésekre is sor került. A tánc boldoggá tett, éltetett és megvédett az 1956-ot követő dühödt, demagóg politikai agymosástól, amit nevelés címén, főként a kollégiumban el kellett szenvednünk.

Az iskolánkban megalakult a KISZ-szervezet. A gimnáziumban még sikerült elkerülnöm, hogy beszervezzenek. Csak táncoltam, csak táncoltam! Arra nagyon vigyáztam, hogy tisztességes bizonyítványom legyen, mert, ha rontottam volna és még feljebb emelik a kollégiumi díjamat, akkor a szüleim biztosan nem tudták volna kifizetni.

Beléptem az irodalmi önképző körbe is. Sajnos, nagyon szánalmasan kezdődött a bemutatkozásom. Székely lévén, kiosztották rám Tamási Áron *Szirom és boly* című regényének ismertetését, amelyet a „szövetkezeti élet útjaira lépő bukovinai székelyekről” írt az író. Szegény Tamási Áron! Sejthető, hogy micsoda keservesen szülte meg ezt a hamis, hazug, a szövetkezeti életet dicsőítő könyvét.

Ez éppen akkoriban történt, amikor egyik hétvégén azzal küldték haza a még magángazdálkodást folytató szülők gyerekeit, hogy akinek az apja nem lép be a termelőszövetkezetbe, az nem járhat tovább a gimnáziumba. Édesapám nem volt gazdálkodó, így ez a rendelkezés rám nem vonatkozott.

Édesapám végül egy rövid, sikertelen pécsi erdőgazdasági kitérő után jutott oda, hogy be kellett lépnie a felsőnáni Zöld Mező Termelőszövetkezetbe. A műhelyét kifosztották. Muszáj volt beadnia a maga készítette nagyszerű munkagépeit a közösbé. A szalagfűrész, a gyalugép, a gatter, a kis önjáró gőzgépünk, a tehenünk mind kivándoroltak az udvarunkról és termelőszövetkezeti tulajdonba kerültek. Ami még sokkal fájdalmasabb volt apám számára, a gépeit hamarosan tönkretették a hozzá nem értő, önjelölt „mesterek”. Ő, aki asztalos mesterként gyönyörű bútortudott készíteni, durva bogrnár-munkákra kényszerült. Szakadatlanul hordták hozzá a szövetkezet összetört szekereit, kifordult agyú kocsikerekeit. A kereset? Az első zárszámadáskor az év közben felvett előleget vissza kellett fizetnie, mert a szövetkezet veszteséges lett. Kaptunk egy kataszteri hold háztáji földet, amiben kukoricát termeltünk, ennek megkaplása két nyáron is egyedül az én feladatomból volt.

Az osztályunkban rajtam kívül nem volt több bukovinai székely tanuló. Az a gyermeki hitem, hogy ha Felsőnánról elmegyek, tanulok, és nem beszélek tájszólásban, akkor nem leszek székely, tévesnek bizonyult. Sose aláztak meg nyíltan a szekszárdiak, csak éppen nem fogadtak be, és nem fogadták be a másik, „bűnös” népcso-

port, a felvidékiek gyermekeit se a köreikbe. Négy év alatt mindösszesen egy szekszárdi osztálytársunk hívott meg szüretelni a szőlőjünkbe. Természetesen az osztállyal együtt. Négy esztendő alatt soha, senki küszöbét át nem léptem Szekszárdon. Nemrég, az ötvenedik érettségi találkozónkon vallotta be egyik volt osztálytársam – immár nagy tiszteletben álló nyugalmazott orvos –, hogy mennyire gyűlölt, mert – mint mondta –, a nagyanyja házába is „bukovinai csángókat” telepítettek. Most már tudja, főként nekem köszönhetően, hogy a németeket nem miattunk telepítették ki Németországba.

Nagyon tanulságos lenne egyszer elemezni a középiskolai osztályunk összetételét is. Voltak köztünk deklasszálódott nagypolgári családok ivadékai, szép számmal akadtak orvosok, ügyvédek és tanárok gyerekei, egy – éppen az ötvenhatos szerepvállalása miatt bebörtönzött – „csak kicsit bűnös, megtévedt író elvtárs” gyereke. Legtöbbször munkás és paraszt családokból származtunk. Sok apátlan félárva is volt köztünk. Hogy hová lettek az apák, arról soha nem esett szó.

A gimnáziumban kiváló, nagytudású pedagógusok neveltek és tanítottak bennünket. Antal Ilona osztályfőnökünk latint és irodalmat oktatott. Létay Menyhért fizika tanárunk – a tantárgya mellett – komolyzenei szakkörében az opera világába is bevezetett bennünket. Pataki tanárnő történelem órái feledhetetlenek voltak. Férje, dr. Pataki József minket ugyan nem tanított, de érdekes gyalogos kirándulásokat szervezett nekünk a város környékére, kerékpártúrákat a Mecsek aljára, Óbányára...

Nagyon érdekelt a történelem, szerettem az irodalmat, a latint, és rengeteget olvastam. Tizenhat éves koromig közel száz Jókai művet olvastam el. Azután a kortárs magyar irodalom felé fordultam, nem véletlenül. Négy éven át, minden tavasszal részt vettem a keszthelyi Helikoni Ünnepeken. Ott találkoztunk író-olvasó találkozók keretében Illyés Gyulával, Veres Péterrel, Simon Istvánval, Németh Lászlóval, Takács Gyulával. Akkoriban Veres Péter és Illyés Gyula hatottak rám legjobban. Veres Péterért különösen rajongtam és igyekeztem minden írását elolvasni.

A harmadik tanév végén jó tanulmányi eredményemért és az iskolai táncgyűttesben való „lelkes munkámért” csodálatos jutalmat kaptam. Csiki Antal néptáncos társammal együtt elküldtek a kőszegi Jurisich Miklós Gimnázium Ungaresca Táncgyűttesének táborába, Velembe. Pesovár Ernő néptánckutató, az MTA Zenetudományi Intézetének tudományos munkatársa és testvére, Pesovár Ferenc irányították a szakmai munkát. Rengeteg népdalt tanultunk, táncoltunk, sokat kirándultunk azokban a napokban. Az ott tapasztaltak egy életre meghatározták a világszemléletemet, és megalapozták a későbbi szakmai tevékenységemet is.

(Folytatása következik)

Látogatóban udmurt (votják) rokonainknál

2017 júliusában az Orosz Néprajzosok és Antropológusok XII. Kongresszusán vettem részt az Udmurt Köztársaság fővárosában, Izsevszkben. Bevallom, mindeközéig nem túl sok ismeretem volt az udmurtokról, annak ellenére, hogy az egyetemen tanultunk ró-
luk (akkor még votjákokként emlegettük őket), és munkám során néhány udmurt kollégával is kapcsolatba kerültem. Sőt, a délkeleti szomszéd Baskíriában ugyancsak találkozhattam udmurtokkal. Néhány olvasó talán még emlékszik a finnugor nyelvrokonaink éte-
leiről e lap hasábjain már megjelent összeállításra is, amelyben Kerecsi Ágnes segítségével mutattam be néhány jellegzetes udmurt specialitást. (Ezt most saját élményeim alapján folytatom az „Ételek – hagyományok” rovatban).

UDMURTOK, A „FOGOLYMADÁR” NÉP

Az udmurtok a komikkal együtt a finnugor népek permi csoportjába tartoznak. Az *udmurt* szó (ahogyan ők magukat nevezik) utótagja (*murt*) iráni eredetű. Eredeti jelentése „ember”, előtagjával együtt eredetileg „mezei ember” értelemben használhatták. Az *od* szótövet megtaláljuk az orosz *votják* szó korai alakjaiban is (*oti, otin, otják*). Ez az orosz elnevezés pejoratív értelmű, így hivatalosan ma már oroszul is az udmurt elnevezést használják.

Az alig több mint félmilliónyi udmurt zöme jelenleg is a feltételezett őshaza területén – az Orosz Föderáció európai részén, az Ural hegység lábánál, a Vjatka és a Káma alsó folyása között –, az Udmurt Köztársaságban él. A szomszédos Baskortosztánban (Baskíriában) és Tatársztánban, valamint a Kirovi és a Permi Területeken is vannak udmurt települések.

„Az udmurtok lakóhelyétől délre volt a Magna Hungáriának nevezett magyar őshaza. Nagyon valószínű, hogy a magyarok, miután kiváltak az ugor közösségből, még egyszer kapcsolatba kerültek finnugorokkal, ezek pedig éppen a permiek voltak, a komik és az udmurtok közös elődei. Az is valószínű, hogy maradtak magyar csoportok Magna Hungáriában, akik utóbb beolvadtak a baskír népbe. Az udmurtok mindenesetre számon tartják, hogy a magyarok az ő szomszédságukból indultak hosszú vándorútjukra” – olvasható a Reguly Társaság honlapján.

Az udmurtok történelmük során előbb a volgai bolgárok, majd a tatárok és a mongolok fennhatósága alatt éltek. Az Udmurtiát is magában foglaló Kazanyi Tatár Kánság a XVI. században lett az Orosz Birodalom része. A XII. századtól kezdődött orosz betelepülés és az ezzel járó politikai-kulturális befolyás különösen a XVIII. századi iparosodással erősödött fel, amikor az oroszok által létesített bányákba, gyárakba nagy tömegben érkeztek munkások. Izsevszk 1920-ban

A híres Buranovói Nagymamák

lett a frissen alakult autonóm terület fővárosa. Az 1930-as évektől hadiipari üzemek épültek, ami újabb tömeges orosz betelepülést eredményezett. Az udmurtok így módon, a számukra létrehozott autonóm területen kisebbségbe kerültek, különösen a városokban. Az ipar 1939-ben már a gazdaság 85%-át tette ki. Itt gyártották például a *Kamaz* teherautókat és az *Izs* furgonokat, valamint a világszerte ismert *Kalasznyikov* géppisztolyt. A fegyvergyártás miatt Udmurtia a szovjet időkben zárt terület volt, ahova külföldi nem tehetett be a lábát, még a magyar vagy finn kutatók sem.

A két hivatalos nyelv ugyan az orosz és az udmurt, de ez utóbbit inkább csak a falvakban használják, ahol az udmurt lakosság zöme mind a mai napig lakik. Az erőteljes oroszosítás mellett tatár befolyás is jócskán érvényesült, amit egy szólásmondásuk fejez ki jól: itt együtt él „a tatár farkas, az orosz medve és az udmurt fogolymadár”.

*

Néhány ajánlott forrás:

Kerecsi Ágnes: *Az udmurtok*. (Szombathely, 1999.)

Megvalósult gyermekálmom. Munkácsi Bernát udmurtföldi naplója. (Pozsony, 2008.)

Munkácsi Bernát: *Votják népköltészeti hagyományok*. (Budapest, 1887.)

Vatka meg Kalmez: *Votják mondák és mesék*. (Szerk. Domokos Péter, Budapest, 1974.)

Az interneten:

<http://www.regulytarsasag.hu>; <https://www.nyest.hu/renhirek>; <http://kama-tura.blog.hu/>

UDMURT NEMZETI MOZGALOM

Az udmurt nemzeti kultúra ápolásához a központi hatalom mindig felemásan viszonyult: szavak szintjén támogatta, a való életben azonban inkább visszaszorította.

Az 1930-as évek az erőszakos kollektivizálás és a sztálini terror sötét időszaka volt a szovjet történelemben. Az udmurt nemzeti-
ségű értelmiséget is belső ellenségnek nyilvánították és könyörtelenül megsemmisítették. Tízezreket deportáltak Szibériába és – gyakran koholt vádak alapján – sok udmurt értelmiségit végeztek ki, köztük leghíresebb költőjüket, Gerd Kuzebajt is. A finnugor népek közötti kulturális kapcsolatokat ápoló egyesületeket feloszlatták, a finnugor nyelvrokonság hangoztatását betiltották, az udmurt nemzeti kultúra értékeit őrző könyvtárakat felégették. Az anyanyelvi oktatás még a tisztán udmurt falvak elemi iskoláiban is fokozatosan háttérbe szorult.

A Szovjetunió megszűnése nyomán kialakult új politikai helyzetben, az anyanyelvi oktatás kiterjesztésével lehetővé vált az udmurt nép fennmaradásának biztosítása, és a nemzeti kultúra új reneszánsza kezdődött.

*

A HAGYOMÁNYOK FELTÁMASZTÁSA

Az 1990-es évektől kezdve a nemzeti identitás keresésének egyik formája a keresztény-

ség előtti animista hagyományok felélesztése lett. Rendbe tették a falun kívül, erdőben, dombtetőn, valamely különleges alakú fa közelében található közösségi áldozóhelyeket, amelyek látogatása a szovjet időkben tilos volt. Az idősök emlékei és néprajzi leírások alapján felújították a gazdasági évhez kapcsolódó hagyományos közösségi ünnepeket, például a vetés és az aratás szokásait, amikor kéri az istenek segítségét, vagy hálat adnak a jó termésért. Ilyen a szántás utáni *gerber* nevezetű ünnep is, amelyet a fővárosban is minden évben megtartanak. Ezek az alkalmak ma már inkább fesztivál jellegű rendezvények, amelyeknek elsődleges funkciója az udmurt identitás közös megélése, életben tartása, megújítása. Ezt szolgálják a folklórprogramok, a hagyományos ételek, a népművészeti kirakodóvásár, és az sem véletlen, hogy a résztvevők nagy többsége népviseletben vagy olyan ruhában jelenik meg, amely viselője udmurtságára utal. Civil kezdeményezések és intézmények sora foglalkozik a hagyományok és a kulturális örökség egy-egy szeletével. Ezek közül említék az alábbiakban néhány példát saját emlényeim alapján.

*

AZ UDMURT „HAGYOMÁNYOK HÁZA”

Már a kongresszus megnyitását, az Operaház aulájában feltűnt a színvonalas, népi kézműves alkotók, többségükben esztétikus termékeket bemutató és árusító stand, amelyet – mint később kiderült – a Népi Iparművészet és Mesterségek Nemzeti Központja (*Национальный Центр Декоративно-Прикладного Искусства и Ремесла*) hozott a helyszínre, amely intézménybe később magam is ellátogattam. A központ küldetése, hogy a céltudatos tárgygyűjtő, dokumentáló, rendszerező, feldolgozó tudományos kutatómunka, valamint a mesterségekhez kapcsolódó, termékeket, hagyományos technológiákat és kreatív újításokat is magában foglaló információs adatbázis bővítése alapján a nagyközönség felé közvetítse az újjászülető népi iparművészetet és a hagyományos mindennapi kultúrát.

Az izsevszki intézmény országos módszertani központként működik – hasonlóan a magyarországi Hagyományok Házához. Rendszeresen szerveznek gyakorlati és elméleti képzéseket, konferenciákat, kiállításokat, versenyeket, segítséget nyújtva ezzel nem csak az alkotóknak, hanem a járásokban működő, hasonló profilú más intézményeknek is. A központot 1991-ben, állami intézményként alapították, fennállása óta többször átszervezték, átnevezték. Jelenleg állami támogatással, de független kulturális intézményként működik, amely gyü-

Táncház a Bobrovaja Dolinában

mölcsözően alkalmazza a mindennapi gyakorlatban az akadémiai és egyetemi kutatógárda tudományos eredményeit.

Jó példa erre, hogy 2001-ben az akadémiai intézet két néprajzosa – Kulikov és Ivanova – dolgozták ki a népművészet fejlesztését célzó tudományos koncepciót. (Az utóbbi években már a népdalgyűjtéseket is hangzó anyaggal együtt jelentetik meg!)

A népművészet fejlesztésére kidolgozott udmurt modell egyedülálló az Orosz Föderáció kulturális életében, és a magyar táncház módszerhez hasonlóan más népeknél is eredményesen alkalmazzák. A központ a módszertani és a dokumentációs főosztályok mellett négy osztályon összesen huszonnégy kézműves szakágat fog össze. A hatodik munkacsoport kifejezetten a mindennapi kultúra körébe tartozó szellemi és tárgyi örökséggel foglalkozik. Ennek keretében például főzőtanfolyamokat, a hagyományos paraszti életmódot, a háztartással, mezőgazdasággal kapcsolatos tevékenységeket megismertető programokat, táborokat szerveznek. Valamennyi szakágban folyamatosan és több helyszínen tartanak az egyre növekvő számú (köztük sok fiatal!) érdeklődőnek kézműves tanfolyamokat.

A házon belül mi a szövő, a kosár-, háncs- és gyékényfonó, valamint a fafaragó és festő műhelyben jártunk. A folyosón és a helyben, gazdag választékkal működő üzletben megcsodálhattuk a többi szakág mestereinek termékeit is, köztük néhány versenydíjas alkotást.

Milyen jó lenne, ha végre nálunk is megoldható lenne egy hasonló üzlet fenntartása a Hagyományok Háza Népi Iparművészeti Múzeumában!

*

„EKTON KORKA”, AZ UDMURT TÁNCHÁZ

A konferencia másik választható programjaként „etno-party”-t is meghirdettek a *Bob-*

rovaja Dolina (Hódok Völgye) elnevezésű, ún. „etnokomplexumban”. A kissé „lepusztult”, szovjet időket idéző városrész az oda vezető úton nem sok jót ígért, de a főútról letérve, néhány méter után hamisítatlan faház, falusi utcácskán találtuk magunkat, ahonnan, egy patak fölötti hídon átkelve, a nagy parkoló és a fakerítés mögött óriási gerendaépületeket pillantottunk meg. A kapun belépve valóságos mesevilág tárult elénk: füves udvar, jobbra egy fedett színbüfével, kemencével, mellette nyitott tánc-tér kis színpaddal. Az izgalmas építészeti megoldásokkal rusztikus és modern elemeket ötvöző főépületbe lépve eredeti és mai népművészeti tárgyakkal berendezett helyiségekbe jutottunk.

Népviseletbe öltözött kísérőnk végigvezetett minket az egész komplexumon – beleértve a wellness részleget, ahol több, hagyományos udmurt fürdő is található. A létesítmény nemcsak szórakoztató, ismeretterjesztő programoknak ad otthont, hanem kedvelt színhelye a baráti összejöveteleknek, partiknak, esküvőknek is. Olyan hely, ahol az udmurt hagyományok – környezet, tárgyak, ételek, zene, tánc – értékeket is közvetítve, a messziről jött embereknek is megmutathatóan, jólesően táplálják a nemzeti érzést.

Na, de a legfontosabb része ennek az „etno-party”-nak mégiscsak az udmurt táncház volt, amelynek külön érdekessége, hogy a magyar táncház mintájára zajlott. Andrej Prokopjev, az *Ekton Korka* (magyar fordításban „Tánc Ház”) néptánc-stúdió alapítója, bevezetőjében el is mondta, hogy 1997-ben, magyarországi útján találkozott a táncházzal, és annyira beleszeretett, hogy hazatérve megalapította együttesét. Andrej célja a magyarhoz hasonló táncházmozgalom megteremtése volt, ezért kezdettől fogva nem csak színpadon lépnek fel, hanem a

közönséget is bevonják a táncba. Az Ekton Korka immár húsz éve, rendszeresen szervez táncházakat Izsevszkben, fellép szerte az országban és külföldön is. A táncházakban az udmurt mellett más finnugor nyelvű népek, magyarok, észtek, mari táncait is tanítják a több nemzetiségű – orosz, tatár, mari – közönségnek, akik között akár magyarok is előfordulhatnak, hiszen nem csak az Izsevszki Egyetem 1994-ben felállított Magyar Tanszékének hallgatói töltnek legalább egy szemesztert Magyarországon, hanem a magyarországi finnugor szakosok is szívesen tanulnak udmurtul Izsevszkben.

Andrej Prokopjev egyébként nemrég nálunk is beszámolt táncház módszer udmurtföldi adaptációjáról azon a nemzetközi konferencián, amelyet a Hagyományok Háza, a Táncház Napjához kapcsolódóan, 2017 májusában rendezett. Remélhetőleg hamarosan kötet formájában is olvashatjuk az ott elhangzott előadásokat.

*

HAGYOMÁNYOKBAN GYÖKEREDZŐ MODERN NEMZETI KULTÚRA

A Bobrovaja Dolinában ismertem meg a saját tervezésű „táncház” ruháit árusító Darali Lelit, aki, legnagyobb meglepetésemre, magyarul szolt hozzám. Kiderült, hogy nővérel együtt nemcsak tanult, hanem hosszabb ideig élt is Magyarországon. Neve – az eredeti Alena Petrova helyett – tulajdonképpen választott művésznév, amelyben a *Darali* udmurt női név, a *Leli* szó pedig többféle – „szép”, „piros selymekendő” – értelemben is használatos.

Darali udmurt értelmiségi családba született, szülei fontosnak tartották, hogy tisztelje ősei nyelvét és kultúráját. 2008-ban járt először Magyarországon, fél évig az ELTÉ-n tanult, majd a Balassi Intézet műfordítói képzését is elvégezte. Újságíróként az *Ud-*

Demeter Miklós az udmurt hegedűvel

murt Dunnye című lap kulturális rovatának dolgozott, emellett koncertszervezéssel, fordítással foglalkozott. Később népviselet ihlette modern ruhákat tervezett, létrehozta a *Mademoiselle Oudmourte* modellügynökséget, amely a népviseletet és az ebből táplálkozó modern „etnodivat” bemutató modelleket képez, divatbemutatókat, versenyeket rendez. Barátnőjével, az ugyancsak egykor budapesti ösztöndíjas Irina Zagrebina-val Izsevszkben, addig egyedülálló vállalkozásként, 2014-ben megnyitották a *Szahar* (Cukor) nevű helyet, ahol nemcsak udmurt dizájnerek termékeit lehetett kapni, hanem művészeti rendezvényeket is tarthattak.

Amikor 2016-ban, egy évre Iszkaszentgyörgy lett a finnugor nyelvrokonok 25 milliós családjának fővárosa, őt kérték fel, hogy legyen néhány hónapig finnugor nagykövet. Így lett az egyike annak a négy finnugor személyiségnek, akik az év során a településen, egymást váltva a saját nyelvükön tudósítottak a Finnugor Kulturális Főváros cím égisze alatt zajló eseményekről.

Darali sokoldalú tevékenységének célja a modern, urbánus nemzeti kultúra megteremtése a lehető legváltozatosabban. Így nem is annyira meglepő, hogy fenti elfoglaltságai mellett egyben a *Szamóca* (a Transz-szibériai Expressz filmfesztiválon *Eperbogyó*) címmel bemutatott filmnek is ő az írója és rendezője, de a szintén Magyarországon tanult Sveta Indieloverrel az *Udmurt Gettó* című, versre írt rap szám videoklipjének egyik szereplője is. Az amerikai stílusú rapper-ruhát udmurt népi ékszerekkel viselő lányok súlyos kérdéskörrel, az asszimilációról énekelnek a klipben.

Darali nővére, Anasztázia, és férje, a sepsiszentgyörgyi születésű Demeter Miklós néprajzos, hangszerkészítő mindkét közegben otthonosan mozog, és máig sokat tesznek az udmurt kultúráért. 1999 és 2001 közötti néprajzi gyűjtőútjaikon a Tatár és Mari Köztársaságban élő udmurtoknál találkoztak az ott még fellelhető, hagyományos udmurt hegedűjütkkel. Ennek nyomán Miklós udmurt népzenei együtteseknek készített hegedűket, sőt az Ekton Korkában is muzsikált. 2007 és 2011 között, az egyetem magyar lektoraként Izsevszkben töltött idő alatt is több alkalommal járt gyűjtőúton udmurt falvakban Udmurtiában, Tatársztánban és Baskíriában. 2011 óta a család Erdélyben, Bikfalván él.

*

MADemoiselle OUDMOURTE – UDMURT ETNODIVAT

Udmurtföldön első látásra szembeütött, hogy nagyon szeretik a szötteket: a kockástól kezdve más, geometrikus és figurális mintákig igen nagy változatosságban for-

Darali Leli

dulnak elő a szőtt anyagok a hagyományos és modern ruházati és lakástextilek között. Már-már szinte Skóciában éreztem magam a sok kockás anyag miatt, amelyek mindenhol felbukkantak. Egy kissé a moldvai, gyimesi viseletre is emlékeztetnek a hagyományos ruhadarabok, nem is annyira a szabásukban, mint a kézzel szőtt anyagok felhasználásában, illetve egy-egy elemükben – ilyen a szőtt öv, vagy a székel szoknyára emlékeztető szabás a hagyományos női ruháknál. Valószínűleg a fejlett ipar miatt, még az egyébként elég archaikus falusi kultúrában is megjelentek bizonyos polgáris elemek, így a hagyományos viseletben és a táncokban is felfedezhető a polgári hatás.

Darali, a *Mademoiselle Oudmourte* projekt létrehozójaként remek formát talált ki arra, hogy a népviseleteket a mai fiatalokkal megismertesse, illetve hogy a ruhatervezőket ösztönözze a hagyományból való merítésre. A divatbemutatókon, versenyeken a modellek nemcsak a különböző ruhatervezők kollekcióit mutatják be, hanem gyakran az egyes tájak, falvak népviseletét is. Egészen forradalmi gondolat, hogy a manökenek (akik inkább „természetes testalkatúak”, mint csontsoványak) speciális képzést kapnak, hogy mozgásuk megfeleljen a népviseletek és az új tervezésű ruhák stílusának egyaránt.

Rövid ottlétem alatt magam is az udmurt népi kultúra rajongója lettem. Bízom benne, hogy kapcsolataink gazdagodnak, és további kölcsönös látogatásokra, együttműködésben megvalósított programokra kerülhet sor.

Juhász Katalin

Izsevszki udmurt (votják) lakomák

Az udmurtokat (más néven votjákokat) a világ legvendégszeretőbb népei közé sorolják, legalábbis sok ilyen véleményt hallottam, s maguk az udmurtok is szeretik ezt állítani magukról. Ahogyan egy népdaluk is mondja: „... mi, udmurtok, szellemeinkhez fohászko-dunk, hogy legyen a földünk gazdag, süssön ránk az áldott nap és legyen elég eső, legyen elég hús és méz, legyen jó termés, hogy mindig meg tudjuk vendéglenni a vendégeinket.”

Jómagam is élvezhettem e vendégszeretet, hiszen udmurt népraj-zos kollégám Tatjana Minnijakmetova megtudván, hogy az össz-oroszországi néprajzos kongresszus idejére szállást keresek Izsevszk-ben, az első szóra meghívott egyik rokonához. De nem egyedül ve-lem volt ilyen kedves: a kis lakásban összesen négy néprajzos ven-déget fogadott, s nem csak szállással várt, hanem a lehetőségekhez képest reggelivel, vacsorával is ellátott minket. Nővére családja pe-dig még egy fürdőház-látogatással egybekötött vendégségbe is el-hívott a házukba, ahol saját készítésű, jellegzetes udmurt finomsá-gokkal vendégltek meg minket.

A *folkMAGazin* e rovatában már foglalkoztunk a finnugor né-ppek ételleivel, és megismerhettünk több jellegzetes udmurt ételt is: a *tabanyt* (palacsintaféle), a *perepecset*, a nyugat európai piték és a francia *quiche* rokonát, a nagy, közösségi ünnepeken készített ün-nepi kását, valamint a *pelnyanyt*, vagyis a „fülkenyeret”, magyarul húsos derelyét, ami meg a *raviolival* lehet távoli atyafiságban.

Ezúttal először vendéglátó háziasszonyunk, Szevtelana Hazipova saját receptjeiből válogattam, és persze nem állom meg, hogy visz-sza ne térjek a töltött sós süteményekre legalább néhány olyan vál-tozatot ismertetve a sokféleből, amelyeket mostani utazásom során a legfinomabbnak találtam.

Megérkezésünkkor a házigazdák természetesen itallal kínáltak. Az üdvözlő, kupica vodka mellett nagy kancsó házi kompót állt az asztalon. Míg nálunk a kompót szirupban, kevés lével eltett gyü-mölcs, náluk az óriási, öt literes befőttes üvegekben a gyümölcscsel együtt tartósított gyümölcsle neve, amit szerte Oroszországban na-gyon kedvelnek. Készítése nagyon egyszerű.

*

KOMPÓT (HÁZI GYÜMÖLCSITAL) SZVETLÁNÁTÓL

Ajánlatos a volt szovjet birodalom területén mindenütt kapható, te-tővel légmentesen lezárható nagy befőttes üvegek beszerzése. Tetszés szerinti gyümölcsöt (főként bogyósok alkalmasak e célra, de bármilyen-nel próbálkozhatunk) jól megmosva, megtisztítva, a nagyobbakat apró-ra vágva az üveg aljába teszünk (ötliteres üveghez kb. 2–3 bögrényit), majd másfél bögre cukorral felfőzött sziruppal leforrázzuk (annyi víz kell a sziruphoz, hogy az üveg éppen tele legyen). Egy napig lefedve állni hagyjuk, majd a levét – leöntve – újra felforraljuk, visszatöltjük a gyümölcsre és a tetővel lezárjuk. Az üveget kihűlésig fejtetőre állítjuk. Felbontás után, hűvös helyen tárolva 1–2 hétig fogyasztható. Az üveg aljáról a gyümölcsöt italba is tehetjük, vagy más célra (pl. sütemények-hez) használhatjuk.

*

Házigazdáink egy „rögtönzött, szerény” vacsorával tudtak csak fo-gadni bennünket, hiszen munkahelyükről mindketten csak estefe-lé érték haza a főváros-közelé *Bashur* falu külterületén épített há-zukba. A lakóház nyugati stílusban berendezett, modern technikai eszközökkel felszerelt konyhájában, a kertben és a közeli réten, er-dőben megtermett alapanyagokat és háziállataik húsát főként ha-gyományos módon készítik el, de újabb, és más népektől átvett fo-

Házigazdáink, Szevtelana és Alfi a fürdőházuk előtt, a test csapkodására előkészített leveles ágakkal

gások sem hiányoznak az asztalról. A hagyományos udmurt porta elmaradhatatlan tartozéka a szaunára emlékeztető fürdőház (*muncso*), ami még ma is népszerű. Házigazdáink befűtöttek a tisztel-e-tünkre, hiszen egy vendégséghez ez is hozzátartozik.

Vacsora után egyenként átmentünk, és mondhatom, rendkívül jól esett a forró gőz a hideg, esős időben. A muncso hajdanán fon-tos szerepet játszott az életfordulós és kalendáriumi szokásokban, de láthatóan manapság is a mindennapi élet nélkülözhetetlen ré-sze. A fürdőházból visszatérőt kötelezően a „*S legkim parom!*” (szó szerinti fordításban „Könnyű gözzel!”) köszöntéssel üdvözlük, ami nagyjából annyit jelent, hogy „Egészségedre a fürdést!”

Visszatérve a vacsoraasztalhoz, lássuk, milyen – elsősorban a kamrából hirtelen előszedhető – ételféleségek vártak bennünket!

A kinti házi grillen gyorsan elkészülő csirkesaslik nem tekinthető hagyományos fogásnak, hiszen errefelé sohasem sütötték, inkább főzték a húst. A sültöz kerti zöldségeket – paradicsomot, papri-kát, uborkát, zöldhagymát és egy nagy csokor kaprot, továbbá há-zilag eltett, marinált gombát, és adzsikát tálaltak – ez utóbbi grúz eredetű, de a volt szovjet birodalom szinte valamennyi népe saját-jaként fogyasztja.

A közeli erdő és rét bőségesen ellátja a családot vadon termő gyü-mölcsökkel és gombával, amit nemcsak frissen fogyasztanak, ha-nem tartósítják is. A gyümölcsökből kompótot, lekvárt, dzsemet készítenek, míg a gombát savanyítják vagy szárítják. Amikor utób-bit megkóstoltuk, alig akartuk abbahagyni, annyira finom volt. Ezért is kértem el a receptet.

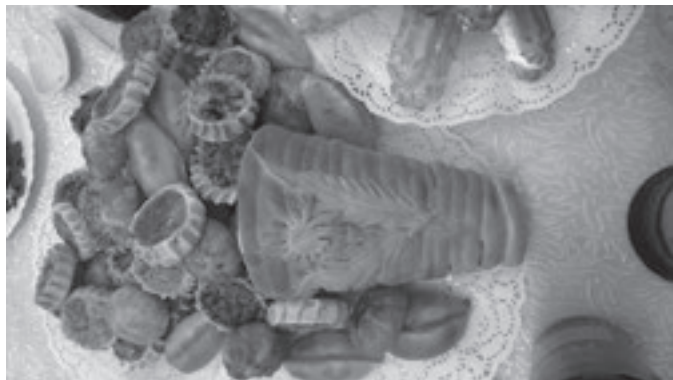
*

RÓKAGOMBA TÉLIRE SZVETLÁNÁTÓL

A rókagombát megtisztítom a földmaradványoktól, leöblítem, aztán annyi vízben, amennyi jól ellepi, a forrástól számítva 5–10 percen át főzöm, majd leszűröm. Az átszűrt levét sóval, kevés cukorral ízesítem, újra felforralom és öt percig főzöm. A gombát üvegekbe rakom – egy-egy üvegbe igyekszem egyforma méretű gombákat válogatni – dobok közé néhány szem borsot, egy babérlevelet (van, aki kaprot, hagymát, fok-hagymát vagy tormát is tesz hozzá) és ráöntöm a forró levét, majd lezá-rom az üvegeket. Betehetjük száraz dunsztba is, s amikor már teljesen kihűltek az üvegek, a fogyasztásig hűvös helyen tároljuk. Egy kanál olaj a tetején további védelmet nyújthat a megromlás ellen.

*

Az adzsika tulajdonképpen gyűjtőnév, az *ajvár*hoz hasonló, zöld-ségfélékből készült püré, amelyet elsősorban grillezett húshoz fogyasztanak – nemcsak a grúzok, hanem az Orosz Föderáció min-

Bőségszaru a fogadáson

den népe. Rengeteg változata létezik attól függően, hogy az adott földrajzi övezetben mi áll rendelkezésre, és milyen az ott élő emberek ízlése. Szvetlánának is megvan a saját, udmurt receptje. Azért adom közre, mert igazi kulináris élmény, és hazai zöldségekből is könnyen elkészíthető.

*

UDMURT „ADZSIKA” SZVETLÁNÁTÓL

3 kg paradicsomot, fél-fél kg zöldpaprikát, sárgarépát, almát, két darab erőspaprikát megtisztítunk, és húsdarálón ledaráljuk az egészet. Két dl olajban 2 evőkanál sóval, 2 teljes fej megtisztított, összezúzott fokhagymával, 20 dkg cukorral 2 órán keresztül pároljuk, majd forrón a sütőben sterilizált, szintén forró üvegekbe töltjük, lezárjuk és 15 percig fejtetőre állítjuk. Utána mehet a száraz dunsztba, míg ki nem hűl. Hűvös helyen tároljuk, felbontás után hamar el kell hogy fogjjon (mondjuk ez nem gond, mert nagyon finom!), ezért érdemes kisebb (2–3 dl-es) üvegeket használni.

*

Az udmurtok azt mondják, hogy nincs igazi vendégség valamilyen palacsintaféle nélkül. A Volga és a Káma folyó mentén évszázadok óta együtt élő finnugor és török népek kulturálisan igen erősen hatottak egymásra. A kultúrák keveredése e lepényeknél is tetten érhető, így nem csoda, hogy több nép is saját nemzeti eledeleként tartja számon őket.

Az udmurtok valójában háromféle lepényszerűséget ismernek. Az egyik, a *tabany*, kelt palacsinta, amelyről már olvashattunk korábban (*folkMAGazin* 2015/4, 36. o.). Ilyet kóstoltam a *Bobrovaja Dolina* (Hódok Völgye) nevű etnokomplexumban, az *Ekton Kor-ka* együttes „etno-party”-ján, vagyis táncházában, ahol egy asszony folyamatosan sütötte a tabanyt a szabadtéri kemencében.

A másik a tatár eredetű *küsztübej* (кыстыбей) vagy *punymani* (пуньманы), amely élesztő nélkül készült gyúrt tészta, sodrófával lepénynek kinyújtva. Leginkább a *tortillához* hasonlíthatnánk.

A harmadik a *zsuko milüm* (жыко мильым). Ennek a tésztája ugyanazokból az összetevőkből készül, mint a küsztübejé, csak jóval több vizet adnak hozzá, így palacsintaállandó, folyós masszát kapnak.

Hagyományosan ezeket a lepényeket mindig nyitott szájú kemencében, egyenként sütik kerek, palacsintasütő nagyságú nyeletlen serpenyőben, amit egy nyélszerű eszközzel mozgatnak ki-be. Ugyanebben a serpenyőben sütik a híres *perepecset*, vagyis a töltött tésztakosárákat is, ami ezzel a módszerrel szintén percek alatt megsül, és már lehet is berakni a következő adagot.

Mindhárom palacsintaféle hagyományos töltelke valamilyen (többnyire sós) kásapép, amit kölesből, búzatöretből, grízből, esetleg lisztből, illetve – a XIX. századtól – krumpliból készítenek.

*

UDMURT KÜSZTÜBEJ – AHOGYAN SZTARAJA IGRA FALUBAN KÉSZÍTIK

A tésztához egy kg lisztet keverjünk el 2–3 teáskanál sóval, majd két

Kemencében sül a perepecs

tojással és annyi hideg vízzel, hogy kemény tésztát kapjunk! Jól gyúrjuk össze! Ezt belisztezve és letakarva (folpackba csomagolva) addig pihentetjük, amíg elkészítjük a tölteléket. Ezután vastag hengert formázunk belőle, melyet egyenlő nagyságú darabokra vágunk úgy, hogy mindegyikből nagyjobbfajta tojás nagyságú golyót formázhassunk. A golyókat lisztezett deszkán egyenként kilapítjuk, és serpenyő nagyságúra nyújtjuk. (Ha nem azonnal sütjük, feltétlenül takarjuk le konyharuhával a sütésig, hogy ne száradjon ki!) A lapokat olvasztott vajjal vagy libazsírral megkenjük, és forró serpenyőben, nagy lángon mindkét oldalukat megsütjük. (Néhány percnyi sütés elegendő – ezalatt a lepények felhólyagosodnak, majd hűlés közben újra lelapulnak). Sütést követően a lepények mindkét oldalát újra megkenjük zsiradékkal, és a közepükre halmozunk 2–3 evőkanálnyi tölteléket. Ezután jön a speciális udmurt hajtogatás: a lepény két szemben leő szélét ráhajtjuk a töltelkekre úgy, hogy középen találkozzanak a szélek, majd ezt a hosszúkás alakú töltött lepényt újra, hosszában félbehajtjuk, és már ehetjük is.

A köleskásás töltelék sokféleképpen készülhet (tejben, vízben, húslevesben főzve). Ha igazán udmurt módon szeretnénk elkészíteni, főzzünk egy jó libalevest. Ahol kemence van, ott a libát a tűz mellett, cserépfazékban főzik meg. A főtt húst kiszedve, ugyanebbe a fazékba beleszórják a kölest vagy a tört búzát (1 liter folyadékhoz 1 pohárral), és visszateszik a kemencébe, míg jó puhára megfő. Persze nem kell az egész levesből tölteléket készíteni – egy kisebb adag küsztübejhez fél liter levesből főzött kása is elegendő. A kásába kevés főtt hús is kerülhet, így még táplálóbb lesz az étel.

Ugyanilyen folyadék–köles aránnyal tejben is megfőzhetjük a kását egy kevés sóval, majd a tűzről levéve 2–3 dkg vajat adunk a kásához, és jól elkeverjük.

A burgonyás töltelékhez fél kg burgonyát kis kockákra vágva, kevés sós vízben jó puhára főzzük, majd a vizet leöntve róla, vajjal és tejjel jó lágy, krémes krumplipürét készítünk.

*

Három emlékezetes „gasztrokalandort” is felidéznék, amelyek mindegyike a töltött tésztákhoz kapcsolódik.

A kongresszus ünnepélyes megnyitását követően az izsevszki operaházban elképesztően gazdag fogadással, étellel-itallal gazdagon megrakott asztalokkal várták a mintegy másfélezer oroszországi és külföldi néprajzos résztvevőt. A finom harapnivalók között természetesen fő helyen szerepeltek a tésztából formált „bőségszaruk”, tele különféle töltött kosárákkal, buktákkal.

A másik a már említett etnokomplexumban volt, ahol a pincerek folyamatosan hozták a válogatott udmurt finomságok nyolcféle töltelékkel készült változatait, még forrón, egyenesen a kemencéből.

Töltött nyany

A harmadik egy rögtönzött kirándulás volt a Káma-parti kereskedővárosba, Szarapulba, ahol lelkes helybéli kollégánk, Mark Golovizin a szakadó esőben vezetett el néhányunkat a helyi nevezetességekhez. Csuromvizesen, átfagyva léptünk be a Mark által ajánlott egyszerű kis étkezdébe, ahol a belső fűtést biztosító kupica után mindannyian valami helyi specialitást választottunk. Gondolom, nemcsak az éhség miatt ízlett annyira a *szoljanka* leves és a halas töltelékkel készült, hal alakúra formázott töltött pite.

Szemezgezzünk ezekből is, hátha valaki kedvet kap a kísérletezéshez! Kemence helyett próbálkozhatunk egy jó forró sütővel.

*

PEREPECS KÜLÖNBÖZŐ TÖLTÉLEKKEKEL

A tészta ugyanaz, mint a küsztübejé, azzal a különbséggel, hogy ebbe egy kg lisztre számítva 5–6 evőkanál hideg étolajat, fagyos libazsír, vagy vaját is belegyúrunk a 2 tojás, a 2–3 teáskanál só és a hideg víz mellé. Ez utóbbit úgy adagoljuk, hogy kicsit lágyabb tésztát kapjunk, mint a küsztübejé. A tésztagyúrásnál érdemes gyorsan dolgozni, mert akkor lesz jó ropogós a végeredmény, ha nem melegsik meg a massa a kezüinktől. Az összegyúrt tésztát hideg helyen pihentetjük addig, míg elkészítjük a tölteléket.

Pihentetés után a tésztából hengert formázunk, diónyi darabokra vágjuk, és lisztezett deszkán kör alakúra nyújtjuk (kb. 8 cm-es átmérőjű lapokból lesznek a legcsinosabb kosárcák). Ezután a tészta korong széleit körben felhajtjuk és csipkedéssel, ujjainkkal kis kosárcát formálunk. Így teszünk az összes további tészta darabbal. Ezeket a kosárcákat újra betehetjük egy kicsit a hűtőbe (ha ropogósabb végeredményt szeretnénk). A kosárcákat olvasztott zsiradékkal kívül-belül megkenve (a falusi udmurtok libaszárnyat használnak e célra) elősütik, majd beléjük kanalazzák a szinte folyós töltelék és újra a kemencébe teszik, míg meg nem szilárdul, és a teteje pirosra nem sül. Sütés után a még meleg perepecsek alját és tetejét is kevés olvasztott vajjal vagy libazsírral átkenjük. A töltelék alapvetően kétféle módon készülhet: a tojás-tej keveréket vagy belekeverik, vagy ráöntik a tetejére. Ezen az elven tulajdonképpen bármilyen töltelékkel elkészíthetjük ezeket a mini-pitéket.

A káposztás töltelékhez egy kisebb fej káposzta felét lereszeljük és kevés étolajon, egy teáskanál só hozzáadásával, két-három fej apróra vágott vöröshagymával együtt megpároljuk, majd, mikor kihűlt, hozzákeverünk kb. fél liter tejet és 4–5 felvert tojást. Ugyanígy tej-tojás keveréket adjuk a többi alábbi töltelékhez is, vagy ráöntjük a töltelék tetejére. A húsos töltelékhez ledarálunk 50 dkg sertéshúst, és ezt is kevés olajon, két-három fej apróra vágott hagymával, só, bors és egy kis víz hozzáadásával kissé megpároljuk.

A krumplis töltelékhez kb. fél kg krumpliból tej és egy kevés vaj hozzáadásával krumplipürét készítünk.

Pelnyany (fülkenyér)

A gombás töltelékhez három fej apróra vágott hagymán és egy kis olajon félig megpárolunk egy kg apróra vágott vagy húsdarálón ledarált gombát, sózzuk, borsozzuk.

A fekete retkes töltelékhez 1 kg fekete retket nagylyukú reszelőn lereszelünk, és forró vízzel leforrázzuk, leszűrjük. Olajon 2–3 kisebb fej hagymát megdinsztelünk, hozzáadjuk a retket, sózzuk, borsozzuk és összepároljuk.

*

Végül, de nem utolsósorban, álljon itt néhány különleges töltelékfajta a kelt tésztából készült „mini-buktákhoz”, amelyek az oroszok körében *pirozski*, udmurt nyelven *nyany* (azaz „kenyérke”) néven közismertek. Ezekből is jónéhány fajtát megkóstoltam. Az alábbi töltelékek mindegyike rendkívül ízletes, szaftos volt, érdemes kipróbálni őket. *Ческым мед коукоз!* Jó étvágyat!

*

TÖLTÖTT NYANY – MINIBUKTÁK KÜLÖNBÖZŐ TÖLTÉLEKKEKEL

Először is jól kidolgozott kelt tésztát készítünk a szokásos módon – fél kg lisztre 60 g zsirt vagy vaját, 2 tojást, 1–2 teáskanál sót, 2 evőkanál cukrot, egy tasak szárított élesztőt és annyi langyos vizet vagy tejet számítva, hogy lágy, de jól formálható kalács tésztát kapjunk. Kelesztés után a tésztát kb. fél cm vastagra kinyújtjuk, 8x8 cm-es kockákra vágjuk, jól megpakoljuk töltelékkel és összehajtogatjuk, hogy ne maradjon rés. Eközben a kis buktát formálhatjuk gömbölyűre, háromszög vagy csónak alakúra is. Lényeg, hogy mindegyik töltelékfajtaához tartozzon egy forma. A tetejét tej-tojás keverékével megkenjük, és kemencében vagy forró sütőben szép pirosra sütjük. Langyosan a legjobb fogyasztani.

A sárgarépa töltelékhez 1 kg héjában megfőzött sárgarépát lereszelünk, hozzáadunk öt, villával jól szétnyomkodott főtt tojást, egy apróra vágott hagymát, megsózzuk, és jól összekeverjük 6 dkg vajjal. Mindezt édesen is lehet készíteni, ez esetben kevesebb sót, és 1–2 evőkanál cukrot is adunk a keverékhez, s a hagymát természetesen elhagyjuk.

A céklás töltelékhez a héjában megfőzött céklát lereszeljük, és a levét lecsepegtetjük. Ízlés szerint cukorral, sóval ízesítjük és vajjal elkeverjük. Gyakran adnak hozzá valamilyen gyümölcsöt, pl. berkenyét, málnát, kányafa gyümölcsöt (kalina) vagy aszalt szilvát, a cékla mennyiségének egyötödét, ettől kap egy plusz gyümölcsös ízt, és ilyenkor a cukor elhagyható. Mivel ez a töltelék elég nedvűs, szokás egy kis szellőzőlyukat hagyni a süteményen, hogy a fölösleges gőz eltávozhasson.

Halás töltelékhez 700 g nyers halfilét kisebb darabokra vágunk, megsózzuk, borsozzuk, és apróra vágott dinsztelt hagymával, egy-két evőkanál olajjal, apróra vágott petrezselyemzölddel vagy kaporral összekeverjük. A kinyújtott tészta lapot előbb egy rétegben vékony szeletekre vágott burgonyával kirakjuk, erre jön a hal. A tésztát összezárjuk (jól mutat a halfigura, amit egy nagyobb kör alakú tészta lap széleit sugarasan behasogatva könnyen kialakíthatunk), de hagyunk rést a gőznek. Tojással vagy vajjal megkenjük és pirosra sütjük. Ezt is érdemes konyharuhával letakarva pihentetni, amíg langyosra hűl.

Juhász Katalin

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

Page 4 A study of folk music training in Hungary, recommendations for renewal in the profession and harmonization of the levels of training. More than three decades have passed since Hungarian folk music training became institutionalized in public education. This study examines the system and curriculum and makes recommendations for designing a new program for the three levels (basic, middle and university). **By Bolya Mátyás ethnomusicologist, and Fügedi János PhD, dance ethnologist** (colleagues at the Hungarian Institute of Musicology).

Page 7 New CD: Ördögölő – Traditional Hungarian and Romanian Music from Ördögösfüzes / *Fizeşu Gherlii* – Featuring singers **Hideg Anna**, Havay Viktória, Jékely Gáspár "Pikó" (violin), Horsa Banda (Double CD) – ISBN 978-615-80744-0-7 This new release features selected repertoire of traditional singer Hideg Anna of the village of Ördögösfüzes in Transylvania's Mezőség Region. She is accompanied by musicians from Hungary's dance house movement. Hideg Anna has a vast repertoire of over 500 songs. Introduction to the recording by Horsa István.

Page 8 Series of Gregorian and folk song masses and religious events dedicated to the memory of Halmos Béla (1946-2013). The events were held in 2017 on May 30th (St. Stephen's Basilica, Budapest), August 14th (Basilica in Székesfehérvár) and August 20th (at the grave of Saint Stephen). The series was organized by Hungarian Heritage House, Folk and Religious Music Departments of the Liszt Academy of Music, the Gregorian Singing School of Budapest's Saint Stephen's Basilika. More than 3000 people attended. Amongst participating groups were: Szent Angéla School's Budai Ferences Singing School; Biatorbágy Singing School; Búzaszem (Göd), Ward Mária Gimnázium, Újbuda Babszem and Cédrus dance ensembles; Hévízgyörk Women's Chorus; pilgrimage groups from Dunaföldvár, Bölske and Angyalföld; Friends of Hungarian Heritage House. Report by Juhász Katalin.

Page 13 When two wild boars were shot with one bullet... – a tale told by **Kalló Marci** in Kisperjés, next to **Inaktelke / Inucu** in Transylvania's Kalotaszeg region at the end of the 1980s – ...that was Romania with its secret police and Ceauşescu's dictatorship; but to young Hungarians from the dance house movement – Transylvania was nevertheless heaven on earth... By Szávai József.

Page 14 The last issue of folkMAGazin published criticism by Karácsony Zoltán (researcher at Folk Dance and Folk Music

Department of the Hungarian Institute of Musicology) on the 20th International Legényes Competition and International Couple Dance Competition held in Budapest in April, 2017. Zoltán's commentary centered on technical issues with the exact choice of compulsory legényes material danced by competitors in competition. For such competitions, clips from archive material of the dancing of a selected traditional dancer (in this case Kalló Ferenc Sr. of Inaktelke / Inucu in Transylvania's Kalotaszeg region) is chosen, then distributed to competitors. Karácsony Zoltán was a member of the jury at the competition. This issue publishes response by Sánta Gergő – main organizer of the event, professional solo folk dancer, and director of the Bartók Ensemble. Professional and logistical aspects involved in holding these competitions, and respect for the dance material, are issues argued.

Page 20 In Moldavia: An account of doing ethnographic collection work in the villages of **Lészped / Lespezi** and **Klézse / Cleja** in Romanian Moldavia with two traditional Csángó Hungarian singers: Mrs. Demeter Antal János Anna and Mrs. Lőrinc György Hodorog Luca. The trip was made "thirty years before the Papal visit to Romania..." By Simoncsics János.

Page 22 Interview with **Sipos János – Hungarian ethnomusicologist, member of the Hungarian Academy of Sciences specializing in traditional music of Turkey and Turkic peoples**. A main vein of his research concentrates on examining links between Hungarian and Turkic peoples through traditional music. "...The Hungarians that conquered and settled in the Carpathian Basin spoke Hungarian as well as a Bulgarian-Turkic language. This is no surprise, since beforehand, and after, they lived amongst and mixed with various Turkic peoples...we shouldn't forget that our country is only a few hundred years old, it's a new idea; in the times before arrival to the Carpathian Basin, tribes, ethnic groups came and went, they joined together, broke away, melded together...the development and ethnogenesis of a people is an extremely complex process, which is rarely seen clearly..." **Sipos' new website** provides access to the wealth of information from his research work and his publications: [http://zti.hu/sipos_gyujteseke/]. By Grozdits Károly.

Page 29 Dance house list for the 2017/2018 season.

Page 37 "Bukovina, Bukovina" – Excerpts from **Kóka Rozália's** book in progress. Despite her family's financial limitations, and family

and rural stigmas of the times against allowing girls to study beyond the elementary level, Rozália was finally allowed to go to secondary school in the town of Szekszárd in Tolna County. This is the story of her years there and how her world opened up as she came in contact with folk dance and ethnographers such as Andrásfalvy Bertalan, Pesovár Ernő, Pesovár Ferenc – experiences that shaped and inspired her future, work and career.

Page 20 A visit with the Udmurts – an ethnic group related by language to the Hungarians. In July of 2017 Juhász Katalin went to **Udmurtia in Russia's Volga Federal District** to attend the 7th Congress of Russian Ethnographers and Anthropologists held in the Udmurt capital city of Izhevsk. This travel report includes historical and cultural information on the Udmurts, descriptions of a national movement and resurrecting traditions there, their national center for crafts and industrial arts, the Udmurt dance house movement, modern national culture based on tradition, and "Mademoiselle Oudmourt" or Udmurt ethnic fashion. By Juhász Katalin.

Sue Foy
(More English summaries of the articles in this issue and in previous issues can be found at www.folkmagazin.hu)

folkMAGazin

2017/4, XXIV. évfolyam, 4. szám
Megjelenik évente 6+1 alkalommal
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felélős szerkesztő: Grozdits Károly
Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:

Bede Judit, Gósi Anett,
Juhász Katalin, Kóka Rozália,
Juhos Kiss Sándor, Széki Soós János

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.
Levél cím: 1255 Budapest, Pf. 153
Tel./fax: (36.1) 214-3521
folkmagazin@mail.datanet.hu
www.folkmagazin.hu

Porszinter Nyomda
Tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Országos terjesztés: Lapker Zrt.

Bankszámla-szám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók,
1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncház Alapítvány (B.I.C.) OTPVHUHB
HU55 11701004 20171625 00000000

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alap
Népművészeti Kollégiuma

Hátsó borító: Trákiai cigányzenészek • Belső borító: Kirgiz férfi énekes a családjával (Lásd 22. oldalon kezdődő írásunkat)

